

પિક્કમ પિલાસ,

મચ્છની

સાત અંધે.

નાટક ત્રીન બાબકા.

જિસે,

મુનશી વિનાયક પ્રસાદ તાદિ

વિક્ટોરિયા નાટક કમ્પનીકે વાઃ

હિંદી જખાનમે તરતીક ક્રિયા

ઔર

ખાસો આમકે સિયે,

મોં ખુરશેદજી મેરવાનજી ખાલ

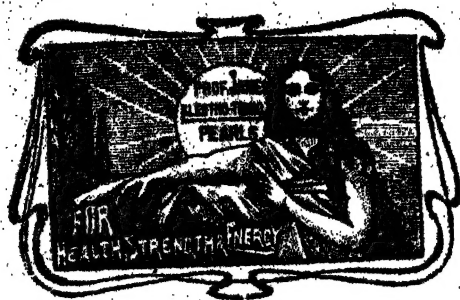
માસિક કમ્પની મજદૂરને પહલી બાર છપવાકે

સખ ફૂકક મહરૂજ હયે.

૧૯૦૮.

ફીમત છે આને.

અમેરીકન આશ્ચર્યકારક ઇલાજ.

૨૦૬૨

પ્રો. જેમ્સની વીજળીક શક્તીની ગોળીઓ.

ગંગેને નષ્ટપ્રાય કરવાનો સર્વોત્તમ ઇલાજ છે. હવે પછી કોઈ પણ ત દરદોષી વેદના ખમવી નહીં જોઈએ. એ ગોળીઓ સ્વપ્નામાં પડી ધાતુને બંધ કરી શરીરને શક્તી આપે છે. જ્ઞાનતંત્રની પાતળાપણું, અછરણ, ખોરાક ન પચવે. હાથ મગનું દુખવું, ઠી, ચાદોદસ્ત શક્તી ગુમ થવી, જીવાનીમાં બુદ્ધિપાની હાલત, ઠી, કોઈ પણ કામપર ચીત ન લાગવું, ખાવાપર અચ્ચી, ગ્રા, દમ. આખે અધારો આવવાં, ચેહેરાની ફીકાસ, જીવાન ના ખોળને લીધે નબળું પડી ગયલું મગજ, લેમજ વડીલો, ના સ્ફુલ્ભાસ્તરો અને ખીજીઓ કે જેમને રાત દિવસ લેમને એ ગોળીઓ વીજળીક ઇલાજથી થોડી મુદતમાં છે. લેમજ જે સ્ત્રીઓને હૃદ બહાર કાસીક ખીનારીથી ને હીરડીરીઆ, કમરનો દુખારો, પ્રદર. જીખ મરી જવી. ઉપર આ ગોળીઓ ઘણીજ ફાયદાકારક છે. ખરોદતી પ્રાણીક પર્લેસ બરાબર વાંચીને લેવા કારણકે નકલી દવાથી જાન થાય છે.

ડીશીનો ૩. ૧-૪-૦; ૪૦ ગોળીની ડીશીના ૩, ૨-૦-૦

થોડાક પુરાવા વાંચો.

દુવા: (કાઠીયાવાડ) તા. ૧૨-૧૨-૦૨.
ડા. મંગાનેલી ૧) બાટલી પ્રો. જેમ્સની વીજળીક મને ઘણીજ ફાયદો થયા છે, માટે ખીજ એક વલ્લી મોકલશે.

લીંબ રાણાશ્રી રવાળ જોવિંદજી.

જમખંભાલીયાથી લખે છે કે મારી તખીયત કેટલાંક ત થઈ પડેલી હતી, કે જેવટ જીવવાની આશા પણ નથા વેદોની દવાથી પણ કોઈ ફાયદો પડ્યો નહી. શક્તિની ગોળીઓ વાપરવી શરૂ કરી અને ચાર તખીયત અત્યંત સુધરતી ચાલી છે, અને તેટલા ત્યારે એ ગોળીઓ વાપરવાને સલામણુ કરે છું.

। વેચનાર કંપનીઓમાંથી મળશે.

સોલ એન્ડ,

ઈન્ડિયન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કં.

વેલાયતી દવા વેચનારા,

।સીદ મારઘીઠ,—મુંબઈ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૦૬૫ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ વિશ્વમ વિદ્યાસ

વિષય ૫૪૬૮: ૪ ૪૬૮

મેળાવડા પ્રસંગેનો મીઠાલસમાં

મધુર, સુવાસીક અને પમરાટ કરનારાં અતરો વાપરવાં હોય તે
નીચે જણાવેલાં અમેરીકન બાદશાહી અતરો વાપરવા
કોલેસ કરો.

કામી નીયા ડેઝી (૨૭૨૨૬)

બટ મે... નાંકુલોનું અતર.

૧ દ્રામ બાટલીના રૂ. ૩-૮.

૦૧ દ્રામની બાટલીના રૂ. ૨-૦.

કામી નીયા જસમીન.

અંબેલીનાં ફુલોનું અતર.

૧ દ્રામની બાટલીના રૂ. ૪-૮.

૦૧ દ્રામની બાટલીના રૂ. ૨-૮.

કામી નીયા રોઝ.

ગુલાબનાં ફુલોનું અતર.

૧ દ્રામની બાટલીના રૂ. ૩-૮.

૦૧ દ્રામની બાટલીના રૂ. ૨-૦.

ઉપરનાં સુગંધીદાર અતરોની બરોબરી
કરવાને બીજાં કોઈપણ અતરો સક્તીવાન નથી.

બાનુઆનો ધૂંધાર

કામીનીયા ઓઇલ (૨૭૨૨૩)

વાળને કુદરતી ચોપણુકરતા 'ખુશબોહ'.

બાલ એ ત્રીઆને કુદરતે આપેલી બક્ષીશ છે.
સુંદર બાલો જળવવાને કોશીય કરે છે. કામીનીયા
બાલને ખરી પાડનારા જાંતુઓનો નાશ કરી બાલને
જીવી બાલ ખરી પડતા અટકે છે. માથાનો ખોડો
બહુ ઝડપથી વધારો કરે છે. મગજને કંડકુઆપે
થાય છે. સુગંધમાં મધુર છે. અને ગમે તેટલો લાં
વાસ મારતું નથી. આ તેલ વીધાર્યો તેમજ
વાદ સમાન છે. કીમત શીશી ૧ નો રૂ. ૧-૦
આના; ૩ શીશીના રૂ. ૨-૧૦-૦ વી. પી. અ

કામીનીયા પરફ્યુમ

ફક્ત નીચેના સોલ એજન્ટ પાસે

ધી એંગલો ઈડિયન ડ્રગ્સ

નં ૧૫૫, જુમામસ્જી

સસ્તું ઢાણ ને મોઢું ડાણ ?

એકઠીખીરાનમાં આજ સુધીમાં ૩૦ ઇનામો મળ્યાં છે.

દેશી, ચીનાઈ તથા વેલાયતી કુલ ફળની કલમ,

વેળા તથા રોપા તૈયાર મળશે.

અરધી સદીના અમારા પુરાણા ખાગમાંથી અજમાયશે હજીદેલી મેવાની, તેલણાની, ફળફળાદીની તથા કુલ પાનની કલમો, અનેક જાતનાં કેળાંનાં, કુલ ફળનાં જાડ, રોપા, વેળ, ખીજ, ખાતરી પુર્વક તથા કિંદાયત સાથે મળશે. દેશાવરતા આર્ડર પ્રમાણીકપણે વગર પેકીંગ ચાર્જ અભવવામાં આવશે. માલ વીશે જમીનગીરી આપવામાં આવશે.

કુલ પાન, તુરા, હાર, ખતન અને ડોકારેશન બીજેરે તૈયાર તેમજ વંરદીથી થઈ શકશે.

ભાવખલા દેશમની ખીલની સાંમે.

મેહરવાન } આગ-મજગામ-માહન્ટ } રસ્તામ અં ૦ મેહરવાન ઇરાની.
રોડ. નંબર ૩૮, મુંબઈ.

 હપાઈ બાહર પડી છે.

દાદી સતસાઈ અથવા દાદી દોહરા સંગ્રહ.

૩. ૧—પોસ્તેજ ત્રણ આના.

જેનક દોહરાઓ વાંચવા હોય, તવારીખના દીલકશ ગવવી હોય, અને તમારાં કુટુંબમાં ન્હાનાં ચા મણુના સોનેરી સપ્તુનો, સાદી, સળ અને સુંદર હાથ, તો મીં તારાપોરવાળાની ઉપલી દીલકશ

કે મળહ " બોપ્રીસ—મુંબઈ.

તારાપોરવાળા—તારાપોર.

ખિક્કમ ખિલાસ,

ચમુની

સાત અંધે.

નાટક ત્રીન બાબકા.

જિસે,

મુનંશી વિનાયક પ્રસાદ તાલિખને,

વિક્ટોરિયા નાટક કમ્પનીકે વાસ્તે,

હિંદી જખાનમે તસ્વીક્ર ક્રિયા

એક

ખાસો આમકે લિયે,

મીઠ ખુરસેદલ મેસ્વાવલ ખાલીવાલા,

માલિક કમ્પની મજદૂરને પહલી બાર હપવાકે ફજદાર ક્રિયા,

સખ હુકૂક મહફજ હય.

૧૯૦૮.

કીમત છે બ્યાને,

વિજય નાટક.

મહં.

બિજય.....જાણવામે, ઉજ્જયન દેસકા રા.વ-રાજરતનકા બાપ.

રાજરતન.....બિજયકા બેટા. [બિજય બિલામ]

કાકુર લેખરાજ.....બિજયકે તાબચે, એક જાગીરદાર—મનોરમાકા બાપ.

મયકાન.....બિજયકા પ્રધાન.

હીરાલાલ.....

માનિકલાલ..... } બિજયકે લશકરકે અધ્યક્ષ.

મોતીલાલ.....

મંગલ.....

દંગલ.....

મંગારામ.....એક ખરદમન, રાજરતનકા પડોસી.

૧-સખારામ..

૨-હરીરામ ..

૩-દયારામ...

અમન.....સેવતી માલનકા લડકા, રાજતનકા દોસ્ત.

ગંધર્વસેન.....મોહનીકા ઉસ્તાદ.

ઓરતે.

મહનમંજરી.....બિજયકી ખ્યાલતા બીબી, કરનાટકકે જર્મીદારકી બેટી, રાજરતનકી માં.

મનોરમા.....કાકુર લેખરાજકી બેટી, રાજરતનકી બીબી.

અપલ્લી.....મનોરમાકી એક સગી.

અંબલી.....મનોરમાકી સહેલી.

અમ્મા.....દંગલકી બીબી, મંગલકી બોબલ.

મોહની.....રાજ બિજયકી ગાયન.

સેવતી.....રાજ બિજયકી માલન—અમનકી માં.

એલા.....હીરાલાલ નાયકકી ધસી.

રૂપા.....મોતીલાલકી બહન.

ચાખદાર, સિપાહી, દરબારી, દાસિયાં, રામિશ્ગર, અહમન, વચચરા.
મુકામ—કરનાટક, ઉજ્જયન.

અંતિલાયે આમ.

જે કિતાબ મુતાબિકે એકટ નમબર ૨૦ સન ૧૮૪૭ ઓર એકટ નમબર ૨૫ સન ૧૮૫૭ કે દાખિલ રજિસ્ટર હોકર તમામ હુકુક ઇસકે મુરોદદશ મેહરવાનશ બાલીવાલા, માલિક વિક્ટોરિયા નાટક મંડળીકે કિયે મહફૂજ હવે. કોઇ કોહેબ બિલા ઇનજત માલિક મજદૂરકે મહેફૂઝર યાને યા છાપનેકા ઇરાદા ન કરમાયે; નફાકી ઉમ્મેદખર નહીં તુકેલાલ ન હોયે.

બનામે યજ્ઞદાં.

પ્રિક્રમ પિલાસ,

ચચ્ચની

સાત અંધે.

બાબ પહલા.

[સુત્રધાર નટિયોંકે સાથ ઇશ્વર સ્તુતિ ગાતે હવે.]

મુકામ—રંગભૂમિ.

ઇશ્વરસ્તુતી.

સુત્રધાર } દાવર, યાવર જાવિદાન
નટીયેં. } તેરી સારી, ન્યારી ન્યારી શુલકારી દેખી
છાન છાન—દાવર.
હોહુરા.

આલમકી આસા, વૂહી આલમકી આધાર,
સચ્ચા તેરા નામ હય, જૂઠા સખ સંસાર.
અંદર બાહર હય ધરમે, વૂર હય હર અખતરમે,
જો હિતકારી, નાય મુરારી, દે સુખ પારી.
સરવર, પરવર, વૂ નિગહમાન—દાવર.

THE KALKADEVI SHORTHAND & TYPEWRITING INSTITUTION.

ESTABLISHED 1898.

(Just above Messrs Gopal Narayan & Co: Booksellers.)

151, KALKADEVI ROAD, BOMBAY.

Effective Coaching.

Remarkable Results

The only Successful & therefore the best.

Special arrangement for Ladies.

Subjects taught:—

**SHORTHAND, TYPEWRITING, BOOK-KEEPING
& ACCOUNTANCY &c. &c.**

Testimony of M. P.

Bombay, 6th October 1906.

I have had occasion to require the services of a **SHORTHAND—TYPIST** for a short time while I remained in **Bombay.**

A friend of mine recommended the **KALKADEVI SHORTHAND & TYPEWRITING INSTITUTION** as the best which is known to have supplied competent students for the purpose.

I am glad to certify that the man supplied by the Institution gave me entire satisfaction and I may add that the credit is due to **Mr. GOPALDAS LALDAS, MANAGING PROPRIETOR** of the said Institution.

(Sd.) T. H. W. IDRIS, M. P.

For the Flint Boroughs,

LONDON.

Institution...established in 1898,...the number of students...increasing every year—"Times of India,"

"...Hindus, Parsees &c., have been enrolling themselves as students...draws very much attention." "Jam-e-Jamshed."

List and Prospectus.—

From,

GOPALDAS LALDAS,

MANAGING PROPRIETOR.

બનામે યજ્ઞદાં.

બિક્રમ બિલાસ,

યજ્ઞની

સાત અંધે.

બાબ પહલા—દિખાવ પહલા.

મદનમંજરીકા ધર.

[બિક્રમકા બેટા રાજરતન અપને દોસ્તોકે સાથ
હરી કીર્તન કરતા હય.]

ભજન.

સખ—સંસાર સરોવરમેં સાર સચ્ચા નહીં હય,
તળે માયા મોહ, બળે હરી નામ.—સંસાર.
અનંધન કનચનકા જગમેં પડા જલ ભારી,
આખિરકો ના કોઇ આવે કામ.—સંસાર.
નર તન પાકે તૂ અય જન, હરી હરકા હો,
કયું નાહકે માયાકા હય ગુલામ.—સંસાર.

રાજરતન—મિત્રો, યહી ઇશ્વર આરાધન, અપને સક્ષ્મ સમાજકા
સાધન, સંસાર સાગરસે નિસ્તારનકા સદા કારન હય.

દોહરા.

“થેક થડી, આધી થડી, આધીમેંબી આવ,
જો ઇશ્વરકો બળે તો કટે કોટ અપરાધ.”

સખારામ—હસ કરતારકે સિવા હસરા કોન વિધાલા હય ?

રાજરતન—અગર હય તો પિતા મા માતા હય.

હુરીરામ—પિતાસેબી અધિક માતા, બિચકા રિલુ કબી કૃતાશ નહી જતા.

રાજરતન—(ખુશ હોકર) અહાહા ! માત્રી મહિમાકે વખાનકા હવે મેરે હૃદયમે' નહીં સમાતા, કારનકે મેરે સમપુરન જીવન, વર્ષન, સદાચરન ઔર સુલક્ષનકા મૂલ્ય કારન કૌન ? (અકકુકે) મેરી સીતા સતી, સત્યવતી માતા.

હયારામ—(નાકે બોં ચડાકર) ઠીક હય, પરંતુ—

રાજરતન—પરંતુ કયસા ?

હયારામ—નગર ચચૌ, લોક નિંદા !

રાજરતન—મેરી માતાકો કૌન ખુરા કહતા હય, બધા ચેહબી તો ખતાના ?

હયારામ—સારા જમાના; ખાસ તુમારી નાની, તુમારા નાના.

રાજરતન—હરગિજ નહીં ! કયૂં કે મયેં અપની માતાકો અચ્છી તરફ જનતા હં.

હયારામ—માતાકો તો જનતે હો, પરંતુ અપને પિતાકોબી જનતે હો ?

રાજરતન—નહીં પિતાકો મયેંને નહીં દેખા, શૂદ્ર કહેનેસે કયા કાયદા ?

હયારામ—ફિર ખાત તો પહી હય. પિતાકા પતા નહીં, માતાકા વખાન ? બાઈ, પહેસે પિતાકો પહચાન, ફિર આંખેં નિકાલ ઔર જાતી તાન.

સખારામ—બસ; નાહકું રંજ ન બઢાવ, ચલો આવ. ઉઠો; જાને હો, છન્ડેં નહાને હો. (રાજરતનસે) બાઈ, ખુરા ન માનના.

હુરીરામ—હમે' અપના મિત્ર જનના.

[રાજરતનકે સિવા સખ જાતે હવે.]

હુજંગી છંદ.

રાજરતન—વિધાતા, ચેહ નિંદા, ચેહ ખુદતાન કયસા ?

મેરી આગર પર ચેહ વઢાન કયસા ?

ઉડાને હવેં સખ ચાંદ પર ખાક કયસી ?

રહેગી મેરે મુંહ પર અખ નાક કયસી ?

[ગંગારામ ખાતા હય.]

કયૂં મંમારામ, કયા પરિનામ હુવા ? કુછ મિલા, કામ હુવા ?

ગંગારામ—કુછ પહીં. મુંહ માંઝા સફ જ્યાજ દેનિકો કહા, તોબી નિરાશકા નિરાશકી રહા.

બયલ,

આજ સમય અમસા આયા હય, જિસકા પાર નહીં મિલતા હય,
ઇશ્વર તો મિલની જાતા હય, મગર ઉધાર નહીં મિલતા હય.

રાજરતન—નહીં મિલા તો મેરે પાસ આ જાના થા, અર્થે
કયું લજના થા! ઠહરો; મેરા ચેક હાર હય ઉસે લે જાવ, બેચકર
અપની બેટીકા ખ્યાલ કરાવ. [અંદર દોડ જાતા હય.]

ગંગારામ—અહા!

બયલ,

હાતા જનસે; દુખમેં બેકામ આયે રહા નહીં જાતા હય,
બરખાકે બાદલસે - બે બરસાયે રહા નહીં જાતા હય.

[રાજરતન ચેક છોટી પેટી લાતા હય; ઉસે બોલકે
ઉસમેં હાર દૂંદતા હય.]

રાજરતન—મહારાજ, મેરી માતા શિવાલેમેં પૂજા કરને ગઈ
હય, પરંતુ સંજોગસે પેટીકા ચાળી યહીં ધર ગઈ હય. (હાર ન પાકર)
મગર હાર તો ઇસ્મેં નહીં હય! (યાદ કરકે) અહા! અબ યાદ
આયા. હાર તો જહો પહનકર ગઈ હય. (સોચકે) ચિંતા નહીં; મેરી
ચિટ્ટી લે જાવ, વહીંસે લે લો; અપના કામ ચલાવ. (કાગજ દૂંદતા હય)
કાગજ! ચેક ટુકડા નહીં, ચેક પુર્ણ નહીં! (પાકર) હય, હય.
(ચેક ચોર ધરમેં રાજ બિકમકા ખત હો તહ કિયા હુવા રખ્યા હય,
જે ચેક તરફ લિખ્યા હય ચોર ચેક તરફ સાદા હય, ઉસે લેકર ઝટ
આધો આધ ફાડે ઝાલતા હય. ચેક પર લિખતા હય, દુસરા ટુકડા જમીન
પર ઝાલ દેતા હય.) લો; મંદિરમેં જાવ, ઇસે માતાજીકો હો, સંતુષ્ટ
હો. ક્ષમા કરના, બિલખ હુવા.

ગંગારામ—અહા! કયસા ઉદાર હય! અવશ્ય ચેક કિસી
હાતારકા પુત્ર પરિવાર હય! (રાજરતનસે) સુખી રહો, તુમારી જય હો.

[ગંગારામ જાતા હય, ખતકે દુસરે ટુકડે પર
નજર જાનેસે રાજરતન ઉસે ઉકાતા હય ચોર
લિખ્યા હુવા દેખકર હયરાન હોતા હય.]

રાજરતન—એ કાગજ કામકા, યા ખત કિસીકે નામકા! (પડતા હય)

“ચેહ આ મદનમંજરી; બદ ચાલ મશહૂર

જબ રહ જાનેસે દોશિત કુર્ષ

રાજરતન મેરા લડકા હય. કરામકા

લી : છિયા મીતમ.”

મદનમંજરી મેરી માતા ! રાજરતન કોન, મયે ? માં બદ ચાલ !
મયે અધમ ! લોગોંકા કદના, મિત્રોંકા ઉલદના, કયા અંતકો ખરાહી
નિકલા ? (સોચકર) કબી નહીં ! બૂઢા જવાન હો, તીર કમાન હો,
જમીન આરમાન હો, તોળી અયસી બતી; ધર્મી માતા પર ન ખુરા
શુમાન હો.

ખમ્મસા.

જો સુલક્ષન હો. ચલન ઉસકા ખુરા કયૂંકર બને ?
જો કંપલકા ફૂન હો, સો ગંદના કયૂંકર બને ?
પૂર્નિમાકા ચંદ્રમા, કાજા તવા કયૂંકર બને ?
જો આમર બૂટા બના, બિસકી લતા કયૂંકર બને ?
જો હુવા અનમોલ મોતી, મોતિયા કયૂંકર બને ?

(ફિર સોચકે) પરંતુ જખતક ઘટા ન હો; બર્ખા નહીં હોતી,
જખતક ખાત પયદા ન હો ચર્ચા નહીં હોતી. લોક ચર્ચા, દોસ્તોંકા
કહના, આર થેલ પતા સાદિ બતા રહા હય કે માતાકી ખતાસે મેરી
આબરકી લતા નાશ ગઈ, ઘતા હુઈ.

સવૈયા છંદ.

ખેટા બેટા દુસ્મન હય અપના, જો ખેટા અનપદ રહ જાયે,
ભાઈ બેટા ખગરી હોતા હય, જો આકતમે કામ ન આયે.
પિતા બેટા દુસ્મન કહના હય, જો ખેટપર કજ્જ ચઢાયે,
માતા બેટા દુસ્મન હોતી હય, જો દામનમે અયબ લગાયે.

[ખતકા દુકડા ગંજમે રખતા હય, મદનમંજરી
આતી હય, ઉસે દેખકર લોં ચઢાતા હય.]

મદનમંજરી—(પ્યારસે) ખેટા, તુમને સ્નાન કિયા ?

રાજરતન—(ગુસ્સેમે) માતા, તુમને દિલ ધોયા ?

મદનમંજરી—દિલ ? કયસા દિલ ?

રાજરતન—દિલ ? મયલા દિલ. ચેંકે સંત્રા ઉપરસે ખુશનુમા;
અંદરસે સરા !

મદનમંજરી—અરે ! તૂ કયા બક રહા હય ? મુઝસે આંખે
કયૂં ફિરાયે લેતા હય ?

રાજરતન—હાં ! અચ્છા, મેરા પિતા કોન હય ?

મદનમંજરી—છત્રપતી મહારાજ.

રાજરતન—અસ; ખાતે ન બનાવ, મુઝે કંઠકા બાસન રપેકા
ખરતન ન બતાવ !

મદનમંજરી—ઠો રૂપેસેભી સિવા હય. રૂપેમેં સોના હય, શુનમેં હીરા હય.

રાજરતન—ઠો કહાં હય ?

મદનમંજરી—એ ન બતાવુંગી, પત્નીકી આગ્યા ભંગ કરકે પતિત ન કહલાવુંગી.

રાજરતન—સચ હય. ક્યુંકર બતાયા જાય, કાઠકા ઘોડા કયસે દોડાયા જાય ? અય બેહ્યા માતા ! જહરીલી ઘાસ ઔર ઉસકા ફલ; દોનોંકા રહના બેકાર હય, બસ તેરે ઔર મેરે વારતે અબ યેહ કટાર હય ! (માંકો ખાંજર મારને જતા હય મગર રુક જતા હય.) નહીં. આગસે નિકલતા; આંખોં ફાડનેવાલા ધુવાં આગકો નહીં ખુઝાતા, પરંતુ આપી ઉડ જતા હય. માંકો મારના; ઇસે બેહતર કે અપનાહી સર તનસે ઉતારના. [ખુદકો ખાંજર મારા ચાહતા હય, મદનમંજરી રોકતી હય.]

મદનમંજરી—અરે યેહ કયા પાગલપના ! દાના હોકર નાદાન બના ?

રાજરતન—દાનાઇ ? પાગલપના ? જિસકા સર નીચા હો; ઠો કૌન મુંહ દિખાય ? જો કિસીસે આંખેં ન મિલા સકે; બેહતર કે દુનિયાસે ઉઠ જાય !

મદનમંજરી—કૌન કહતા હય કે તેરા સર નીચા હય ?

રાજરતન—સારા નય, અડોસી પડોસી, ઔર યેહ પત્ર.

[આધા ખત દેતા હય]

મદનમંજરી—(દેખકર) યેહ પત્ર તૂને કહાં પાયા ?

રાજરતન—ઇસ પેટીમેં હાથ આયા. ગંગારામકો હારકે હેતુ લિખ દિયા, ઔર અપને નસીબોંકા લિખા પઢ લિયા.

મદનમંજરી—હાં, ગંગારામકો તૂને લિખ દિયા; સો મુઝે મિલા. પરંતુ ઇસકા દુસરા દુકડા ?

રાજરતન—વહી પુજો

મદનમંજરી—વહી ? (જેબસે પુર્જો નિકાલકર દિખાતી હય) યેહ ? મયેં જપ કરતી થી; ગંગારામ ઇસે લાયા; મયેંને પઢા, હાર દિયા ઔર બે દેખે જેબમેં રખ લિયા. લે ઇસેભી પઢ. [દેતી હય.]

રાજરતન—(પઢકર ગૌર કરકે) સમઝમેં નહીં આતા.

મદનમંજરી—દોનો પુર્જે મિલા, પઢ ઔર સંશય મિટા.

[રાજરતન દોનોં પુર્જે મિલાકર પઢતા હય.]

રાજરતન—“યેહ ત્રી મહનમંજરી બદ આલ મજરે હય, પરંતુ
યેહ કલંક સચાઈસે બિલકુલ દૂર હય. ગર્ભ રહ જાનેસે દોશિત હુઈ;
જળ મેરે સાચુ છુપી શાદી કી, તબ ગર્ભિત હુઈ. રાજરતન મેરા
લડકા હય; હરામકા નહીં; ફલાલકા, વારિસ મેરે ધન માલકા,
બાક જલાલકા.

લી : છિપા પ્રીતમ, બીર બિકમ.”

(પુત્રીસે ઉજલતા હય) બિકમ મેરા પિતા ? તૂ ઉસકી બ્યાહી, મયે
ઉસકા બેટા ? ક્ષમા, માતા ક્ષમા, આબરકે અર્થ તુએ ખુરા બલા કહા,
ખુરા કિયા. મનુષ્યકા મન ચેક બારી હય, જિસમે સ્વચ્છ ઔર મલીન
દોનો પ્રકારકે પવન આને હવે.

મહનમંજરી—ચિંતા નહીં બેટા. શંસયકા નિર્નય હો ગયા,
સોના આગમે તપા; દમક ઉઠા.

રાજરતન—પરંતુ યેહ છુપી શાદી કયૂંકર હુઈ ?

મહનમંજરી—મયે ઉન્કે ગુનકી ધુન સુનકે રાજ પર મોહિત
હુઈ. મેરે સચ્ચે પ્રેમકે પ્રતાપસે યાત્રા કરતે હુએ રાજ ઇસ નગરીમે
આયે, ચોરી ચોરી મુએ બ્યાહા, થોડે દિન બચ્ચદ ઉજજ્યન ચલે ગયે.
વહાં જાકર મુએ ખુલા લેનેકા બચન દે ગયે, પરંતુ બિસાર બચડે.

[રોતી હય.]

રાજરતન—ન રો માતા, ન રો. જળ રાજને તુએ બચન દિયા
હય તો ઉસકે પાસ જાનેમે કયા ચિંતા હય ? ચલ; મયે તુએ ઉજજ્યન
લે જાવુંગા, તેરા હક દિલાવુંગા, નહીં તો અપના પ્રાન ગંવાવુંગા.

મહનમંજરી—તૂ અબ બડા હુવા, જો ઉચિત હો સો અમલમે લા.

[જાતી હય, રાજરતન ધધર સ્તુતી કરતા હય.]

ભજન.

રાજરતન—

દાતા કરો કમ, ગમ અલમ, કરે દુઆ હમ યહી દમાદમ,
કરે કશના કરતાર, જનમ જનમકે અધમ તારે;
કરમ તેરે ચે સારે, નાય, જગ દાતાર,
વાલી; કરો બેડા પાર, પરવર, હય તેરા આધાર.—દાતા.

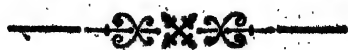
શેઅર.

હર નામ આઠો જામ જો દિલ જાનસે સુમરન કરે,
અંજામ ઉસકે કામકા આરામસે હો, બય હરે.—જનમ.

[દોનો જાતે હવે.]

આખ પહોલા—દિઆવ દૂસરા.

બિંદા બાગાકા ચેક હિસ્સા.

[સેવતી આલન, ચટકતી ચટકતી હાથમે' છોડી હલિયા
ઔર હલિમે' ફૂલ લિયે આવી હય.]

કુમરી.

સેવતી—

મેરે જોબનકે શુભશ્રાવનમે' ફૂલે હવે ફૂલ,
જોબનકે ફૂલ, સારે ઝગડેકે મૂલ.—મેરે.
બોલી બાઝી, નાર નિરાલી, આલન હં રાનીકી સરત કુબૂલ—મેરે.
બેલા, મોતિયા, ચમ્પા, મોગરા,
સખાકા મુખડા મેરે આગે હય ધૂલ.—મેરે.

દરબારકા સમય નિકટ આ ગયા, પરંતુ મેરા ખિલવાડી લડકા ન જાને
કહાં ચલા ગયા । યહાંસે તો લાને ગયા ફૂલ ઔર ધાગા, પરંતુ મુઝે
દમધાગા દેકર અવસ્ય કહોં બાગા. (પુકારકે) ચમન, ઓ ચમન ।
અરે ઓ મુલા; કહાં મરા, કયા હુવા ? [ચમન ચેક તરફસે આહિસ્તા
આહિસ્તા આકર દૂરસે, મુગેંકી તરફ આવાજ દેતા હય,
સેવતી ચોંકકે દેખતી હય, ચમન જોરસે હંસતા હય.]

ચમન—કયસી ચોંકી, અર્થે ?

સેવતી—ચમન, તૂ કહાં થા ?

ચમન—ચમનમે'. ચમન અમનમે', અમન ચમનમે'.

સેવતી—(ચિદકે) અરે ઓ રાંડકા સાંડ, તૂ ઇન્સાન બનેઆ
યા જનમ બર હયવાનહી રહેગા ?

ચમન—જનમ બર ઇન્સાન બનૂંગા, પરંતુ ધડીબર હયવાન
બનૂંગા. [કુતોકી તરફ બોલતા હય.]

સેવતી—તૂ કુહ કામ ધંદા કરેગા, યા હઉ હઉ કરકે મરેગા ?

ચમન—કામ ? કામ તો, બ્હો જો અપને પડોસકા પડિત હય
ન, બ્હો કહતા થા કે કેવલ ઔયોંકે વાસ્તે હય.

સેવતી—હાં ?

ચમન—હાં. કામ ઔયોંકે વાસ્તે ઔર કમાઈ મુયોંકે વાસ્તે.

સેવતી—એ કામકી કમાઇ કયસી ? બેઠંગા હુડકંગા છોડ, બા; થોડે ફૂલ ચુન લા.

અમન—ફૂલ સૂત મથે ન ચુનંગા.

સેવતી—તૂ સનક ગયા, મેરે લાડ ખ્યારસે બહક ગયા, પરંતુ તેરા દોશ નહીં, યેહ મેરા દોશ હય.

[સેવતી ચિદકે જાતી હય, અમન હસતા હય.]

અમન—રિસાતી હય, ઝુંઝાતી હય, પરંતુ હો ઘડી મુઝે નહીં દેખતી તો ત્રમરા જાતી હય. યેહ કામ કામ રોતી હય, ઔર બહેરામ મુઝે પર તાવ દેકર હસતે હવે, કયૂંકે હસતેહી ઘર ખસતે હવે.

કહરવા.

છોટા પિશ્લા હું મથે બડા ચાલિયા,
ચાલિયા, જાલિયા, તાલિયા—છોટા.
પૂરા તુશાનિયા, પૂરા મસ્તાન હું,
તુશાની, સમલાની, બોલા, મસ્તાન.
મનમાની ધરજાની, મસ્તી, તુશાન,
શયતાની, ખફકાની, છોટા શયતાન.
કરતા હું છુકમાની, બનકર છુકમાન,
રમતભરા, ગમતભરા, મથે બડા છલિયા—છોટા.

[જાતા હય, રાજરતન મદનમંજરીકે સાથ આતા હય.]

રાજરતન—માતા, હરી કૃપાસે ઉજ્જવ્યનમેં પહુચ ગયે. કહેા તો આજ ઇસ બગીચેમેં વિસ્ત્રામ કર લે, કલ નગરમેં ચલકે કોઈ ઘર લે.

મદનમંજરી—બહુત અઝી ખાત હય. (અમન કુતેસા બૂંકતા આતા હય, મદનમંજરી ચૂંકતી હય.) રતન ! રતન ! બાગ ! બગ ! ઇસ છોકરેકા કાચિત ખાવલે કુતેને કાટા હય, જબી બૂંકતા હય.

[દોનોં ડરતે હવે, અમન હસતા હય.]

અમન—કયૂં ? કયસી હુઈ અથે ?

રાજરતન—બાઈ, યેહ કયા દશા હય ?

[અમન, મુઝેંકી તરફ બોલતા હય.]

મદનમંજરી—અરે રહે લડકા કયસા મિલકલા હય !

રાજરતન—ખાસા સિડા ખાવલા હય ! (અમનસે) બાઈ, આદમી લેકર તૂ જાનવરકી તરફ કયૂં બોલતા હય ?

અમન—મેહરબાન, જો આદમી હો; વહી જાનવર બને, જાનવર હો તો આદમી કયૂંકર બને ?

રાજરતન—માં, સુની ચતુરાઈ? (ચમનસે) બાઈ, તેરા સિક્ક કૈન હય?

ચમન—મુર્ગા, કુતા ઔર ગધા.

રાજરતન—(હંસકર) યે તેરે સિક્ક? વાહરે ખૂબક.

ચમન—ખૂબક? સેમઝા ન જાના, ખૂબક ખનાના? વાહરે દાના!

છંદ.

પોડા ખાના, થોડા સોના, અયસા ખૂબીદાર ભલા હય કૈન? અજી બંડે કુતા હય.
પડા સૂરમા, વધાકા પુતલા, અયસા અચ્છાયાર ભલા હય કૈન? અજી બંડે કુતા હય.
માંટકે ખાય, ભાગબટાયે, અયસા ગુન આકાર હુવા હય કૈન? અજી બંડે મુ હય.
જલ્દી જાગે, રનમેં આગે, અયસા ખીર ખના હય કૈન? અજી બંડે મુર્ગા હય.

મદનમંજરી—અહાહા!

રાજરતન—વાહ! વાહ! માતા, યેહ છોકરા બડા સુલખુલા હય.

મદનમંજરી—સુલખુલા હય ઔર ચાલિયા હય. (ચમનસે) ક્યું બેટા, યેહ બગીચા કિસકા હય?

ચૌપાયા છંદ.

ચમન—પયસેકા યેહ બાગ હય બાબા, પયસેકા પાટરાગ,
પયસેકા હય બાગ બગીચા, પયસેકા હય ભાગ.
પયસેવાલા સયર કરે ઔર પયસાહી ફૂલ ખાય,
પયસેવાલા ફૂલ ચુને, બે પયસેકા મુરઝાય.

રાજરતન—બહો કૈન અયસા ઉત્તમ હય?

ચમન—બહો રાજ બિક્રમ હય.

રાજરતન—(માસે અલગ) માં, સુગન તો અચ્છા જુવા. યે બાગબી અપના ઔર યેહ છોકરાબી અપની ગેંઠકા.

મદનમંજરી—બડા પકા. (ચમનસે) બાઈ, તેરી દાનાઈ બહુત બાઈ, લે હમારી તરફસે યેહ મિદાઈ. [રૂપ્યા દેતી હય.]

ચમન—રૂપ્યા?

રાજરતન—હાં, લે; ન ડર, આવ જરા એક કામ કર.

ચમન—કામ? હેં હેં! (રૂપ્યા ફેંકકર) સલામ.

[ચલતા હય, રાજરતન રોકતા હય.]

રાજરતન—અરે સુન તો સહી! લે, ધસે લે લે.

ચમન—નહીં, હમ અયસે ગધે નહીં.

રાજરતન—ફિર કયસે ગધે હો?

અમન—હજી તો કેવલ રમત બમત કરેજો, હેંસ્ટે બેઘતે ખરેજો.

રાજરતન—હાં ?

અમન—હાં. બડે હોકર નાટકો સાંગ લેજો, મરખરેક બામ માંમ લેજો.

રાજરતન—વાહવા ! ફિર કમ પૂછના. 'તમ તો હમીં તુમહે' રપ બરના સિખાવેજો, તુમહે' બેલાડી બનાવેજો.

અમન—સચ ! ફિર તો આવો; બચકો, બિરાળો; નિવાળો.

રાજરતન—લો અબ ધસે લો, ગધે ન બનો.

[અમન રૂપ્યા લેતા હય.]

અમન—ગધેલી બને'જો, મગર દૂસરા કામ ન કરે'જો.

મહનમંજરી—મલા બેટા, રાજકી સવારી ધધર કમ આયગી ?

અમન—સવારી ? (સોચકર) હયરો, યહે બાત ગધેકી માં બતાયગી. (આગે બડકે પુકારતા હય) અરી ઓ ગધેકી માં, યહાં આવ યહાં.

[રાજરતન, મહનમંજરીકી તરફ દેખકર મુસ્કિરાતા હય, સેવતી જલ્દીસે આકર રાજરતન ઐાર મહનમંજરીકો દેખકર અમનસે પૂછતી હય.]

સેવતી—યહે કોન ?

રાજરતન—તુમારે મિહમાન.

અમન—ઐાર હમારે કુદદાન. (જલ્દી જલ્દી) જા; પાની લા, પયર ખુલા; રસ બના, રસોષ કરા, બિઝોના બિઝા.

રાજરતન—(માલનસે) યહે રાજકી બાગ હય, બહન ?

સેવતી—હાં, ઐાર મવે રાજકી માલન.

[મહનમંજરી હાર ઉતારકર બેટ હેતી હય.]

અમન—ઐાર મવે ધંકા બેટા.

મહનમંજરી—હાં ! સુખી રહો, ડૂલો ડૂલો, હમારી તરફસે બેઠ લો. [સેવતી સોચતી હય, અમન ઉસકી તરફ જાકર આહિસ્તાસે કહતા હય.]

[સેવતી સોચતી હય, અમન ઉસકી તરફ જાકર આહિસ્તાસે કહતા હય.]

અમન—લો, જો મિલે સો સમેટ લો.

સેવતી—અચ્છ; તુમારા અચમાન કયસે કિયા જાય. [લેતી હય.]

અમન—હાં, હાં, તુમારા અચમાન કયસે કિયા જાય ? (પ્રુદસે) મનમે' બાય, મૂંઝ હિવાય !

રાજરતન—આગા હો તો રાતકી રાત યહાં રહ જાવે, સવેરે કહીં જાકે ધર હયરાવે.

સેવતી—અરે હાં બાપ, ક્યા યુરાપ ? તુમારા ધર હય, કોઇ ડર હય ? (ગડગડ કરતી હય) અરે પર જરા મુઝે પીડા પાની લાને દો, દહી ચુડ મંગાને દો, મુંહ સૂખે હવે. (મદનમંજરીસે રાજરતનકો બતાકે) કયું બહન, બાઈ બૂખે હવે ?

અમન—હાં હાં, બૂકે કુતેકે જયસા મુંહ મઆલૂમ હોતા હય, ઐર મવેબી બૂકા હં.

રાજરતન—નહીં, અબી કુછ દરકાર નહીં, આજ ક્યા રાજકા દરબાર નહીં ?

સેવતી—કયું નહીં ? સમય આ પહુંચા હય, તુમહેં જાના હય ?

રાજરતન—નહીં, પરંતુ મેરા ચેક કામ કર દો.

અમન—બાપૂ, તુમ જર દો, તો ચાહે જૂતીબી ઇસકે સરપર ધર દો.

સેવતી—બાઈ સર આંખોસે તૈયાર હય.

અમન—(રૂઆ દિખાકે) ઇસકી બરકતસે ખેશ પાર હય !

રાજરતન—મેરી ચહે ચિઠ્ઠી આજ સજકી નજર બચાકર દર-બારમેં ટાલ દેના, કોઇ પતા પૂછે તો અંજન બન કર ટાલ દેના.

સેવતી—ચિન્તા નહીં, યહાં ક્યા નહીં ? ચાહો તો મહીનેં રહો, જો દરકાર હો બેખટકે કહો. (અમનસે) બેટા, ઇન્કી સેવામેં રહના, બાઈકા આજસે મામા કહેના.

અમન—હાં હાં, બાઈકા મામા કહુંગા, ઐર ઇન્કા મામા કહુંગા.

સેવતી—ચલો, અંદર ચલો, ઠોર ઠામ કરો, બિસ્ત્રામ કરો.

દોનો—બડી કૃપા.

[સખ જાતે હવે.]

બાબ પહલા—દિખાવ તીસરા.

રાજા બિહમકા દરબાર.

[સિંહાસનકી દોનો જાનિય, પ્રધાન, સયનાપતી, દરબારી, મુસાફિય, બયટો હવે. ચોબદાર, સિપાહી, દાસિયાં, ગાયને, વગયરા સપ બ સહ ખડે હવે. મંગલ, દંગલ આમને સામને ખડે હવે. ચોબદાર આમદ પુકારતા હય.]

ચોખદાર—નિખાદ રખો મેહરખાન. [રાજ બિક્રમ આતે હવે.]

ગત—તિતાલા.

સખ—

સખ અમન ચમન તેરે રાજમે,
નહીં શગડા, નહીં સિતમડી, નિશાની રવાની,
સબી ખુશ દિલ, ખુશ હાલ, પ્રજા નિસદિન ગુન ગાયે મનમે—સખ.
હવે મગન સબી ખરન, મહે, જન,
નૂરાની, અમાની, નાહ ઉઘઝન જંગલ,
પ્રજા પત્ર છિન સુખ પાયે તનમે.—સખ.

હુમરી—ઝપતાલા.

બિક્રમ—

દિલસે; જિગરસે; માંગૂં થડે હરસે,
જહાં હો બેલાગ, દુખ ડરસે.—દિલસે.
ખાસો આમ મેરે, દેસ નગરકે,
હો ખુશ ધર ધરસે,
હો સુખી સારે, મેરી મુદામ યહી,
બિન્તી હય પરવરમે.—દિલસે.

ધનાશી—છંદ.

ચોખદાર—

સાહસ, સમાજ, સુખ, સંપત, સુરાજ, સકલ,
સાધન, સુશીલ, સાર, સુગમ સયન, સાજિયે.
ગુનગનકે ગાહક, ગજરાજ ગુની, ગ્યાન ગાની,
ગૌતમ, ગોપાલ ગગન ગાદીપર ગાજિયે.
નેક નજર, નીતિ નયન, નગરી નર નારિન પર,
નીકે નિહાર ન્યાય નેત્રસે નિવાજિયે.
બોધક, બિસ્તાર બલી, બીરનકે બીર મહા,
બલિયા બલવંત બીર બિક્રમ બિરાજિયે.

[બિક્રમ સિંહાસનપર બેઠેને જાતા હય, થેક પુતલી
સવાલ કરતી હય, રાજ રોક કર સુનતા હય.]

દોહરા.

૧ પુતલી—અય રાજ બિક્રમ બલી, બર્નન કર બિસ્તાર,
સિંહાસનકી હવે તેરી, કૌન સીફિયાં ચાર ?

(પેજ ૧૨ મેં બિંકમકે ગીત, “દિલસે જિગરસો.” કે બદલે નીચે કા ગાના.)

કુમરી-કેદારા.

બિંકમ—

કિંદગાર સમરકા, તુડી દાતાર નિરાકાર કરતા હરતા—કિંદગાર.
તુડી ત્રાતા જગાધાર, તુડી ગ્યાતા જહાંદાર,
સરકાર સાંઘ, સુખ સંસાર સારા,
તુડી હય, તુડી મેહરબાન સગપર,
તુડી કરમ કરતા—કિંદગાર.

(૪૬) બિયાલીસવેં પેજમેં, બિંકમકે પદ કે બદલે નીચેકા ગાના.

કુમરી-સોરઠ.

બિંકમ—

કયસી રહે અનોખી નાર ગ્યાનવાન મન મોહેના—કયસી.
કયસી નીતિમાની ખાની, કયસી લનતરાની,
ગુનધુનકી: અયન સારે, ચત્રન ન્યારે, ફયન પ્યારે મોહેના—કયસી.
અલમ સિતમ ગમ સહેના, લહેના, મગર મગન મન રહેના,
અયસી કુતીનકા કયા કહેના, અજમ બરન પડેના,
અજમ નાર સોહેના, અજબ સાર સોહેના, અજમ કાર
સોહેના—કયસી.

(૯૫, પેજમેં નીચેકા ગીત.)

ઢાદરા-ભયરતી.

મનોરમા—

(બિંકમસે) જોગનિયા, મોહનિયા, પહંચાન લો,

મેરે છત્રકો, રાજ, મેરે અત્રકો જાન લો—જોગનિયા.

(શ્યેર)

(રતનસે) ખાલા પિયા થા દૂતકા, દિલદાર કિસ્કે હાથસે ?

મનતર લિયા થા જોગિયા, અય યાર કિસ્કે હાથસે ?

(બિંકમસે) ઇન્હીસે પૂછો, સરકાર ઇનસે પૂછો,

(રતનસે) અબ ખોત્રો, મુંહ ખોત્રો, મેહરબાન માનલો—જોગનિયા.

(શ્યેર)

(બિંકમસે) બ્યાહા જિસે દૂરમાનસે, ઘાલા જિસે જિન્દાનમેં,

હાજિર હુમ્મ જહો આનકે, હરથારે આલીશાનમેં—ઇન્હીસે.

બહેર ખબરો.

આન અને અરતીફિકેટો, ધરાવનારી.

સર્વેને બણીવી અને માનીતી પ્રખ્યાત વીક્ટોરીયા બેકરી.

અરદેશર રૂસતમજી કનફેક્શનરની કંપની.

જનરલ મરચાંડસ ને કમીશન એજન્ટસ.

પારસી બજાર, કોટ,—મુંબઈ.

હવેલી કંપનીના માલિકે કનફેક્શનરી અને કેકે, બીશકીતો, પુડીંગો, પાઈ અને નાતાલનાં કેકે, બનાવવામાં ધણું વરસથી રોકાયેલા છે. લાંબો જીવો અનુભવ હોવાથીજ હવેલી કંપનીનો માલ કેકે, બીશકીતો અને તરેવાર બીશકીતોના ધણાંજ વખનાએ છે અને આખાં મુંબઈ શહેરમાં તેમજ દેશાવશે ખાતે હાંદુસ્તાન, ચીન, એડન, બલુચીસ્તાન અને સીંધમાં ધણાંજ મોટા જગ્યામાં ખચે છે. ખાસ કરી માલિકે જીવો અનુભવી છતાં મજા ધણાંજ નવા સુધારાપર અને નવી રીત મુજબ જાતી દેખરેખથી પોતાની કનફેક્શનરી બનાવવામાં વારે વારે સુધારો કરવામાંજ રોકાયેલા છે. ખચીત તદ્દન જીવો ખાતાને નજા ધોરનપર પ્રખ્યાતીમાં લાવવા અને માલની લેહજત ઉચાં વરાના નાંખી જગત પ્રસીધ કરવામાં કરી પણ જરૂર કે જેહ-મતની તાન કરવા વીનાં પોતાનું કામ અહી રીતે બજાવતા નય છે. અને ધરાકોના આરડરો વધતા જાય છે એજ ખરા માલની પીછાન સમજવી, તે છતાં ગમે એવાં લગનસરાનાં કેકે, નાચપારતી વીગેરેનાં કામો ટુંક વખતની વરદીમાં ધણાંજ તારીફ લાયક બજાવામાં આવે છે. ફક્ત એકવાર મુલાકાતથી પુરતી માહિતી મલશે.

બાહેર ગામનાં આરડરો પર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

માલની પીછાં હમારી આરડર છુક તપાસવાથીજ ખાતરી થશે—એકવાર મુલાકાતથી—પુરતી માહિતી મલશે.

તાજે કલમ—હમારી દુકાનપર દરરોજ માહારાણી કેકે, કોરો-નેશન કેકે, તાજ પેસ્ટ્રી, ધણીક જાતની બીશકીટો, ગામઠી મીઠાઈ બનાવવામાં આવે છે. તથા સેનટ, સાબુ, લવનદર, બાલના તેલો, આઈસમેન સ્કેટર, ચાહે, કાફી, થંડીની મોસમનાં દરેક જાતના પાક, વસાના પણ મલશે.

જે એક કાઈ લખવાથી કોઈખી જગ્યાએ માલ મોકલવામાં આવશે.

અરદેશર રૂસતમજી કનફેક્શનરની કુંઠ

વીક્ટોરીયા બેકરી, કોટ, પારસી બજાર,—મુંબઈ.

બિંકમ—આય, સત્યતા, દાન, યે'તીન સીફિયાં જન,
ચૈથી સીફી હય દયા, ચારોંકો પદમાન.

૧ પુતલી—બિરાજો મહારાજ. [રાજા ચાર સીફિયાં ચડતા હય,
પતનેમે' દૂસરી પુતલી સવાલ કરતી હય, રાજા
રોકે જાતા હય.]

હોહરા.

૨ પુતલી—ધન ચારોં પર કૈન હવેં ઐર દૂસરી ચાર,
ઉંકાબી બર્નન કરો, અમ ધર્મો અવતાર ?

બિંકમ—નેમ, ખંત, બક્તી બલી, ઐર નમ્રતા માન,
યે ચારોં હવેં દૂસરી, ચાર સીફિયાં જન.

૨ પુતલી—અમર તપો મહારાજ. [રાજા બાફી ચાર સીફિયાં
ચડકર સિંહાસન પર બિયઠને જાતા હય, તબ
તિસરી પુતલી સવાલ કરતી હય.]

૩ પુતલી—ઐર તીસરી કૈન હવેં ધન ચારોં પર ચાર,
બોહાબી તુમકો યાદ હવેં અય મેરે સરકાર ?

બિંકમ—ધીરજ હય, સંતોષ હય, સાદસ હય, સરતાજ,
ચૈથી ડિહતા હય જિસે, જાનૂં સુખકા સાજ.

૩ પુતલી—સુખી રહો મહારાજ. [બિંકમ સિંહાસન પર
બિયઠતા હય,] સેવતી, રાજા પર ડૂબોંકી બોહાર
કરકે રાજરતનકી ચિફી એક કોનેમે' આહિસ્તાસે
ઝલકર જાતી હય, સહેલિયાં નાચતી હવેં.]

મંગલ—દંગલ—જય ! જય !

બિંકમ—મંગલ ! દંગલ ! કયા સમાચાર ? આજ તુમ દોનોમે'
મિલાપ હય યા તકરાર ?

મંગલ—મહારાજ, હમ દોનો કબી નો ગંગા જમનાકી તરફ
મિલ જાતે હવેં, ઐર કબી અલગ થલગ રહા કતારાતે હવેં.

બિંકમ—કારન ?

મંગલ—કારન યે કે, જહા મંગલ વહાં બહાર, જહાં દંગલ
વહાં કુશ્તી ઐર મારામાર !

દંગલ—યે સુનિયે ! મંગલ કહાં ? મજાનમે' ! ઐર દંગલ કહાં
(તાલ ઠોકર) મયદાનમે' !

મંગલ—હેંહા ! જલ્લી લકડીસી સૂરત, આર નામ કંપૂરજાંદ ભગત !

દંગલ—ચ્હે દેખિયે ! મંગલ મૂરત, મગર રોતી સૂરત !

મુધાન—મંગલ તો મહા મરખરા હય.

દંગલ—હાં, પરંતુ મક્કસે બરા હય.

ખિકમ—બ્હો કયા હય ?

ધનાક્ષરી છંદ.

દંગલ—

ખટપટમેં ખડે રહેં, ઝંઝટમેં જડે રહેં, લટસટકે પડે રહેં, ઝગડે લગાઈમેં;
શેખીમેં અડે રહેં, ખમ્મેસે ગડે રહેં, દુનિયાસે ખડે રહેં, ઝૂટી બગાઈમેં.
પાયે મિઠાસ જહાં, દૂદ પડેં મખખીસે, ઉઝલિયાં હોંધીમેં, તો સર હો કસાઈમેં,
સચ્ચી બહાદુરીકા કામ પડેં આકર તો, ભાગ જાયેં, જાકે છિપેં
નદીકી તરાઈમેં !

મંગલ—ચ્હે લીજિયે ! સચ્ચે બહાદુરકા મુંહ દેખિયે ! ચ્હે દીમ-
ટામ ઔર દંગલ નામ !

ખિકમ—યાતી ?

ધનાક્ષરી—છંદ.

મંગલ—

સજધજકા ધ્યાન રહે, ગોબરમેં ગ્યાન રહે,
આઠ પહર જાન રહે સુરમે સલાઈમેં.
છયલા બન ફિરા કરેં, ખડોમેં ગિરા કરેં,
અવગુનમેં પીત ઔર બયર હો બલાઈમેં.
દંગલ કહલાયેં પર પાનસેર પથ્થરકા બોઝ;
અગર ઉઠાયેં તો બલ પડે કલાઈમેં.
ગઠરી પર આંખ રહે, નિંદામેં કાન રહે,
હલવે પર હાથ રહે, મન રહે મલાઈમેં !

ખિકમ—મંગલ ! દંગલ ! આપસમેં સંપસે રહા કરો, બયર-
બાજ ન કિયા કરો. ચોખદાર ! જાવ, કોઈ ફરિયાદી હો તો બુલાવ.
(ચોખદાર જતા હય) મંગલ, દંગલસે હાથ મલાવ.

મંગલ—(દંગલસે) આવ. મુઝે ગલે લગાવ.

[દોનોં મિલતે હવેં, ચોખદાર આતા હય.]

ચોખદાર—મહારાજ, કોઈ ફરિયાદી નહીં.

મુધાન—આપકે રાજમેં શેરબી બઢરીકા બાદી નહીં.

[ચોખદારકા નજર કાગજકે ટુકડે પર પડતી હય;
બ્હો ઉઠાતા હય.]

ચેતન—પરંતુ એ ચિઠ્ઠી વહાં પડી હય, માત્ર ચિરંજીવી
આરંભ હય. [પ્રધાનકો દેત્ર હય.]

બિંદુમ—ક્યા હય; પડે, સુનાવ.

[પ્રધાન, રાજરતનકી ચિઠ્ઠી પકડે સુનાતા હય.]

અભયાત.

પ્રધાન—“તુ હવે આસન પર બેસ્યા હય બાલા,
મયે હું તેરે માથેકા ચઢેનેવાલા !
સારા જન્મ આકરે તેરા પમ ચૂમેગા,
મયે બેહો હું બિસકા તૂબી ડગ ચૂમેગા !
હય રાજ હમારા કહાં, કહાં ધન રતન હમારા !
હય કહાં તુમારા ફૈસલ, કિધર હય બચન તુમારા !
અબ છોડ તજ્જત, આપા મયે કરને દાવા,
મયે ચોર તેરા હું, તુ હય ચોરકા બાવા.
ફિરતા હું વહાં, જો દેસ; રાજ હય મેરા,
જો પકડે મુશકો વહી તાજ હય મેરા !

શી. પ્રીતમકા પૂત.”

બિંદુમ—અરે ! અવસી ચિઠ્ઠી આજતક ન દેખી, ન સુની.

મંગલ—ઘોર પ્રીતમકા પૂત ! એ કોન, આદમી ના ભૂત ?

પ્રધાન—(ચિઠ્ઠી પકડે) “કિધર હય બચન ?” (બિંદુમસે)
આપને કોઈ બચન દિયા યા, રાજન ?

બિંદુમ—યાદ નહીં. હો તો કોઈ આય, સાબિત કર દિખાવ.

પ્રધાન—એ રાજદોહી લેખ ! બધ ઈસકી સિક્ક હય.

બિંદુમ—નહીં, એ કોઈ બડા સ્થાના હય, દાનાકા પુત્ર; કોઈ
દાના હય. ફરબારિયો, તુમમેંસે જો કોઈ ઇસે જોજ લાખમા, ખારી
ઇન્શામ પાવગા.

મંગલ—(દંમલસે) કયું બાઈ દંમલ, અબ સમ્પ કે તકરાર ?

દંમલ—મતલબકે સમય તકરાર ? અરે નહીંરે મેરે પાર !

મંગલ—ફિર અબ ક્યા બિચાર ?

દંમલ—ખીડા ઉઠાવ, ખેડા ખર !

મંગલ—મહારાજ, ઇસકા ખીડા હમ દોનો બાઈ ઉઠાતે હય.

દંમલ—ખાતકી ખાતમેં ઉસ બદલાતકે પકડ બાતે હય.

બિંદુમ—દેખના, ખૂબ સંબાલના !

દંગલ—(અઠડકે) અરે રાજન, ઇસમેં ક્યા દેખના, ક્યા બાલના ?

મંગલ—(„) મંગલસે સ્થાના સો દીવાના.

દંગલ—(„) ઔર દંગલસે સ્થાના; ન સુના ન જના.

ખિકમ—જવ, ઘે કામ કલ્ કર લાના, ફિર ખયલે ખાના.

મંગલ-દંગલ—આગ્યા મહારાજ.

ચાખદાર—કચહરી ખરખાસ્ત.

[કચહરી ખરખાસ્ત હોતી હય.]

બાબ પહલા—દિખાવ ચાથા.

રાહ.

[સિંગાર કિયે, ઔરત અને રાજરતન ઔર ચમન આતે હવે.]

ચમન—અરે યાર મામા ! ઉપર સારી, તલે પયજમા, તુમ રામા, હમ સ્થામા, ઘે સાંગ કામકા યા નિકામા ?

રાજરતન—ગરજ પડે પર નિકામી વસ્તુમી કામકી હય, પાંવકી જૂતી ચામકી હય, પરંતુ સમયપર આરામકી હય.

ચમન—હીક, પરંતુ અબ કહાં જાવેંગે ?

રાજરતન—રાજકે મસ્ખરે આજ ચોર પકડને ઇધર આવેંગે, હમ તુમ બનકનકે ઉન્હેં બનાવેંગે.

ચમન—હમેં કોઈ પહચાનેગા ?

રાજરતન—જો જનતા હોગા, જોહી ન જાનેગા. ચલો બાઈ, અપના સામાન હીક કર લો.

ચમન—ચલો, મગર ઠહરો. (સાડીકે નીચેકા પયજમા સંભાલતા હય) શુરવાલ ખિસ્કી જાતી હય.

રાજરતન—અરે બહન, (હંસતા હય) ચલ; મયેં ઘેબી હીક કંડૂબી, કયું ધબરાતી હય. [દોતોં જાતે હવે, દૂસરી તરફસે દેખતા બાલતા અગામમેં કાઠ દખાયે મંગલ આતા હય.]

મંગલ—ઇતી રાત બાઈ, મગર દંગલને કસક ન દિખાઈ. ફરખારમેં તો પાંચ પાંચ હાથકી ડીંગ, ઔર વકતપર અયસે ગાયબ,

જ્યસે મધેકે સરસે સીંગ ! ન આપ તો ઔર અચ્છા ! દોકે ભાગમે લાભકા આધા, નામની આધા, ઇન્આમની આધા, ખેલતર હથ કે ખીર બહાદુરીકો ધતા બતાઉં, ચાલ અતરાઈસે કામ ચલાઉં. થમકી તરફ ન ખડા રહું, ચેક કોનેમેં દમ સાધે પડા રહું. આતે જતેકો બાપૂં, જિસપર શક હો ઉસકી ગરદન નાપૂં ! નસીબ નેક હો તો કયા દેર લગે, “અધેકે હાથ ખટેર લગે.” [મંગલ, કાઠ કિનારે રખકર સરાખ ચાદર તાનકે લેટતા હય, સામનેસે દંગલ આતા હય.]

દંગલ—(હયરાન) મંગલ કિધર ગયા ! ખીમાર પડા કે મર ગયા ? કદાચ ડરકે કિનારો કર ગયા. રામ કરે મંગલ ન આપ તો ચાર ભોગોંકી ચાંદી હો જય. અકેલા કામ કરું ઔર આપી ઇન્આમ લું. (મંગલકો પડા દેખકે ચોંકતા હય) અરે ! યહે કોઈ મર ગયા હય યા જીતા હય ? (ગૌરસે દેખતા હય) યહે બૂઢા હય યા જવાન, મુરદાર યા પહલવાન ! પહલે બહાનેસે દેખ લું, તબ ઊરે કરું. અયસા ન હોં કે કોઈ સૂરમા નિકલે, મેરા ચૂરમા કરદે. [મંગલકો જગાતા હય, મંગલ ચોંકકે જરા મુંઢ ખોલકે દંગલકો દેખતા હય, ફીર ઝટસે મુંઢ ઢાંપ લેતા હય.]

મંગલ—અરે ! દંગલ !

દંગલ—(પ્રુદસે) યહે મર ગયા કે જિયે હય ! કદાચ યહી ચોર હય, મક કિયે હય. (સોચકર) પહલે ચાદરમેં લપેટ લું, ફિર પયરમેં કાઠ ઝાલ દું. [દંગલ અપની ચાદરમેં મંગલકો લપેટકે ઉસકે સીનેપર ચઢ બચઠતા હય, મંગલ જોર કરકે દંગલકો ગિરા દેતા હય.]

મંગલ—ખોલો ચચા ?

દંગલ—અચ્છા બચા ! (દંગલ, મંગલકો પહચાનકે) મંગલ !

મંગલ—(મંગલ, દંગલકો પહચાનકર) દંગલ !

દંગલ—ભલા માનસ, યહાં કમું સોને આયા ?

મંગલ—કચૂમર હોને આયા.

દંગલ—મયેં સમઝા તૂ ચોર હય.

મંગલ—મયેં સમઝા તૂ ઢોર હય.

દંગલ—મયેં તો ચાર તેરે વાસ્તે ધબરાતા થા.

મંગલ—ઔર મયેં તેરે લિયે દેવી દેવતા મનાતા થા.

દંગલ—ચલ, અબ સરકારી ચૌકીપર ચલેં, તીર તલવાર તપચા લેલેં (સામને દેખકર ચોંકતા હય.) અરે પર કોઈ આતા હય.

મંગલ—(કાંપતા હવા) કયા કયા ? કો-કો-કો-કોઈ આવા હતા ?

હંગલ—કાંપને કયું લગ્ન, હર ગયા ?

મંગલ—(કાંપતા હવા) મને ? હટ ! દેર તક ઠંડી બૂપર પડી રહી, ઇસીસે જરા ઠંડ ચઢી આઈ.

હંગલ—(ધબકાડે ખાંસ હોકર) કામ પડ્યું તો ઠંડ ચઢી ? (ફિર સામને દેખકર) અરે એ તો કોઈ સુંદરી મધ બરી હય !

મંગલ—સુંદરી ? (દેખકર) અરે હાં સચ તો ! જા, જા, તૂ ટલ જા, (જોરસે ઢોકલકર) ચલ જા.

હંગલ—(આંખે નિકાલકર) હેં !

મંગલ—મેરી પ્યારી આતી હય !

હંગલ—હાં, મેરી પ્યારી આતી હય !

મંગલ—(ચિદકે) મેરી પ્યારી, તેરી પ્યારી કહાંસે હો ગઈ ! (આદિસ્તા સમજાતા હય) ઇધર દેખ, જયસે કે હમ દો અિસ્ત હવે, અવે ?

હંગલ—અિસ્ત બાબદાદે પહલે લખ્ખરકે !

મંગલ—અચ્છા, તો મેરે જયસે સદ અિસ્થકી પ્રિયા હો તો કુચ્છ અચ્છા હય ?

હંગલ—ઐર મેરે જયસે પહલે લખ્ખરકી હો તો કોઈ ચિન્તા હય ? એ તો મેરે બાપ દાદેસે હોતા આયા હય.

મંગલ—અરે પર એ તો મેરી વાહલી હય. જા, હટ જા.

હંગલ—કયું હટ, મને તેરા બાગીદાર દૂં.

મંગલ—(ચિદકે) બાગીદાર હય તો કયા ઐરતમે ? યહી ખફા રહ, મને દેખ આવું.

હંગલ—મેરી કયા આંખે નહીં ? મને કયું ન જાવું ? (સામને દેખકે) હો; આ પહુચી, કિનારે હો જા, આને તો દે જરા.

[દોનોં દૂર કિનારે હટકે બાગતે હવે, ઐરતકે રૂપમે રાજરતન ઐર ચમન હાથમે થાલ લિયે ફરે આતે હવે.]

રાજરતન—ભાઈ, બૂલ ન જાના, થાલકી વસ્તુ ઈન્હે ન દિખાના.

ચમન—અગર પૂછે ?

રાજરતન—તો પૂછકી સામમી બતાના. (આગે ખફકે) બહન, રસ્તા તો નહીં બૂલી !

अमन—नहीं, यही रास्ता है, यही.

राजरतन—भदिर निकट है ?

अमन—सामने, परंतु रास्ता बिकट है ?

राजरतन—कोई भिन्नता तो जरा ठहर जाती, दो घड़ी दूरी
पहलाती.

अमन—नौज पहन, तुमारा घनी आका होगा !

राजरतन—तो क्या होगा ! इस धामसे भयं अयसी भेजार
हूँ, के कोई छयल छपीला भिन्न जय तो आन कर लेनेको तैयार हूँ.

भंगल—(दंगलको हटाके) छट !

दंगल—(भंगलको आगू करके) छट !

[भंगल झुककर राजरतनको गौरसे देखता है.]

भंगल—आहो ! वही सूरत !

[दंगलभी उसी तरह झुकके देखता है.]

दंगल—वही सूरत !

भंगल—वही सुभङ्गा.

दंगल—आँदका टुकड़ा.

भंगल—उधर भर, टे' टे' न कर ! (राजरतनसे) सुंदरी, तुम
आं-आं-तुम—

राजरतन—भयं साहकारकी पुत्रा.

अमन—और भयं छन्की दासी.

भंगल—और भयं अण अपने मुँहसे अपना अभान क्या कई ?

राजरतन—तुम दरबारी.

भंगल—हां प्यारी.

दंगल—और सेवक महा कारबारी, तुमारा पुजारी.

[भंगल आंभे' निकावके दंगलको गुरसेसे देखता है.]

अमन—पहन, मेरा हाथ भर आया, जल्दी बसो, दरशन कर लो.

राजरतन—दासी, तू न, पूजन कर आ.

भंगल—हां, भेटा न. (दंगलसे) लेन आई, इसे दरशन करा ला.

दंगल—भयं नवुं ? अरे वाह !

भंगल—(दंगलके कानमें) तू जरा टल न, भयं समझावुं,
भनावुं, राहपर लावुं तो तुझे पुसावुं.

અમન—કબસે ચલો ચલો ચિલાતી હું, કોઈ નહીં ચલતા ? બહુ, મયેં તો અકેલી ચલી જતી હું.

[અમન મટકતા હુવા ચલા જતા હય.]

મંગલ—(દંગલસે) બાઈ, સાથ જ, નહીં તો કોઈ ગહને ઉતાર લેગા, ઉસે મારકે કુવેમેં ડાલ દેગા.

દંગલ—અચ્છા; મયેં ચલા. (પ્રુદસે) જાય મેરી બલા !

[જાકર ચેક કોનેમેં છિપ જતા હય.]

હરિગીત છંદ.

મંગલ—અય જાત, મયેં ખતહાર હું.

દંગલ—(બાહર નિકલકર) અય જાત, મયેંબી યાર હું.

મંગલ—(દંગલકો હટાકે) તૂ પૂલ હય, મયેં હાર હું.

દંગલ—તૂ યાર, મયેં દિલદાર હું.

મંગલ—અરરર ! ચહે કદીકા કોયલા નિકલતાહી નહીં ! કિત્તા ટાલતા હું, મગર ટલતાહી નહીં ! [દંગલ જાતા હય.]

રાજરતન—(પ્યારસે) કયું છયલા, તુમ ધત્તી રાતકો યહાં કયું આયે ?

મંગલ—(પ્રુદસે) છયલા ! પ્યાર કયલા ! (રાજરતનસે) મેરી ફુભારી ! પ્રાન પ્યારી ! મયેં રાજાકા ચોર પકડને આયા હું.

રાજરતન—હાં ?

મંગલ—હાં, ઐર આજ અયસા અધિકાર ધરાતા હું કે જિસે આઈ જકડ લું, આઈ તો સાહુકારકોની ચોરકે બહાને પકડ લું !

રાજરતન—ઐર બ્હો ફસરે ?

મંગલ—બ્હો રાજાકી તરફમેં મેરી સેવામેં રહતા હય.

રાજરતન—પરંતુ ઉસકા સુમડા સુઝે બડાહી પ્યારા હય !

મંગલ—અરી બોલી, ઉસકે તો ન મુંહમેં દાંત ન પેટમેં આંત ! ઉંમર સૌ ઉપર પાંચકી, ખોટી આંખે, કાંચકી !

રાજરતન—વાહ ! જીતે રહો. બલા તુમ કુચ્છ પહેલી હો ?

મંગલ—છે શાસ્ત્ર, અઠારહ પુરાન, ચાર બેદ, ઐર પાંચ લખેદ !

રાજરતન—ઓહો ! (ચેક ખત દેતા હય) અચ્છા, ચહે પત્ર તો ખાંચો.

મંગલ—હાં હાં, ઇસમેં કયા હય. (ઝૂટમૂટ કીસે ટોલતા હય.) ખાંચનેમેં તો કુછ સંકા નહીં, પરંતુ કયા કઈ, પ્રિયા, પાસ ચસ્મા નહીં. હત તેરી બૂલકી આંખોમેં ધૂલ !

રાજરતન—અરરર ! તુમળી અંધે હો ! જવાન હો યા ખૂદે હો !

મંગલ—મયેં ખૂદા ? છટ ! જવાન પડા દે. દિન રાત અભ્યાસ કરતે કરતે ચક્ષ્મેકા મુહાવરા હો ગયા.

રાજરતન—(પ્રુદસે) “આંખોંકે અંધે, નામ નયન મુખ.”
(જાહિર) અચ્છા, લો ઘર પહોંચા.

મંગલ—હાં; લાવ, કયા ચિન્તા. (સેકર) પરંતુ શ્વે હય કયા ?

રાજરતન—મેરી લિખખી હુવી કવિતા.

મંગલ—અહા ! (ચુમકર) વાહવા ! [જેખમે રખતા હય.]

રાજરતન—અય ખીર રંધીર, કહો તો અખ જાવું, દરસન કર આવું.

મંગલ—જાવગી કહાં ? મ્માજ ખરા ખારી અહન લગા હય !
પરંતુ અહન લગે તો કયા ચાહિયે ? દાન.

રાજરતન—દાન ! કયસા દાન ?

મંગલ—દાન, ચુમ્મા પ્રાન, મહા કલ્યાન !

[ખોસા લિયા ચાહતા હય, રાજરતન રોકતા હય.]

રાજરતન—નહીં; યહાં નહી, બહો તુમારે ખોટી આંખવાસે આ જાયેગે.

મંગલ—(મુંહ ચડાકે) તે. કયા કરેગે ?

રાજરતન—ટંટા કરેગે. કહોં તુમારી ટાંગ તોડ દે, આંખ ફોડ દે.

મંગલ—બહો ? હેંહ ! ઉતકે જ્યસે દસકે મયેં ખીસ કરકે રખ દે, ચટનીકી તરફ પીસ કરકે રખ દે !

રાજરતન—કિસી ઉપાયસે ઉસે કરદો ગુમ, ફિર કૌન રહો ? હમ ઔર તુમ !

મંગલ—(પ્રુદસે) શ્વેભી ડીક હય. જહાં તક બહો કાંટા ન નિક-
લેગા, બહાં તક મેરા કામ ન ખનેગા. (રાજરતનસે) પર ચિન્તા નહીં,
અબી લે લો, ખડી રહો, મજા દેખો ! [મંગલ કાઠ લેકર છિપકે ખડા
રહતા હય, દંગલ આતા હય ઔર રાજરતનકો અકેલી
ઔરત સમજકર દોનોં હાથ ફૂચલાકે ખડતા હય.]

મંગલ—અય મેરી જાન, મયેં કુરખાન હું !

રાજરતન—કયું ખ્યારે, મિજાજ કયસા હય ?

મંગલ—અહુત અચ્છા, મેરી જાન.

હું મરી.

ધારી જન, તું હય પરી, મયેં ફૂં પરા, દેખ તૂ મેરી શાન,
ખિલાવુંગા મેવેં તુએ, રોજ ચમાવું બંગલા પાન.

જન, જન, મેરી બરી શાન, મેરા આજ્ઞા ખાનદાન, માના—ધારી.

ઓહો ! મન મોહની ! મયેં તો તેરે ફુદેમેં આયા, આખ તૂભી મેરે જલમેં આ.

[મંગલ હાથ પયરમેં કાઠ ડાલતા હય.]

મંગલ—ઐર તૂભી મેરે કાઠમેં આ.

દંગલ—અરે ! યહે કયા મંગલ !

મંગલ—યહે મહા મંગલ ! ચુપકેસે યહીં પડે રહો, મુઝે પેટબર
ધાર કર લેને દો.

મંગલ—રાજરતન—

હું મરી.

દોનોંકી જોડી નોડી, મન માની, લાસાની,
ખેલેંગે દોનોં દિલ મિલકે, દિલકી ખાજી, દિલ જની,
એક નગીના, એક હસીના, દોનોં જની દિલબર,

દંગલ—દોનોં ચકર મકર, યક ધોરો, યક ખૂદા બંદર,
હહહહ, હહહહ, હહહહ, હહહહ, હહહહ, હહહહ.

રાજરતન—મંગલ—

યહે દંગલ પૂરા ઉદ્ધૂ, હગ ગ્યાની, સયજાની,
અચ્છી ખાસી હય જોડી અપની, તેરી અય જની,
મૌજ ઉડાવો, રંગ રચાવો, નાચો, ફૂદો દિન બર.

દંગલ—યહે કયા કરતે હો, અય ઉદ્ધૂ ! ઝો ગદે, ધન ચકર,
હહહહ, હહહહ, હહહહ, હહહહ, હહહહ, હહહહ.

[મંગલ નાચતા હય.]

દંગલ—(કુદકે) ચંગલ ! મુઝે ખાંધકે નાચતા હય ?

મંગલ—અહાહા ! કયસા તમાશા હય ! (રાજરતનસે) ચલ;
પ્રિયા ચલ. [હાથમેં થાલ લિયે, મોં ચડાયે જલ્દીસે ચમન આતા હય.]

ચમન—વાહ યાદ ! ખુશ યાદ. યહે પૂજેકા સામાન, મયેં
હયરાન ! હયરાન !

રાજરતન—હહર, અખ યહીં પૂજા હોતી હય. (દંગલકો
બતાકર) ઇધર દેખ, કયા હોતા હય.

અમન—અરે હાં ! રહે ક્યા કિયા ? પાંવમેં તેણા પહના દિયા ?
મગલ—(દૂસરા કાઠ બતાકે) રહે દૂસરા ક્યા હય, મુઝે દિખાવ !

મંગલ—લો પ્રિયા, તુમ મુઝે પિન્હા દો, જરા ઇસેલી દિખાદો.

રાજરતન—નહીં રાજ, રહે મુઝસે ન હોગા.

અમન—ક્યૂં ન હોગા ? જરાસેમેં ક્યા હો જાયા ?

રાજરતન—નહીં બહન, મેરે ખારેકા પમ બર આપગા !

દંગલ—(ખુદસે) ઓહો ! ખારા ! અઝા મંતર મારા !

મંગલ—અજી લો પહનાવ, અઝેકા જી ન કલપાવ !

રાજરતન—(બનાવટસે) અઝા લાવ.

[રાજરતન મંગલકે પાંવમેં કાઠ ડાલતા હય.]

મંગલ—(અમનસે) ક્યૂં ખેટા, દેખા ? (રાજરતનસે) અખ ખોલ દે પ્રિયા.

રાજરતન—અખ ખુલ મુઝા ! (અમનસે) ભાઈ, પૂજેકા મસાલા લા.
[અમન, ચાલ ખોલ કર દેતા હય.]

મંગલ—(ચાલમેં રંગ વ બરજ દેખકે) રહે પૂજેકા મસાલા !

[રાજરતન વ અમન સાથે ઉતાર ડાલતે હવે.]

રાજરતન—હાં, હમેં પહચાન ? હમ વહી ચોર, જિસે તુમ પકડને આમે. અખ ઇસી હાલસે રાજકે આગે જના, ચાર અપની જાનક કહ મુનાના. (અમનસે) ભાઈ, પાસકી ચાકી પર જ, સિપાહીયોંકો ખુલા લા, ઇન્હેં સોપદે, ચોર અપની રાહ લે. [અમન જતા હય.]

દંગલ—ચાર મંગલ !

મંગલ—હાં, ચાર દંગલ !

દંગલ—રહે ખારી કે ખારા ?

મંગલ—ચંડાલ ! હત્યારા ! [રાજરતન કોનોંકે મુંહમેં લાલ ચોર કાલા રંગ લગાતા હય.]

દંગલ—ઉફ ! રહે ક્યા કરતા હય ?

મંગલ—(દંગલસે) મુંહમેં પ્રેમકા રંગ બરતા હય !

[રાજરતન મુંહ રંગકે ચલા જતા હય.]

દંગલ—ચાર, રહે તો જુરે પૂંસે !

મંગલ—અખ રાવો, ઇતી દેર બહુત હસે !

[અમનકે સાથે કો સિપાહી આતે હવે.]

૬૧ સિપાહી—યે ચોર ?

અમન—હાં, મહી હરામખોર !

૨ સિપાહી—મંગલ, દંગલ કિધર ગયે ?

અમન—ઉંઝી મા મર ગઈ; ધર ગયે, મુઝે સપુદ કર ગયે.
સંભાલો, ચોર મદદ ખુલા લો. [ચલ દેતા હય.]

૧ સિપાહી—(દસરેસે) મહારાજકી સવારી રૌનકો નિકલી
હય, ચોરી તક આ ગઈ હય. જા ખખર દે, જો આગ્યા દે સો હમ કરે.
(૨ સિપાહી જતા હય, પહલા સિપાહી મંગલ, દંગલપર કુડતા હય)
કયૂં મૂર્જો, અખ ખોલો ? અંત પકર ગયે ? કાઠમેં પકર ગયે ? અર્થે ખોલો ?
મુંહ ખોલો ? અખ દેખો તુંમારી કયસી ગત હોતી હય, કયસી
મરામત હોતી હય ! [રાજ બિઝમ પ્રધાન વગાયરા આતે હય.]

બિઝમ—જો ચોર પકડ ગયે ?

૧ સિપાહી—(હાથ જોડકે) જી, જકડ ગયે.

બિઝમ—(પ્રધાનસે) મંગલ દંગલને બડા કામ કિયા !

પ્રધાન—બડાહી નામ કિયા !

બિઝમ—(મંગલ દંગલસે) અય દુસ્તો ! તુમ કૌન હો ?
(જવાબ ન પાનેસે) ખોલો, જવાબ દો ? (સિપાહિયોંસે) સિપાહિયો !
તલાશી લો. (દોનો સિપાહી દોનોંકી જેખ વગાયરાટોલતે હયે) ખોલો,
કયા સમજકર તુમને જો પત્ર લિખા ? મર્થે કય ચોર કૌનસા ખચન
તુમહેં દિયા ? [સિપાહી, મંગલકી જેખસે રાજરતનકા પત્ર નિકાલકર
દેતા હય.]

૨ સિપાહી—દયા નિધાન, યે પત્ર :—

બિઝમ—પદો કયા હય.

ચોપાઈ છંદ.

અહલોકાર—

આપ મજેસે લીલા કરે, જોર બચ્ચે દુખમેં મરેં !
હન્સ ન કૌવોસે હારેગા, બકરા, બાધ નહીં મારેગા.
કયા જીતેગે હમસે દંગલ ! યે દો ઉલ્લ દંગલ, મંગલ !

[દંગલ, મંગલ ચોર કાખ ચોકતે હયે.]

દે દે મુઝકો અપના રાજ, નહીં તો ફિર દેખેગા દાજ !

[રાજ બિચારમેં પડતા હય.]

દંગલ—(મંગલસે) મંગલ ! યે કયા ?

મંગલ—મેમ પત્રિકા !

ખિકુમ--પ્રધાનજી ! હસ પત્રને તો કુછ ચૈારહી પ્રકાશ ક્રિયા !
અય ચાંડલો ! સચ બતાવ; યહે તુમહેં કિસને દિયા ?

મંગલ--(ડરતે ડરતે) જાનકી અમાન.

[બોલતેસે સખ આવાજ પહચાન લેતે હયે.]

સખ--મંગલ ! !

મંગલ--(ડરતે હુવે) મ-હા-રાજ.

ખિકુમ--(દંગલકો) યહે ?

દંગલ--(રોતી આવાજમે) દંગલ !

પ્રધાન--યહે કયા દશા ?

મંગલ--દો છોકરે છલ ગયે,

દંગલ--મુંહ રંગકે ટલ ગયે,

ખિકુમ--ખરે બોલસે ખીરા ઉઠાયા, ચૈાર મુંહ કાત્રા કરાયા ?

મંગલ--ખરા બોલ આગે આયા ! [સર ઝુકા લેતા હય.]

ખિકુમ--મૂર્ખ હો મતિમંદ ! સિપાહિયો, બોલ દો ખંદ. (સિપાહી
દોનોંકો કાકસે નિકાલતે હયે) પ્રધાનજી ! મયંને પહલેહી કહા થા, કે
યહે ચૈાર કોઈ ખડાહી ચતુર હય. ધન દોનોંને જ્યથ સમય ગૈવાયા,
કુછ મતલબ ન ખર આયા. કલ તરૂકે કોઈ દુસરા યતન કરાવ, જયસે
ખને ઇસ ચતુર કે ખોજ મંગાવ.

પ્રધાન--આગ્યા મહારાજ.

ખિકુમ--(દંગલ મંગલસે જાતે જાતે) ખડે ખેશઊર હો ! જવ,
દૂર હો ! [રાજ મઝમે સાથિયોંકે જાતા હય, મંગલ, દંગલ અપની
બેવકૂફીપર અફસોસ કરતે હયે.]

ધંગેજી તર્જ.

દંગલ--મંગલ કાકા,

મંગલ--દંગલ બાબા.

દંગલ--યહે ઉઝટી આફત કયા આઈ !

મંગલ--કયા નાકે કટાઈ, નામ હુંસાઈ, પાધ રુસવાઈ.

દંગલ--હુંસાયાબી,

મંગલ--ખેલાયાબી,

દોનો--ફુંસાયા, હો હો હો હો હો હો હો. --મંગલ કાકા.

મંગલ--માર ગયે હમેં યાર મકાર, ચાર જૂલિયાં,

દિખલાકે પ્યાર, ચટક, મટક, લટક, ઝટક નઈ.

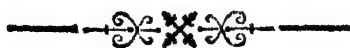
હંગલ—કરકે ખ્યાર ફૂંસ પડે, પાંવ કાઠમેં જડે,
કયસે હમ સ્યાને થે, મોતીકે દાને થે.

મંગલ—ફૂંસ પડે !

હંગલ—ફૂંસ પડે !—મંગલ કાકા. [અફસોસ કરતે હુવે દોનો
જાતે હય.]

બાબ પહલા—દિખાવ પાંચવા.

મોહની રામજનીકા મંડાન.

[મોહનીકા ઉસ્તાદ ગંધર્વસેન હાથમેં તાંબૂરા લિયે,
સુર મિલાતા ઔર તાન મારતા ગાતા હય.]

ગંધર્વસેન—મેરી ખ્યારીકા ડોલા-હા ભલા અરે ! (સુર ઉતર
જાનેસે મિલાતા હય, બિટમકી ગાયન મોહની આતી હય.) આવ બેટા
મોહની, આજ તો ખૂબ જની ઠની !

મોહની—આજ મયેંને રાજજસે ચોર પકડનેકા ફરાર કિયા હય,
ધસી વાસ્તે કુછ અધિક સિંગાર કિયા હય. [ખચકતી હય.]

ગંધર્વસેન—ચોર, જુવારી તો બેટા, તુમારે ધર અકસર આતે
હયે, પરંતુ યહાં આકર સાદ્ગર જન જાતે હયે. હાં ગાવ, ચેક તાન
લગાવ. (તાંબુરા છેડકર ખુદ શુર કરતા હય.) “કાન્હા બાંસરી બ-
નઈ તુને ધીરે ધીરે.” (મોહની ઉસી તરફ ગાતી હય, ઉસ્તાદ તાન
મારકે બતાતા હય, મોહની તાન લગાતી હય, ઉસ્તાદ સુધારતા હય.)
યૂં નહીં ! ખડી તાન લગાવ. [ગંધર્વસેન તાન મારતા હય.]

મોહની—ખડીસે ગલા તો ન ખચક જાય ?

ગંધર્વસેન—કબી નહીં—“મયલ કટે ફિટકિરીસે,” ગલા બને
ગિટકિરીસે. [અમન, પૂરખીયેકે બેસમેં આતા હય.]

અમન—ઈ કા પતુરિયાકો ધર હય ?

ગંધર્વસેન—હાં બાબુ સાહેબ, આપકા નામ ?

અમન—હમારા નાંવ અંધકાસિંગ આંકડાસિંગ. જિલ્લા બચતવાડા,
બાવાલાલ કય અખાડા !

ગંધર્વસેન—યહાં કહાં આના હુવા ?

અમન—હીયાં ચેક હમાર સેઠ હય, તવન હીયા આવમ આહત
હય. મુદા જરા સરમાત હય.

ગંધર્વસેન--શરમાનેકી કયા ખાત હય? (મોહનીકો ખતાકે)
થે તો અમીરોંકી ખિલવના હય.

અમન--ન જની સુસર કાહે સરમાત હય! જખ ખાઈછકે
ધરમાં જત હય, તો મુંહપર રમાલ ડારકે જત હય?

મોહની--કયા નામ હય, કહાં રહતે હયેં?

અમન--નાંવ રપચંદ બૂપચંદ. કહીં ખાહેર ગાંવસે આયે હયેં!

ગંધર્વસેન--બ્રા સાહુકાર હય?

અમન--રામ જનય ચોર હય કિ સાહુકાર હય, મુદા મનઈ
માલદાર હય.

ખયત.

રામ ભરોસા બારી લેયા, રામ ભરોસા બારી,
દાલ ભાત તરકારી ખાખા, સબી માલ સરકારી!

[મોહની હંસતી હય.]

ગંધર્વસેન--વાહ ખાખુ, ખરે લહરી હો! તુમારી જત?

ખયત.

અમન--“જત પાંત પૂછય ના કોઈ,
હરકો બજ્ય સો હરકો હોઈ.”

ગંધર્વસેન--(હંસતા હય) બ્રા તુમારા ધરમ?

અમન--સીરા પૂરી ગર્મા ગરમ.

[મોહનીકા ચેક નોકર આકર અર્જ કરતા હય.]

છોકરા--બાઈ, ખાહેર ચેક સાહુકારકી ગાડી આઈ હય.

અમન--લેવ, આય ગયે સરકાર.

ગંધર્વસેન--(પ્રુશીમે) ઓહો! (તાન મારકે) “એ રંગીલા
ખના બ્યાહન આયા મા!”

મોહની--(ગંધર્વસેનસે) ચુપ! (અમનસે) જવ ખાખુ, સંભાલકે લાના.

ગંધર્વસેન--(અમનસે) ઔર હમકો જરા ખૂબ દિલવાના!

અમન--અરે, અસ દિયાવોં કિ જનમ ભર યાદ કરવા! [જતા હય.]

મોહની--(ગંધર્વસે) ઉસ્તાદજી, તુમબી જવ, આદરમાનસે લે આવ.

ગંધર્વસેન--હાં હાં, ઇસમેં કયા હય. [પ્રુશી મનાતા જતા હય.]

મોહની--હે ભગવાન દયા નિધાન! આજ જો મેરે હાથસે
રાજજીકા કામ ખન જાય, તો મેરી જિંદગીભર ગાદી છન જાય.

[ઉસ્તાદ, રાજરતનકો બડી ઇજજતકે સાથ લાતા હય.]

ગંધર્વસેન--આધયે ધર્માવતાર, આધયે સરકાર.

[મોહની બહુત શુક્રે આદાખ બજા લાતી હય.]

અખયાત.

રાજરતન—(મોહનીસે) નેક દિન આજ દિખાયા હય ખુલાને હમકો,
આદમી આપકા આયા જો ખુલાને હમકો.

મોહની—આપ આયે, ખુત્રંદ શાન હુઈ,

ચહે જમીન આજ આસમાન હુઈ.

[રાજરતનકા હાથ પકડકે ખ્યારસે કોચપર બિઠાતી હય,
રાજરતન મોહનીકા હાથ અપને હાથમે' લેતા હય.]

ખયત,

રાજરતન—ઇસ કમલ કરકે પરસસે મન મેરા પરસન હુવા,
ધન, કે અયરી લક્ષ્મીકે રૂપકા દરસન હુવા!

ગંધર્વસેન—લક્ષ્મીબી કયરી? બિકમકી મન માની!

રાજરતન—(અંજન બનકર) કૌન! બિકમ?

ગંધર્વસેન—હમારે રાજ.

રાજરતન—હાં, સમઝા. બ્હો ખુબુર્ગ રાજ તો મેરે પિતા સમાન.
(મોહનીસે) ઝોહો! જખ તો તુમ હમારી માતા!—

મોહની—(મુંહ ચડકે નખરેસે) જવજી જવ! અચ્છી કહી!
મયેં કયા કુજ રાજકી રખખી હૂં, યા ઉનકી રાની હૂં? કેવલ ગાયન
કલામે' ઉનકી મન માની હૂં.

ગંધર્વસેન—બોલ બાલા! ચહે તો સદા સુહાગન હયેં, “બાજરકી
મિઠાઈ, જિસને પાઈ ઉસને ખાઈ.”

ચમન—ઐર જિસને ખાઈ, ઉસકી પૂરી કમખખતી આઈ.

મોહની—રાજ બિકમ બ્રમ્હચારી હયેં, અબી તક શાદીબી નહીં
કી હય.

રાજરતન—કદાય શાદી કરકે ભૂલબી ગયે હોં!

[ગંધર્વસેન ઐર મોહની દોનોં હુંસ પડતે હયેં.]

ગંધર્વસેન—અન્નદાતા, ચહે આપ કયા ફરમાતે હયેં?

રાજરતન—ભાઈ, ચહે રાજ લોગ હયેં, ઇન્કા કયા પૂછના.
ભલા રાજકા કોઈ છોકરાબી હય?

મોહની—(હયરતમે') કયા?

ગંધર્વસેન—ઐરત નહીં તો છોકરા કયસે હોગા? (ખુદસે)
અજખ ગધા હય, કયા ભંગ પીકર આયા હય?

ચમન—(હુંસકર) હમરે સેક બેલાનાય બંમ મહાદેવ!

[ચમન, ઉસ્તાદકો ખનાતા હય, ઉસ્તાદ ચિહૂતા હય.]

मोहनी—(राजरतनसे) आज तक क्या आप हमारे राजसे नही भिसे ?

राजरतन—हो पार चिट्ठी लेल थी, मगर कुछ सुनाई न हुई.

मोहनी—(चौकके अलग पुद्से) होपार चिट्ठी ! येही तो नही नही आइभी ! पिछतर के धसे भीही भीही पानोमे लगाई, और अट राजलुके पुलाई. (राजरतनसे) अग आग्या हो तो येक आध चीज सुनाई.

राजरतन—हां हां, जरूर.

मोहनी—उस्ताल, सुर भिलाव, भई दुपट्टा ओढ़ आई.

[अंदर जाती है.]

गंधर्वसेन—(तय्यार भिला कर) सा सा प ध नी पधनी सा !

[अमन, उस्तादके चिट्ठाता है.]

अमन—(पुद्से) छ मूसर पधनी पधनी का करत है !

[मोहनी, दूसरी हमजेलीयोके साथ जरीना दुपट्टा

ओढ़े हाथमे चिट्ठी लीये आती है, और दूर

जके छोकरेके साथ पुष्टिया चिट्ठी भिजवाती है.]

मोहनी—भादर दर्यानके रहे चिट्ठी दे, और भोल के महाराजके तुर्त पहोआय. [छोकरा सर झुका कर जाता है.]

मोहनी—आधये, आधये गौहरजन, सुगराजन, हीराजन, मुन्नीजन, महतायजन, अंदाजन, आधये, तशरीफ लाधये.

राजरतन—(मोहनीसे) आधये दिवदार.

मोहनी—हाजिर सरकार.

गंधर्वसेन—साज तैयार !

अमन—साज तैयार, हम महार, “सणी दातार, पगड़ी उतार” !
तिराना.

हमजेलीये—

ओ दाना ता तिल्ले नाना तुमधर ता घेरना,
हीम ता हीम ताना घेरना, तूम घेर तदारै दानी दानी,
ओदे दानी धीम ता घेरना, ताना घेरना धीम तूम तारे—ओ दाना.
तिल्ले नाना धीम ता धीम धीम, ओ दाह नना तिल्ले नाना,
तुमधर ता घेरना धीम ता धीम तदीयनरे धानी धीम,
ताना देरना ताना ताधारे—ओ दाना.

राजरतन—उस्तादल, अग कुछ नाचके साथ गाना सुनाव.

गंधर्वसेन—जे छुम सरकार.

હુમરો.

હુમજેલીયે—ઓ સાજન પ્યારે, માનો તુમ ધતની અરજ મેરી,
મન મોહન પ્યારે, હો જનું ચેરી તોરી, ઓ સોહન પ્યારે—ઓ.
ક્યૂં બહિયાં મેરી ઝક ઝેરી, ક્યૂં ચુરિયાં મેરી ઝક ઝેરી,
માન, માન, છયલા, માન, ન કર નજર લંગરવા—ઓ સાજન.

અશઆર.

તુમારે તીરમેં, તલવારમેં, ખંજરમેં બાલેમેં,
રહેગી જન જળ તક, દમ રહેગા મરનેવાલેમેં !
“શરામે નાખ હય હર રંગડી અપને પિયાલેમેં,
બહો તુરી કૌનસા ગુલમેં હય, કયા હય શાખ લાલેમેં.”
“ન ક્યૂં હો લાખ મસ્તાના, અદોયેં મેરે નાલેમેં,
ગદાયે મયકદા હૂં, હર તરહડી હય પિયાલેમેં”—ઓ સાજન.
રાજરતન—અ હા હા હા !

અયત.

નાચ ગાનેકા હર અન્દાજ નયા દેખ લિયા,
સુનકે આયેથે જો હમ હસ્સે સિવા દેખ લિયા.

લહુરા—ગત.

મોહની—મારી કારી કારી તુને પ્રેમ કટારી મેરી જન,
સખ ઐરતે—વારી વારી વારી, તોપે છયલ બિહારી મેરી જન.
ચમન--આરી આરી આરી, મોહ ગલેસે લગારી મેરી જન.
ઐરતે—અજ ચલો જવ, મુંહ ધોકે આવ, શરમાવ !
ચમન—લે લે ગોદમેં, લે લે તૂ મુઝે લે લે ગોદમેં,
સખ—લે લે તૂ ઇસે લે લે ગોદમેં, લે લે તૂ ઇસે લે લે ગોદમેં.
૧ ઐરત—મનકો તો લાયે જવ, મુઢા તૂ હિલાયે જવ,
૨ ઐરત—આંખની દિખાયે જવ, આંખેની મિલાય જવ,
રાજરતન—આવો મેરી પ્યારી જન,
મોહની--વારી તોપે, હારી જન.
ચમન—જાતી હય, હમારી જન, દે દે ખોસે પ્યારી જન.
૧ ઐરત—(જખાની) અરે રહે તો જૂત બન ગયા !
ગધર્વસેન--અરે હટ જવ, પરે હટ જવ, અરે ન સતાવ,
સખ—લે લે તૂ ઇસે લે લે ગોદમેં, લે લે તૂ ઇસે લે લે ગોદમેં—મારી.

[રાજરતન સખકો અશ્રુદિયાં ખાંટતા હય ઐર સખ
ખુશ હોકર ખાતે કરતી હય.]

ચમન—અરે યાર ગુરુ ! તુમહાર પુતરી તો હમાર પરાન લેત હય ! રામ દોહાઈ, હમરે મુંહમે પાની બર આવત હય !

ગાંધર્વસેન—ઓહો બાબુ, તુમબી રીઝ ગયે ?

ચમન—અરે યાર હમકાંતો અસ નીક લાગત હય, કિ એકાં ખાય બાઈ. યાર ગુરુ ! જરા હમસે મિલાય દેવ, ચેક ચુમ્મા દિલાય દેવ !

ગાંધર્વસેન—બાબુ ! તુમ અબી ટાંગ બરાબરકે બચ્ચે હો, એ કયા બકતે હો ?

ચમન—(મુઠે મરોડકે) બચ્ચે ? હાંહા ! અરે હમ દસ બચ્ચેકે બાપ સચ્ચે ! (એક ઔરતકે પાસ જાકર) વાહ ! બીબીજી વાહ ! તુમ તો અસ નાયત હો કે જયસે હમરે ગાંવડી બંદરિયા !

રાજરતન—(ચમનસે) ચુપ ગયે ! બોલને ન આય તો બકબક ન મયા ! (જોખસે અશ્રી નિકાલકર) ઉસ્તાદજી, લો અપના ઇન્આમ.

ગાંધર્વસેન—ભગવાન બક્ષા કરે. અખ જતા હું, અશીમ ખાતા હું, ઔર આપડી જય મનાતા હું.

ચમન—હાં હાં ઉસ્તાદજી, જરા ધાંસલેટબી પીતે આના.

[નંબૂરા લેકર જતા હય.]

રાજરતન—(મોહીનીકો) અહા !

અબખાત.

નયન કડીલે, બયન રસીલે, સેતરયામ મતવારી આંખે,
અખર ખંજર, પલકે જમધર, ચિતવન તીર, કટારી આંખે.
ગોરા ગોરા મુખડા તોરા, ઉસપર કારી કારી આંખે,
મેરે મનકો ધાયલ કરકે, લગ ગઈ ખેચારી આંખે !

મોહની—(ખુદસે) અહા ! એ તો રીઝ ગયા ! અખ જદ પકડ જાય તો અચ્છા ! (રતનસે) ઓહો ! એ કૃપા ?

રાજરતન—(ચમનસે) સિપાહી, બહો હીરેકા સીસફૂલ કહાં હય ?

ચમન—હાજિર સરકાર. [ચમન ચેક બકસ નિકાલકર દેતા હય.]

રાજરતન—ઇસડી ચાખી ?

ચમન—(દાંતસે જખાન દબાકે ઔર દહના હાય હિલાકે) અરરરર !

રાજરતન—મર કમખખત ! ભૂલ ગયા ? જા દોડકે અબી લા.

[ચમન ભાગ જતા હય.]

(મોહનીસે) અખ પ્યારી, એ જડાઉ સીસ લ ફૂબૂલ કરો, તુમારે મુંદર સીસપર બહુત સોબેગા. ચાખી આ જાય તો દિખાવું ફિર ધર જાવું !

મોહની—(નખરેસે રૂઠકર) ધર જાઉં ? જાવ, હાથ ન લગાવ !
 મુઠે દીવાની બનાના, ઔર ચલે જના ? આજ યહાંસે જાવ, તો
 મુઝીકો ખાવ !

રાજરતન—મયેં ફિર આઉંગા, ન ધખરાવ. [મોહની; રાજરતનકે
 ઔર રાજરતન મોહનીકે ગલેમેં ખાંહ ડાલકે પ્યાર
 જિતાતે હયે.]

અબચાત.

મોહની—પ્યારે, તુમારે ગમમેં ગિરફતાર હમ હુયે,

રાજરતન—જાની, તુમારે દિલસે ખરીદાર હમ હુયે !

મોહની—આજરે ધરકમેં તેરે ખીમાર હમ હુયે !

રાજરતન—તાલિખ હમારે તુમ હો; તલખગાર હમ હુયે.

[રાજરતન, જેળસે બેહોશીકી શીશી નિકાલકર
 મોહનીકો સુધાતા હય; 'ઠહો બેહોશ હોતી
 હય, રાજરતન ભાગ જતા હય.]

મોહની—ઉફ આહ ! [મોહની બેહોશ હોકર ગીરતી હય, ઉસકે
 નૌકર આકર શોર મચાતે હયે, હમજેલ્લીયાં સંભાલતી
 હયે; ખિકમ મચ્છ સિપાહીયોંકે દાખીલ હોતે હયે.]

છાકરા—અરે યહે કયા !

ખિકમ—મોહની ! કયા હુવા ? (મોહની ધીરે ધીરે આંખ
 ખોલતી હય.) યહે ચિઠ્ઠી ! [ચિઠ્ઠી બતાતા હય.]

મોહની—મયેંતે બેજ થી, પરંતુ ઠહો તો છલકે ભાગા, યહે બકસ
 સીસફૂલકા દે ગયા ! (બકસ દેતી હય.) આખી નહીં હય !

ખિકમ—પ્રધાનજી, ખોલો તો કયા હય ? (એક દરબારી બકસકો
 દખાતા હય, ઇતનમેં ખુલ જતા હય, ઔર ઉસકે અંદર દેખનેસે ચેક
 પાંચકી જરીતા સપાટ નિકલતી હય) યહે સીસફૂલ !

મોહની—(ચિઠ્ઠકર) મર જાય ! મુવા કહતા થા કે સીસપર ખૂબ
 સોબેગા ! [ચક દરબારી બકસમેંસે ચિઠ્ઠી નીકાલકર ખિકમકો દેતા હય.]

દરબારી—ચેહ ચેક ચિઠ્ઠીબી રખખી હય.

[ખિકમ લેકર પઢતા હય.]

ખિકમ—દેખુ.

મંદર છંદ.

“ જો નર નારીસે હારેગા, સો કયા બરા બાધ મારેગા ?

અગર નિતીકો તજ દેતા મયેં, ઇસકી નાક કાટ લેતા મયેં.

મોહની—ઓ ખાપરે ! મેરી નાક બચ ગઈ, બરી ખપર હુઈ !

ખિકમ—(પદતા હય) “બ્યર્થ ન કર શેખી અર રાજ, દેખ મુઝકે અપના તાજ.” (પદકે) મોહની ! કલ મયે ખુઃ જાઉંગા, ઇસ ચંડાલકા પતા લગાઉંગા, જ તૂ આરામ કર, અપના કામ કર.

[સમ જાનં હય.]

આખ પહુના—દિખાવ છૂકા.

મહાદેવકા મંદિર—નદીકા કિનારા.

[મંદિરમે દો અહમન આકર આરતી કરતે હય.]

૧ અહમન—બ્યાસજી ! કિવાડ ખુલે રખજી, કે તાલા લગા દૂં ?

૨ અહમન—અલી દો ઘટેમે ફિર આના હય, બ્યર્થ તાલા લગાના હય. સુના હય આજ મહરાજ આવેંગે, કદાચ કુચ્છ ચડાયેંગે.

૧ અહમન—જખતો ફિર ચલો. [૧ અહમન તાલા મંદિરકે બાહર તાકુપર રખતા હય, દોનો જાતે હય. દૂસરી તરફસે ઘોખીકી પોશાકમે રાજરતન ઔર ચમન મચ્ચ મદનમંજરી ઔર સેવતી કે આતે હય. ચમનકે સરપર મયલે કપડોંકી ચેક ગઠરી ઔર હાથમે કાલી હાંડી હય.

રાજરતન—માતા, આજ પિતાજી મેરી શોધમે આપ આવેંગે, ઇશ્વરને ચાહા તો હમ ઉન્હે જીતસે મિલાયેંગે.

મદનમંજરી—બેટા, અયસે પવન પાનીમે ન હયરાન હો, ઇશ્વર ન કરે કે તેરે પ્રાનકી હાન હો.

રાજરતન—(માંસે) ચલો, તુમ દોનો ઉસ ઓપડીમે છિપકે બચકો, દો ઘડીમે ઇશ્વરકી લહર દેખો. (મદનમંજરી ઔર સેવતી જાતી હય. ચમનસે) ચમન, હાંડી નદીમે ડાલ દો. (ચમન ડાલ દેતા હય) ગઠરી ખોલો, કપડે ધોતે લગો. જો ગીત જો હમને સિખાયા હય, ગાતે જાવ, ઘોખિયોંકી તરફ મિહનતકા મયલ, ગા બજાકે મિટાતે જાવ.

[ચેક કિનારે પથ્થરકે પાટપર દોનોં કપડે ધોતે જાતે ઔર ગાતે હય.]

લહરિ—ધોબિયોંકા.

રાજરતન—

ઇસ છુટે સંસાર સિંધુમે, નર હય જલકી ધાર—એહો,
ઇતસે આયા, ઉતકો ધાયા, જાત લગે નહિ બાર—એહો.

ચમન—

એ જન ઠનકે જગ આઈ ધોખનિયા, કર સોરહ સિંગાર—એહો,
દેખ દેખ, અનમોલ જોખનવાં, લલચે જીવ હમાર—એહો.

રાજરતન—

ગરજ બાવલી ગરજ સુહાની, ગરજ કરે નાચાર—એહો,
ગરજ પડે તો છોટે ખડેકો, ધાય નમેં સરદાર—એહો.

ચમન—

તોરે જોખન પર તનમન અનધન, પ્રાન કરે બલહાર—એહો,
તોરી પ્રિતમેં જોગ રમાવું, છોડ કુટમ પરિવાર—એહો.]

[સાદી પોશાકમેં રાજા બિક્રમ આતા હય.

બિક્રમ—અય ધોબિયો, ઇતની રાતકો કપડે ધોતે હો ?

ચમન—તુમ કોન હો, જો હમારે ધોનેસે મયલે હોતે હો ?

બિક્રમ—મયેં રાજા બિક્રમ, નીતિ ન્યાયકા થમ !

રાજરતન—જો જિસકા રવબાવ હો જોતા હય, ઉસે ઉસે
કય તુકેસાન હોતા હય ? (નદીમેં હાંડી બતાકે) બહો દેખિયે, બહો આદમી
કયસે મજેસે તયરતા જા રહા હય, અખ પવન પાનીમેં કયા રહા હય ?

બિક્રમ—બહો આદમી ! હાં, સચ તો ! ચહે કય આયા, કહાંસે
આયા ?

રાજરતન—સામનેસે ડરતા; કાંપતા, દેખતા; ભાલતા આયા,
નદીમેં કૂદ પડા, તયરને લગા.

બિક્રમ—અસ વહી ચોર હય, વહી સરજોર હય. મુઝે દેખકે
ભાગા, નદીમેં કૂદા. (રાજરતનસે) ધોખી, તૂ ચેક કામ કર, અપને ઘર જા
આરામ કર. [રાજા બિક્રમ અપની પગડી, દમલા ચોર જીખ્યા
ઉતારતા હય.]

રાજરતન—ઘર !

બિક્રમ—હાં, અપને કપડે મુઝે દે, મેરે તૂ પહન લે. મયેં ધોખી
ખૂંચા, ઉસે પકડૂંગા. [રાજા અપને કપડે રાજરતનકો દેતા હય.]

રાજરતન—(રાજસે) અચ્છા મહારાજ, જો આપકી આગ્યા.

ચમન—અચ્છા મહારાજ, ભલા ચોર પકડૂં જાય તો આપ
હમેં ક્યા દેજે ?

બિક્રમ—ઈન્આમ.

ચમન—નહીં મહારાજ, ઇન્આમ ન દીજિયે, હમારે મામાકો આપ અપના બેટા બના લીજિયે.

બિક્રમ—અચ્છા, અચ્છા, મયેં ઉસે અપના બેટા બનાઉંગા.

[રાજરતન બિક્રમકે કપડે પહનકર, અપની કુરતા પગડી દેતા હય.]

રાજરતન—મહારાજ, યહે કપડે લીજિયે, મંદિરમેં ચલકર બદલ દીજિયે.

બિક્રમ—હાં, લા. [રાજ કપડે લેકર મંદિરમેં જતા હય, અંદરસે કિંવાડ બેડ લેતા હય.]

ચમન—અરે યાર મામા, તુમ તો રાજ હુયે, ચૌર હમ તો સુસુરકે મોચીકે મોચી રહ ગયે ।

રાજરતન—હમ રાજ હુયે ન તુમ પહલે હો ચુકે, તુમારે પ્રેમકા બિયા હમ અપને હૃદયકે ખેતમેં ને ચુકે, પરંતુ બહો મંદીરકા તાલા?

ચમન—ઉસે મયેંને બાહર નિકાલ.

રાજરતન—ઉસે ઉઠા લા. [ચમન તાલા લાકર દેતા હય, રાજરતન મંદીરમેં લગાતા હય, બિક્રમ ઘબરાતા હય.]

બિક્રમ—અરે હાય ! તાલા કયું લગાતા હય ?

રાજરતન—સેવક આપકો દુસ્તોંસે બચાતા હય.

ચમન—હાં; બિરાજો, બચઠો; પૂજા કરો, માલ જપો. બજન ગાવ, તાલ બજનવ. ચોરકે ઘરમેં મોર, રાજ ચીલ ચિહોર ! [હંસતા હય.]

બિક્રમ—અરે ખોલ, મુઝે બહો ચોર પકડના હય.

રાજરતન—બહો ચોર તો આજે બડા હય, યહી બંદા હય !

ચમન—ચૌર યહે તુમારા બડા દાદા હય. યહે દેખીયે મહારાજ, કયા લિખ્યા હય. [રાજરતન જોયસે ચેક લિખા હુવા કાગજ નિકાલકે દીવારપર ચિપકાતા હય.]

ચૌપાઈ છંદ.

મંદિરમેં હય ચોરકા બાપ,
ઇસકે હાથ ન ખાતા થાપ !

બિક્રમ—અરે ખોલ બેઇમાન ! ખોલતા હય યા નહીં ?

રાજરતન—મયેં નહીં દરબારી પ્રધાન.

ચમન—બચઠો મહારાજ, મજા કરો.

કુમરી.

રતન-ચમન--ખયડો અંદર, બનકે મુછનદર,
 નામ લો અખ રામકા.
 ઘોખીછ નામ લો અખ રામકા;
 રાગ્ગછ નામ લો અખ રામકા.

ખિકમ--છોડો ખટપટ, ખોલો ચટપટ.

રતન-ચમન--અખ ખોલેંગે કલ.

ખિકમ--માતો માતો ઝટપટ, અરે જો નટખટ, છોડો ઝંઝટ,
 રતન-ચમન--(જખાની) ચુપ ! ચુપ !--ખયડો.

ખિકમ--માન કહારે, હત્યારે, નાકારે.

રતન-ચમન--ખોલોછ તુમ તો હિમ્મતવાલે,
 હિકમતવાલે હો--હા હા હા.

ખિકમ--મયે હારા તુમસે નિડરસે, દીટ નરસે.

રતન-ચમન--હાં હાં અખતો તાન લગાવો,
 ધ્યાન લગાવો ધરની ધરકા.

ખિકમ--અરે ખાખ ખોલ ! ખોલ !--ખયડો.

[રાજરતન કપડે લેકર ચમનકે સાથ ચલા જતા હય.]

ખિકમ--અરરર ! મયે તો પૂરા ઝૂંસા ! ચોરને તો મુઝેમી
 ચકમા દિયા ! [દોનો બહમન આતે હયે.]

દોહરા.

૧ બહમન--(પુદસે ખડગડાતા હવા) રામ નામ લડડુ, ગોપાલ નામ ધી !

૨ બહમન--(") કૃશ્ન નામ દૂધ પાક, ઘાલ ઘાલ પી !
 [મંદિરમે ખિકમકો દેખકર અજખ હોતે હયે.]

૧ બહમન--અરે ! અંદર રહે આપરપ સ્વરપ કિસકા ?

૨ બહમન--(રાગ્ગકો દેવતા માનકે) અહા ! દેવતાને દરશન
 દિયા ! ધન્ય દેવા ! [લોટકે દંડવત કરતા હય, પ્રધાન, દરગારી,
 સિપાહી આતે હયે.]

પ્રધાન--(દરગારીમેંસે) દોનોં લડકોંને યહી મંદિર ખતાયા હય ?

૧ દરગારી--હાં, દેખિયે, તાલા લગા હય, ચોર અંદર ખડા હય !

પ્રધાન--(સિપાહીસે) તોડ તાલા. (તાલા તોડકે રાગ્ગકો નિકાલતે
 હયે) આંધ લો. [રાજરતન ચુપકેસે આકર ભીડમેં ખડા હોજતા હય.]

ખિકમ--પ્રધાનછ !

પ્રધાન--(પહચાનકે) કોન ? મહારાજ ધિરાજ ! રહે નક્યા દશા ?
 [સમે લોગ ઝૂકતે હયે.]

બિક્રમ--ઠોડો છલિયા મુઝેની છત્ર ગયા, ઉસકા અળ નહીં મુઝપરબી ચલ ગયા! પરંતુ આજ મયે પુકાર પુકારકે કહતા હું કે જો હો મેરે સામને આય, અપના દયાવા દિખાય. મયે ક્ષમા કરૂંગા, ઉસે નિવાલ કર હૂંગા.

રાજરતન--(આગે નિકલકે) તથાસ્તુ! [સળ ચોકતે હયે.]

બિક્રમ--તથાસ્તુ!

અમન--(ઝડપસે ફૂટકે) જથાસ્તુ. ગડમડ ગોંટાલા કથાસ્તુ!

રાજરતન--(ચિઠ્ઠી દેતા હય) યહે લીજિયે, ઇસે આંચિયે.

બિક્રમ--(ચિઠ્ઠી ફેંપકે) યહે ચિઠ્ઠી! મેરી જિખ્ખી! તૂને કંહાં પાઈ?

રાજરતન--મેરી માતાને દી.

બિક્રમ--તેરી ચાતા! તૂ કિસકા લડકા?

રાજરતન--મયે ખીર બિક્રમકા બેટા!

બિક્રમ--હા! મેરી પ્યારી મંજરી! કંહાં હય? ઠોડો કંહાં? [દોડકે મદનમંજરી આતી હય.]

મદનમંજરી--પ્રાણનાથ!

બિક્રમ--હાં! પ્રિયા મંજરી! પ્રિયા! (દોનો ગમે મિલને હયે) પ્રિયા, તૂ સુખી તો હય?

મદનમંજરી--આપકે ચરન કમલકા દરસન મિત્રા, તો જીવન, ધન રતન મિત્રા.

બિક્રમ--ન જાને કિસ દેવ્ય ચરિત્રસે મયે આજ તક તુઝે જૂલા. અવસ્ય મયેને ખ્યાલકે તુઝે બચન દિયા થા, પરંતુ હંદર, (મિયાત્ર કરતા હય) અહા! અમ યાદ આયા. જમ તૂને ઇસ લગનકો અપને પિતાસે છિપાયા, તો ઉન્હે શક આયા, કોવમે ઉન્હોને શ્રાપ દિયા, કે “અય કુત્ર કત્રકતી! જયસે તૂને મેરા દિલ દુખાયા, તૂમી દુખ પાય, તેરા પ્રિયા તુઝે જૂલ જાય, આર જમ તૂ ઉસકે સામને હો, તમી ઉસે તેરી યાદ આય.”

મદનમંજરી--અવસ્ય મયેને અપને માતાપિતાકા દિલ દુખાયા, આપકી પ્રિતમે પાય ઉઠાયા!

બિક્રમ--ચિન્તા નહીં, અમ યહે નગર તુમારા ઘર હય. (નમકે) આર સેવક તુમારા ઘર હય! (રાજરતનસે) બેટા, ઇધર આવ. (ગમે લગાતા હય) તુમહેં ધન્ય હય! બડી માતા બકતી કી, બડી ચતરાઇ દિખાઈ. આજસે મયે તુમહેં બિક્રમ બિલાસકી પદવી દેતા હું.

સળ--મહારાજ બિક્રમ બિલાસકી જય!

બાળ પહુલા તમામ હુવા.

એફ. બી. આમીનની કું.

કેનદી બ્રીડજ, ગીરગામ.

મુંબઈ, નં. ૪.

લગનને માટે તથા બીજા સર્વે ધર સણગારના
ઉપયોગો માટે ઉંચામાં ઉંચી જાતનું

દુરનીચર

ધણાજ શીકાયત ભાવે ઔરદરથી વાયદાસર

ખાતરીનું

ખનાવી આપીશું તથા મુંબઈમાં મળતી હરએક

ચીજ, જેવી કે ફુલ, ફીશ, સ્તેશનરી,

કોકરી, કાપડ, દાગીના વગેરે

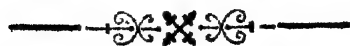
ફક્ત રૂ. ૮૫૦ કમીશને

શીકાયતથી ખાતરીનો માલ

મોકલીએ છીએ. મેહુરબાન ધરાકોએ

એક વાર કામ પાડી ખાતરી કરી લેવી.

आज दूसरा—दिवाव पहला.

महल—आनगी दरबार.

[राजा भिक्कम तपस्तप पर जयठा हय, रामीशगर नायती, जाती हयें.]

गत.

रामीशगर—हमारे राजा द्वारे जगधर,
सितारे परतर, भीर पराकरभी,
रनधीर महा धरभी—हमारे.

सत सागर, सद्युनी, सुमनी, स्वाभी, सुभ दातार,
रसिया राजा, रहे रयन दिन, सुभ, सम्पत सरवरी.—रनधीर.
[लेखराज, अपनी भेटी मनोरमाके साथ आता हय.]

भिक्कम—लेखराज आव, मनोरमा छधर आ. लेखराज, तुमारे
आदरमानमें काँई हान तो नहीं दुर्छ ?

लेखराज—नहीं राजन, जयसे आपके अरनोंमें आया,
मयेंने हर तरफका आराम पाया.

भिक्कम—मुझे परा आनंद हुवा के तुम उज्जयन आये, और
अपनी पुत्रीकोली लाये.

लेखराज—आपके पुत्र और पतनीके आगमनका समाचार पाया,
तो उनके दरसनका वात्सला हमें यहाँ तक भीय लाया.

भिक्कम—हां. पुत्र और पतनीका अरित्र तुमनेली सुना होगा.
(सयसे) बाधयो, कहीं अयसाली अरित्र आज तक हुवा होगा ?

अथत.

१ दरबारी—

किसी सुवनमें, किसी वरनमें अरित्र अयसा हुवा न होगा,

२ दरबारी—

अरित्र अयसा हुवाभि तो, विवित्र अयसा हुवा न होगा.

भिक्कम—मेरा धरादा हय के छस अरित्रका कोछ निश्चान कायम
किया जय, सुनहरे अक्षरमें येक होकरा नगरके सदर दरवाजे पर
लिख दिया जय !

अथत.

लेखराज—अराहि उत्तम पियार हय रहे.

૧ દરબારી—બહુત બહી યાદગાર હય રહે.

બિક્રમ—મનોરમા ! તેરી મનસા કયા હય ?

મનોરમા—(હાથ જોડકે) પહલે રહે તો સુત્ર કેન્દો દોહરા કયા હય ?

દોહરા.

બિક્રમ—જગમે' હોગા ઇસ તરફકા કમ ચરિત્ર,

સમ ચરિત્રોમે' બડા બિક્રમ ચરિત્ર !

રમા ! સુના ? સમઝા ?

મનોરમા—સમઝા, પરંતુ બિક્રમ કૌન ? સ્ત્રી યા પૂર્વ ?

બિક્રમ—બિક્રમ સ્ત્રી ! મનોરમા ! કયા તુ સનક ગઈ ?

મનોરમા—બિક્રમ સ્ત્રી નહીં, તો ઉસકા ચરિત્ર કયસા ?

બિક્રમ—કયા ! રહે ચરિત્ર નહીં ?

મનોરમા—કુછ વિચિત્ર નહીં.

બિક્રમ—કયું કર નહીં ?

મનોરમા—આપ કયા નહીં જાનતે હયે ? કયા મુઝે જાનતે હયે ?

બિક્રમ—નહીં. પરંતુ મનોરમા, તેરી ઇત્તી છાતી હય, કે તુ મેરી ખાત ફહરાતી હય ?

મનોરમા—હાં, કારણ કે આપકી ખાત, લોક, ઐર વેઠ, દોનોંસે વિશ્લ જાતી હય.

બિક્રમ—મેરી ખાત બિહતર નહીં ?

મનોરમા—સરાસર નહીં. મોમકા મોતી ગૌહર ન જાનેગા, કાગ-જકા ફૂલ ગુલેતર ન જાનેગા. કપડેકા સૂર્ય; જાન ન હોગા, નર ચરિત્ર નારી સમાન ન હોગા ! [લેખરાજ, બેટીકી ખાતોંપર ખડા હોતા હય.]

લેખરાજ—રમા ! રમા ! સમય દેખકે ખાત કર, રાજદ્રોહસે ડર !

બિક્રમ—લેખરાજ, મયેને સુના હય કે તુમને અપની પુત્રીકા અનેક શાસ્ત્ર પઢાયા હય, ઇસકી બિચાર શક્તીકી પરિક્ષાકા સમય આજ આયા હય.

લેખરાજ—મહારાજ, આપ અપના કામ કીજિયે; ઇસ બેવકૂફ લડકીપર લક્ષ ન દીજિયે.

બિક્રમ—રહે લડકી બેવકૂફ હય ? નહીં ! લેખરાજ, રહે બડી કૂચલસૂફ હય.

લેખરાજ—જિસે સમય અનુસાર ખાતકી સુધ ન આઈ, ઉસને સારી દાનાઈ ધૂલમે' મિલાઈ. આપ ક્ષમા ફરમાધયે ઐર દોહરા લિખાઈયે.

બિક્રમ—દોહરા લિખા જાયગા, ઐર ઇસી હીલીકો લિખના પડેગા. ચોખદાર ! કાગજ, કલમ ઐર દવાત લાવ.

[ચોખદાર સર ઝુકાકર જાતા હય.]

લેખરાજ—રમા ! આજ તુએ કયા હો ગયા હય ? તુએ કુછ બિચાર નહીં આતા હય કે રહે નરેસ અપના અન્નદાતા હય !

મનોરમા—પિતાજી ! અન્નદાતા, વ્હો વિધાતા હય. જો આકાશસે જળ ખરસાતા, ધરતીસે અન્ન ઉપજાતા હય ! [ચોખદાર ચેક છોટી મેજ, ઐર કલમ, દવાત, કાગજ લાતા હય.]

બિક્રમ—લાવ. (રમાકો બતાકે) ઇસકે આગે રખજો. (ચોખદાર મનોરમાકે આગે મેજ રખતા હય.) રમા ! અગર અપના બલા ચાહો તો અપને હાથસે દોહરા લિખો. [મનોરમા અપની મતલબ લીખતી હય.]

દોહરા.

જગમે' હોગા ઇસ તરહકા કમ ચરિત્ર,

સખ ચરિત્રોમે' બડા બિક્રમ ચરિત્ર !

(દોહરકે) લિખા ? ઇધર લા, દેખૂં કયા લિખા. [બિક્રમ, મનોરમાકા લિખખા હુવા પડેને હય.]

(દોહરો.)

કૌન બિક્રમ, ઐર કયા ઉસકા ચરિત્ર ?

સખ ચરિત્રોમે' બડા ત્રિયા ચરિત્ર !

ચરે ! તૂ અબી તક રાહપર ન આઈ ? રહે અપમાન, રહે ઢીકાઈ ?

મનોરમા—મહારાજ, ખરા ખચન અપમાન નહીં હોતા, મુંહ દેખી જાત, પ્રુશામદ હોતી હય, ખરા ખયાન નહીં હોતા !

બિક્રમ—તૂ જાન્તી હય કે તૂ કિસકે સામને બડી હય ?

મનોરમા—મયે જાહિરમે' અપને રાજાકે સામને બડી હૂં, પરંતુ ખાતિનમે' ઉસ પરમાત્માકે સામને બડી હૂં !

બિક્રમ—કિસકે બલપર ?

મનોરમા—ઉસીકે, જિસને મુએ બડી હોનેકા બલ દિયા હય.

બિક્રમ—અય અબલા ! તુઝમે' ઇતના બલ હય કે તૂ મેરે કોપકા ફલ ઉઠાય ?

મનોરમા—મતુબ્બકી કયા મમલકે ચેક ઉંગલીબી દિલાય, પરંતુ વ્હો પરમાત્મા ચાહે તો હાથીકા ચેક ચૂંટીસે હરાય !

બિક્રમ—ઓ મૂરખ છોકરી ! તૂ જે મૌકામ તાન તોડેગી ? અપના હટ ન છોડેગી ?

મનોરમા—

બવરોંકા બચ લાકર દિલમેં, મધકા છતા કિસને છોડા ?
કોટોંકે લગ જાનેસે, પૂલોંકા ચુન્ના કિસને છોડા ?
કડવાહટસે ડર, પીનેવાલોમેં, મદિરા કિસને છોડા ?
હુખસે ડર કર, સત્ય જનોમે સચ્ચા રસ્તા કિસને છોડા ?

બિંકમ—ન છોડ, પરંતુ યાદ રખના કે મેરી આંખ ફિરંગી તો
સારા નગર તુઝસે નજર ફિરા લેગા, તૂ મેરા ન સુનેંગી તો તેરા કાષ
ન સુનેગા !

સુસદસ.

મનોરમા—મહારાજ—

યેક નયન અયસાબી હય, જો દિન યા રાત નહોં સોતા હય,
યેક કાન અયસાબી હય, જો પલ બર બંદ નહોં હોતા હય.
યેક હાય અયસાબી હય, જો ગિરતેકો ટેકા દેતા હય,
યેક ખ્યાર અયસાબી હય, જો સખકો મલે લગા લેતા હય.
બ્હો કિસકા ? બ્હો ઉસ ઇશ્વરકા, જિસકા દૂખ કબી ન હોગા,
સચ પર જો મયે અડી રહૂં તો સુઝસે ન્યારા કબી ન હોગા !

અબયાત.

બિંકમ—(મનોરમાસે)

પરેશાન હોગી, પશૈમાન હોગી,
તેરા બોલ જિન્હાર બાલા ન હોગા.

મનોરમા—પ્રુદાકી પ્રુદાઈ ન બદલેગી જબતક,
મેરા ફૈાલ જિન્હાર ઝૂટા ન હોગા !

લેખરાજ—ઇન્સાન બાત બોલે, તો ધ્યાન કરકે બોલે,
મૌકુઅ, મહલ, અદબકી પહચાન કરકે બોલે.

મનોરમા—ઇન્સાન રાસ્તીકા જબ ધ્યાન કરકે બોલે,
તો જાનકોબી અપની કુરબાન કરકે બોલે.

બિંકમ—બાતકા પચ કરતી હય, તુઝકો હયા આતી નહોં ?
મેરી દહશતબી જરા અચ ના સગા આતી નહોં ?

મનોરમા—બેદલીલ, ઇન્સાનમેં, હિમ્મત જરા આતી નહોં,
પાની બાદલમેં ન હો જબ તક ઘટા આતી નહોં.

લેખરાજ—અચ નાદાન ! કહાં લૂં યેક નદીકા પાની, કહાં વ્હે
સમુન્દરકા ધારા !

મનોરમા—(હાથ જોડકે) જનકી અમાન. નદીકા પાની મીઠા હય, ઔર સમુન્દરકા ખારા !

અખયાત.

લેખરાજ—નાપુદા કિસ્તી ચલાતા હય, હવાકો દેખકર,

મનોરમા—ના પુદાકો પાન ગિન્તા હય, પુદાકો દેખકર ?

ખિંકમ—અય મન ચલી ! ચેક મચ્છરકી જમ માત આતી હય, તો બ્હો કાનકે પાસ પુકારકે મર ગા હય.

મનોરમા—અય મદાખલી ! ચેક હારકે મરતા હય, ચેક મારકે મરતા હય, મગર ખરા વહી હય જે રાસ્તી પર જન નિસારકે મરતા હય.

અખયાત.

ખિંકમ—નારી, નરસે ડરનેવાલી, નરકી આસા કરનેવાલી,

બેનર, બેસર, મરનેવાલી, ઉસકા ચરિત અનોખા કયસા ?

મનોરમા—નર નારીપર મરનેવાલે, સર કુદમોંપર ધરનેવાલે, ધર નારીસે કરનેવાલે, નરકા ચરિત નિરાલા કયસા ?

ખમસા.

લેખરાજ—

કુળા જિન્કે સર આતી હય, બ્હો હુજગત કરકે મરતે હય,

ખડોંસે છોટી મત વાલે, અદાવત કરકે મરતે હય.

મનોરમા—ન તો મરનેસે ડરતે હય, ન હુજગત કરકે મરતે હય,

અમર હય બ્હો, કુદમ જે રાહે હુકમેં ધરકે મરતે હય !

શહીદે હુક કહીં મારે હુવે ખજરકે મરતે હય ?

અખયાત.

લેખરાજ—

સમજકે તૂ બેસમજ હુક હય, ખખર નહીં કાયદા જહાંકા ?

જખાન શીરી, તો મુલકગીરી, જખાન ટેદી તો મુલક ખાંકા.

મનોરમા—

નહીં અકેલા ચ્હે ફોલ મેરા, મગર ચ્હે હય ફોલ ફુલ જહાંકા,

ચરિત્ર ઔરતકા નામવર હય, યહી સુખન હય જહાં તહાંકા.

લેખરાજ—રાજકા સુખન તોડકે તૂ રહ નહીં સકતી ?

મનોરમા—મયે ખાત ખુશામદકિ, કબી કહ નહીં સકતી.

જો ખાત હય રોશન બ્હો છિપી રહ નહીં સકતી,

દામનમેં કબી આગ દખી રહ નહીં સકતી.

લેખરાજ—

જો જોર આવર હય, ઇસ આલમમેં બ્હો કયા કર નહીં સકતે ?

મનોરમા—જો આદિલ હૈયે, કબી જો આદલ જુટા કર નહીં શકતો !

લેખરાજ—જિસને સૂરજકે મુકાબિલમે' મિલાઈ આખે,
રો દિયા ઉસને, ઉસી વકત ભર આઈ આખે,

મનોરમા—જિસને દુનિયામે' સચાઈસે ચુરાઈ આખે,
ઉસને ભગવાનસે ગોયા કે છિપાઈ આખે,

બિક્રમ—કયા જ્ઞાન મેરે આગે, અય નાતવાન તેરી ?
નંદીસી જ્ઞાન તેરી, ગજબર જખાન તેરી ?

મનોરમા—ગજબર જખાન ખેરાક હય, અય મહાન મેરી,
લેકિન જખાને આલમ હય, એ જખાન મેરી.

બિક્રમ—લેખરાજ, મગ્ફૂલ ન હોગી એ જિદન સમજાનેસે,
જહર ન છોડેગી જહરીલી નાગન, દૂધ પિલાનેસે !
(રમાસે) તૂ ન બાજ આવેગી અપની હટ ભરી તહરીરસે ?

મનોરમા—ગર જકડ લેં આપ મેરા તન બદન જ'જરસે,
કાટ ગલેં મેરી ગરદનકો અગર શમશીરસે.
મયેં ન બાજ આવુંગી ઇસ તહરીરસે, તકરીરસે !

બિક્રમ—બદ લગામ, ઇસકા પુરા અંજનમ હોગા, તેરા કામ
તમામ હોગા !

મનોરમા—જળ રાસ્તીમે' નામ હોગા, તો મરકેબી મુઝે
આરામ હોગા !

બિક્રમ—બસ, મુઝે નિશ્ચય હો ગયા કે તેરી નાદાની ન જાયગી,
તેરી મૂર્ખતા તૂઝીકો ખાયગી !

મનોરમા—મયેં મૂરખ હું, પરંતુ આપ તો મૂરખ નહીં ?

પ્રધાન—ઓ બેઅદબ ! કયા બકતી હય ? અયસે ગ્યાનીકો તૂ
મૂરખ બના સકતી હય ?

બિક્રમ—લેખરાજ ! તુમારી પુત્રીને મેરા બડા અપમાન કિયા,
અબ ઇસકી કયા સિક્કા ?

લેખરાજ—હઠી ઉંગલી આદમીકે હાથપર બદતુમા હોતી હય,
પરંતુ ઉસે કાટતે પીડા હોતી હય ! આદમી જિસકા ખાતા હય, ઉસકા
ગાતા હય, પરંતુ ઇસ કમબજતકા વિનાશ કાળે ઇસે વિપરીત બુદ્ધી
દિખાતા હય !

મનોરમા—પિતાજી ! મેરા બચન કયા શાસ્ત્રકા પ્રમાન નહીં ?
રાજ બિક્રમસે સપનેમે'બી અનીતિકા ધ્યાન નહીં.

બિક્રમ—લેખરાજ, સિક્કા તો ઇસે અવશ્ય દી જાયગી.

લેખરાજ—કયા સિક્ષા કરી જાયગી ?

ખિકુમ—શાદી ! (સખ ચૈકતે હવે,) ચોખદાર, જવ કુંવરકો ખુશ લાવ. [ચોખદાર જતા હય.]

દંગલ—અરે ! બાદીકી શાદી ! યહે તો અજબ સજા હી !

મંગલ—જો અવસી સજા મિત્રે તો સેવક હર સાથ એક અપરાધ કરે !

લેખરાજ—મહારાજ, કયા આપ ઇસે કિસી નીચ નાલાયકસે ખ્યાહિયેગા ? મેરે કુલીન કુલમેં કલક લગાધયેગા ? નહીં કરણાનિધાન, ચાહે તો હમેં માર ઝલિયે, દેસ નિકાલિયે, પરંતુ દુરંત દાહમેં હમેં ન બાલિયે. [ચોખદારકે સાથ રાજરતન આતા હય.]

ખિકુમ—નીચસે હોગા ન કમતરસે હોગા. લેખરાજ, ઇસકા ખ્યાહ હમારે કુંવરસે હોગા. (સખ ચૈકતે હવે) કુંવર ! મયેંન તુમારી શાદી ઠાકુર લેખરાજકી લડકીસે દહરાધ, સાફ સાફ કહો, તુમહેં બાઈ યા નહીં બાઈ ?

રાજરતન—(હાથ જોડકે) મહારાજ, પિતાકી આગ્યા પરમેશ્વરકી આગ્યા હય, આપકી આગ્યામેં હિંદ કયા હય !

ખિકુમ—મનોરમા, તુએ યહે બર પસંદ હય ? કારણકે યહે મુંદર સમ્બંધ હય !

મનોરમા—પિર્ધાનાથ, જો પરમાત્માકી ઇચ્છા હો, જો માતા પિતા ઐર મહારાજકી દયા હો, હસમેં કયા ચિન્તા હય ! પતી, મુંદર તો કયા, કુંવર તો કયા, જો અધા કાતા, લૂલા લંગડા, ગરીબ દુખિયા હો, તોબી સ્ત્રીકે વાસ્તે દેવતાસે સિવા હય.

ખિકુમ—લેખરાજ, જવ આજકે આજ તૈયારી કરાવ, કલ યહે હિસાહ હોગા, રાજ ઐર રમાકા ગંધર્વ ખ્યાહ હોગા.

લેખરાજ—આપકી આગ્યા સીસ ચડાઉંગા, પરંતુ મયેં અખ અવસી બિમાદી બેટીકા મુંદ કબી ન દેખુંગા ! નમસ્કાર.

[લેખરાજ જુકકે ચલે જતે હવે.]

ખિકુમ—સમરસિંગ ! જવ, સવારી તૈયાર કરાવ, મનોરમાકો માનપૂર્વક ધર પહુચાવ. (મનોરમા સર જુકાયે ચલી જતી હય.) પ્રધાનજી ! અખ ચેક કામ ઐર કરાવ, દો લા વારિસ, ગરીબ, મગર પ્રમાનિક છોકરિયાં કલ સવેરે તક હુંદ મંગાવ.

પ્રધાન—આગ્યા મહારાજ. અમરસિંગ ! જવ, અબી સોધ કરાવ.

ખિકુમ—દરબાર બરખાસ કરો.

ચોખ્ખાર—દરબાર બરખાસ.

મંગલ—મગર ન દાના ન ધાસ ! [સખ બુકકે ચલે જાતે હવે.]

૫૬.

બિકમ—કયસી ગ્યાની કયસી ર્યાની,
અયસી ગ્યાની જે હો ધરમે.
ચંદા ચમકે, દીપક દમકે, અયસી ઝમકે ધર ભરમે—કયસી.
સચ્ચાર્ધ સદ્ધાર્ધ નાર કરે કારખારમે,
બઝાર્ધ ભલાર્ધ પાયે સારે પરિવારમે.
દિખાર્ધ દીટાર્ધ કયસી રમાતે હજારમે,
બધાર્ધ બધાર્ધ હો જે અયસી ખૂબી નારમે.
વાહરી ચાતર નારી. [બિકમ રવાના હોતા હય.]

ખાખ દૂસરા—દિખાવ દૂસરા.

રાજમહલકા એક દિસસા.

[મનોરમાકી એક સગી સહેલી ચપલા ઔર ચંચલા
ઔર દંગલકી બીબી ચંપા, તીનોં આપસમેં જાતે
કરતી આતી હવે.]

ચંપા--વાહ બહન, રહે તો અજબ ઉત્સાહ હય ! “ ચટ મંગની
પટ ખ્યાહ હય. ” ન તેલ ઔર ન હદ્દી, છત્તી જદ્દી ?

ચપલા--જો હો, પરંતુ હમેં તો ઇસ શાદીસે બડી શાદમાની
હોગી. કારણ કે હમારી સગી, સહેલી મનોરમા, આજ રાની હોગી.

ચંપા--મેરી જનમેં તો રાની હોકરબી હયરાની હોગી, નાદાની
કી હય તો પરેશાનીબી ઉઠાની હોગી.

ચપલા--મનોરમા ન મદકી માતી હય, ન કબી મમતા દિખાતી
હય. (સામને દેખકે) વ્હો દેખો, કયસી શરમાતી; લજ્જતી, ધખરાતી;
ચચતાતી ચલી આતી હય. (મનોરમા ઉઘાસ ચલી આતી હય.)
આધયે મહારાનીજી આધયે, દાસિયોંકો દયા દાન દિલાધયે !

મનોરમા--ચપલા, કયા મુઝે ચિદાતી હો ? નસીબ બિગડા તો
તુમબી જનાતી હો !

ચપલા—અણ હમ કયા બનાવેંગે ? અબ તો તુમહેં ઇશ્વર આપ બના રહા હય.

મનોરમા—ઇસ બનાવમેં બિગાડકા રસ્તા નજર આ રહા હય.

ચપલા—અરે તો કયા ઇસ ખ્યાલકા ખુરા ખરિનામ હોગા ?

મનોરમા—ખ્યાલકે બચર લિયા જાયગા, યહી અંજનમ હોગા.

અચત.

કુચ્છ હોના હય કે પાખંદે જદા હોતા હય,

નહિં મઅલૂમ કે તકદીરમેં કયા હોતા હય !

ચપલા—ચિન્તા નહીં જો આપદાહી આયગી, તો દેખી જાયગી.

ચંચલા—હમ તીનોં આપદાકા તમાશા દિખા દેંગે, તુમારે શત્રુકો તીનોં તિલોક સુઝા દેંગે.

કુમરી.

મનોરમા—

દિલદારી હો તો અચસી, ગમખાર હો તો અચસા,

અંતર કપટ ન લાયે, અંદર હો બાહર જયસા—દિલદારી.

સચ્ચી યારી હય વહી, હો જો જુકે સંગ,

દીપકકે કારન જલે, જયસે કોઇ પતંગ,

નાહીં નાહીં જલાવો, દુખાવો જયરવા—દિલદારી.

ચંપા—(સામને દેખકર) ચપલા બહન, હો તુમારે ચાહનેવાલે આતે હયે. [સખ માનિકલાલકો દેખતી હયે.]

ચપલા—કૌન ! માનિકલાલ ? હાં વહે હમારી પ્રીતમેં સુખે જાતે હયે, આર હમ અબી તક ઇન્કો મુંહ નહીં લગાતે હયે. અબ ઇન્કેંબી મિલા લેંગે, અન ચાહતકી ચાહ કરેંગે. બિક જયેંગે, પરંતુ તુમારે દુખમેં જરૂર કામ આવેંગે.

ચંચલા—(મનોરમા આર ચંપાસે) ચલો બહના આવ, જરા હટ જવ. (ચપલાસે) હો, અબ તુમ ઇનસે મિલો; મિલાવ.

[સિવાય ચપલાકે સખ જાતે હયે, માનિકલાલ કૌણ લિખાસમેં, હથીયાર લગાયે આતે હયે.]

ચપલા—આધયે, રનખીરજી આધયે.

માનિકલાલ—જો તુમારી પ્રીતકી લડાઈ જીતને ન પાય, જો રનખીર ક્યૂંકર કહલાય ?

અખચાત.

ચપલા—તીર લિયે, તલવાર લગાયે, કયા તુમ બાંકે ખીર નહીં ?

માનિકલાલ—નયન તુમારે રતનારે મતવારે, કયા શમશીર નહીં ?

અપલા—મેરે પાસ ન બાલા હય, ન મેરે પાસ કટારી હય.

માનિકલાલ—તુમારી તિરછી ચિતવન જો હય, વહી કટારી કારી હય.

સરગમ.

ઓ મીઠી મોહનિયા માનજ,

મેરી જની, તૂલાસાની, હય તુરાની, આનાકાની, મોહે ન સુના—મીઠી.

તેરા જોખન ગુલ હય, મયે હું ગુલગુલ શયદાઈ,

મોહે ન સતા, બોસે ગારે ગાલોંકે દિલા—ઓ મીઠી.

કુમરી.

અપલા—વાહ જોખનપે બૂલ રહે,

પહલે કલી કરદો મેરે જિયાકી હરી,

પીછે ચુનો ગુન્ને જવાનીકે.

છયલા જવો, જવ, જવ—જોખનપે.

હાજિર હવે મેરે જનો દિલ,

ભલે લાખ ખાર, ગલે મિલ.

મગર, અગર મગર ન કરો, મતલબ ખર લાવો,

છયલા જવો, જવ, જવ—જોખનપે.

ફિત્તમ.

માનિકલાલ—

હો, અગર ઇમ્તેહાન લેતી હો, તુમ તો હમ દેકે જન લેતી હો,

હટનેવાલે બહો ઐર હોતે હવે, હમકોલી ઉનમેં સાન લેતી હો ?

અપલા—હૂં ? અચ્છા યહે તો તુમ ખૂબ જાનતે હો કે મનોરમા કુંવરસે ખ્યાલી જાતી હય.

માનિકલાલ—હાં, કયું નહીં ?

અપલા—પરંતુ હમેં ઇસ ખ્યાલમેં ખુરાઈ નજર આતી હય.

અગર ખુરાઈ આઈ તો હમેં ઉપાય કરના હોગા, ઐર તુમહેં સહાય કરના હોગા.

માનિકલાલ—ક્યા ?

અપલા—પહલે તો મુઝે ઐર અંચલાકો તુમ રાજ તક પહુંચા દો, ઘસી રખવા દો.

ફિત્તમ.

માનિકલાલ—પ્રીતમેં હમ તો પ્રાન હારે હવે,

ચયન આરામ સમ ખિસારે હવે.

હમ મદદ દે અગર તુમહેં તો ફિર ?

ચપલા—તુમ હમારે હો, હમ તુમારે હવે.

[હાથપર હાથ મારતી હય.]

માનિકલાલ—અચ્છા, થોડી દેર બચ્ચદ મહલમેં આના, ચંચલાકો
અપને સાથ લાના. [માનિકલાલ ચલા જતા હય.]

ચપલા—ચહે મરદુવા મુજે બાર બાર સતાતા હય, દેખિયે કુછ
કામભી આતા હય, યા નહીં. [મનોરમા ઔર ચંચલા આતી હવે.]

ચંચલા—કયું બહન, કુછ આસ બર આઈ?

ચપલા—હાં, માનિકલાલકો રાજી કર લિયા. ચલો અબ મહલમેં
ચલે, દાસી બને, અપના કામ કરે. ચલો આવ, દેર ન લગાવ.

તુમરી.

ચપલા-ચંચલા—

ઓ બહના ભરોસા કિયે રહના,

છુડાયે તુમહેં હર આન—ઓ બહના.

કરેં જૂટા રાગકો નહિં જો બહના,

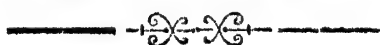
તો જૂટી હમેં કહના.

નહીં બહના, દુખ સહના, ખુશ રહના—ઓ બહના.

[સખ જાતી હવે.]

બાબ દૂસરા—દિબાવ તીસરા.

તલાવકે બીચમેં મહલ.

[મંગલ, દંગલ ખુશ ખુશ આતે હવે.]

મંગલ—યાર દંગલ !

દંગલ—હાં યાર મંગલ.

મંગલ—આજ લીલા લકર.

દંગલ—લકર બહર.

મંગલ—દક્ષિના દાન !

દંગલ—પૂરી પકવાન.

[મંગલ, દંગલકી ઉંગલીમેં ચેક છલ્લા દેખકર નાક
ભોં ચઢાતા હય.]

મંગલ—અરે ! મગર ચહે કયા ?

દંગલ—સોનેકા છલ્લા !

ਮੰਗਲ—ਭਲਾਂ ਪਾਯਾ ?

ਫੰਗਲ—ਰਾਨੀਨੇ ਖੁਆਮ ਦਿਲਾਯਾ. (ਮੰਗਲਕੇ ਗਲੇਮੇਂ ਡੰਡਾ ਵੇਖਕਰ
ਬੈਂਠਿਤਾ ਹੁਯ) ਐਂਦਰ ਘੇ ਕੁਯਾ ?

ਮੰਗਲ—ਸੋਨੇਕਾ ਡੰਡਾ.

ਫੰਗਲ—ਭਲਾਂਸੇ ਲਾਯਾ ?

ਮੰਗਲ—ਰਾਨੀਨੇ ਦਿਲਵਾਯਾ.

ਫੰਗਲ—ਹੁੰ ? ਮੰਗਲ !

ਮੰਗਲ—ਫੰਗਲ !

ਫੰਗਲ—ਤੂ ਡੰਗੋਂਕਾ ਨਕੜੁ ਦਾਦਾ ਹੁਯ !

ਮੰਗਲ—ਤੂ ਡੰਗੋਂਕਾ ਪਕੜੁ ਦਾਦਾ ਹੁਯ !

ਫੰਗਲ—ਜ਼ਾਨਾ ਐਂਦਰ ਫਮਸੇ ਚਿਪਾਨਾ ?

ਮੰਗਲ—ਪਾਨਾ ਐਂਦਰ ਫਮਸੇ ਚਿਪਾਨਾ ?

ਫੰਗਲ—ਭਾਗੀਦਾਰਸੇ ?

ਮੰਗਲ—ਭਾਗੀਦਾਰਸੇ ?

ਫੰਗਲ—ਅਘਾ, ਕੁਯਾ ਹੁਵਾ !

ਮੰਗਲ—ਅਘਾ, ਕੁਯਾ ਹੁਵਾ !

ਫੰਗਲ—ਬਲੇ ਰਾਨੀਕੇ ਪਾਸ.

ਮੰਗਲ—ਬਲੇ ਐਕ !

ਫੰਗਲ—ਏ ! !

ਮੰਗਲ—ਤੀਨ ! ! !

[ਦੋਨੋਂ ਜ਼ੋਰਸੇ ਬੋਲਦੇ ਹੁਯ, ਸਾਮਨੇਸੇ ਫੀਰਾਦਾਸ ਆਂਦੇ
ਹੁਯ ਐਂਦਰ ਦੋਨੋਂਸੇ ਟਕਰਾਤੇ ਹੁਯ.]

ਫੀਰਾਦਾਸ—ਭੜ ! ਮੰਗਲ ! ਘੇ ਕੁਯਾ ਹੋਤਾ ਹੁਯ ?

ਮੰਗਲ—ਭੁ ਕੁਭ ਨਹੀਂ. ਆਪ ਤੋ ਜਾਨਦੇ ਹੁਯੋਂ ਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀਮੇਂ
ਅਕਸਰ ਟੰਟਾ ਹੋਤਾ ਹੁਯ !

ਫੀਰਾਦਾਸ—ਭਾਗੀਦਾਰੀ ! ਟੰਟਾ ! ! [ਹੱਸਤਾ ਹੁਯ.]

ਮੰਗਲ—ਭਲਾ ਕਯੂੰ ਫੀਰਾਦਾਸਭ ! ਅਧ ਅਰਫਮਨ ਭੋਜਨਮੇਂ
ਭਿਨੀ ਵੇਰ ਹੁਯ ?

ਫੀਰਾਦਾਸ—ਭਾਭ, ਕੁੰਵਰਕੇ ਘਾਹਮੇਂ ਫਮ ਤੁਮ ਭਾਲਾਭਾਲ
ਹੋ ਜਾਨੇ, ਨਿਛਾਲ ਹੋ ਜਾਨੇ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਬਾਨ੍ਹਾਲ, ਫੀਰੀਲੀ ਲੜੀਨੇ ਕੁਭੇ
ਦਿਯਾ, ਸਾਰਾ ਲਾਲ ਭੋ ਦਿਯਾ ! ਛਾ ! ਜੇ ਭੇਰਾ ਅਸ ਬੋਲਤਾ, (ਗੁਰੂਸੇਮੇਂ
ਬ੍ਯਾਨਸੇ ਟਰਟਰ ਭੀਯਤਾ ਹੁਯ, ਮੰਗਲ, ਫੰਗਲ ਡਰਕੇ ਅਧਕ ਨਹਿ ਹੁਯੋਂ)
ਤੋ ਉਸ ਅਨੋਰਭਾਈ ਭੋਟੀ ਭੋਟੀ ਭੜਾ ਵੇਤਾ !

મંગલ-દંગલ—ઓ આપરે! બસ મહારાજ; બસ કીજિયે, તલવાર મ્યાનમેં રખ લીજિયે!

હીરાલાલ—તુમ ક્યું ડર ગયે! મુઝે તો ઉસ મનોરમા પર ક્રોધ આયા!

મંગલ—હમ ડરે કે કહોં વ્હો ક્રોધ હમપર ન આ જાય, કહોં “તવેલેકી બલા બંદરકે સર” ન આય!

હીરાલાલ—અરે નહોં, ન ધખરાવ. (સામને દેખકર) દેખો મહારાજ આતે હયે.

મંગલ—હાં, અખ હમ લોગ સટક જાતે હયે.

[મંગલ, દંગલ જાતે હયે, ખિંકમ આતા હય.]

ખિંકમ—ક્યું હીરાલાલ, વ્હો લાવારિસ લડકિયાં મિલી?

હીરાલાલ—હાં મહારાજ, હાજિર હયે.

ખિંકમ—બુલાવ. [હીરાલાલ માનિકલાલકો બુલાતા હય.]

હીરાલાલ—માનિકલાલ, લાવ. [માનિકલાલ, ચપલા ઓર ચંચલાકો લેકર આતા હય.]

ખિંકમ—હીરાલાલ, માનિકલાલ, અખ આપ જાણયે, સ્વયંમ-બરકી તૈયારી કરાધયે. અય લડકિયોં, તુમ કૈન હો?

ચપલા—ઝરીબ, બદ નસીબ.

ખિંકમ—તુમારે મા આપ હયે.

ચંચલા—મા હયે ન આપ હયે, અખ હમારે માં આપ આપ હયે.

ખિંકમ—પદી લિખ્ખી હો?

ચપલા—પદે હયે, પરંતુ નસીબકા લિખ્ખા નહોં પદ સકતે!

ખિંકમ—સૌગંદ ખાવ કે હમારી આગ્યા ધર્મે ઇમાનસે અખ લાવગી.

ચપલા—જે સેવાકે ધર્મસે ફિરેગા, વ્હો સ્વામીકી નજરોસે અવસ્ય ગિરેગા.

ખિંકમ—નહોં. તુમ સૌગંદ ખાવ કે જે હમારી રાની યા કુંવરબી તુમ્હેં ફૂલાયે, બહકાયે તો ઉનકી બાનોમેં ન આવગી, તુમારી માં બહનેબી આકાશસે ઉતર આયે તો ઉનકે પક્ષમેં ન જાવગી.

ચપલા—ચંચલા—ઉસ ઇશ્વરકી સૌગંદ હય કે જિસકા રુતબા જહાનસે બુલંદ હય.

ખિંકમ—યાદ રખના કે અગર મુઝે ઘોડા પહુંચાવગી, તો જાનસે મારી જાવગી!

અચત,

ચપલા—જે ગમભિ ખાતેકો પાયેગે હમ, તો વ્હોભિ માથે ચઢાયેગે હમ,

ચંચલા—જહાંપનાહ, જિસકા પાયેગે હમ, ઉસીકા હર વક્ત માયેગે હમ.

બિકુમ—અચ્છા ચલો, બાહર બયડો. અબી ચેક લગન હય, વ્હો હો જય તો તુમ્હેં કામ સોંપનેમેં આય.

ચપલા-ચંચલા—જો આગ્યા.

[દોતોં જતી હયે, દૂસરી તરફસે દુલ્હા, દુલ્હન, રાની, પ્રધાન, માનિકલાલ, મોતીલાલ, હીરાલાલ, દંગલ, મંગલ, બરહમન, સહેલિયાં આતી હયે.]

શહાન.

સખ—

હાર મોતિયોંસે સુહે વાલીકા, સિહરા ગુંધ લાઈ માલન કમકદાર સિહરા. સોનેકે કલસ બરે નગરમેં સુહાયજી.

સગે હયે સિંગાર, ટકે હાર અંધન વાર—ગુંધ લાઈ.

કુમાર રજવાડે દેસ દેસકે, બર બર લાયે કંચન ચાલ,

આયે ઉતારન આરતી, ગલે કલ મોતી માલ.

ચંદન ચાક પુરાયે આંગન, ભૂશન બસન સંચારે હયે,

બાજે ગાજે નાખત સાજે, તાસે દોલ નગારે હયે—હાર.

[પંડિત, કુંવર જૌર મનોરમાકે હાથ મિલાતે હયે.]

મંગલ—મહારાજ, અખ દાન દક્ષિનાબી થઈ બટ જાય.

દંગલ—તો વ્હો કામબી નિપટ જાય.

મહનમંજરી—ભાઈ, વર કન્યા જળ્ય રંગ મહુલમેં જયેંગે, તો સખ અપને અપને નેગ નેહાવર પાયેંગે.

બિકુમ—વર જાય, ધરબર જાય, મગર કન્યા ન જાને પાયગી!

[મનોરમા ચાંકતી હય, સખ હયરતમેં આતે હયે.]

મહનમંજરી—કન્યા કહાં જાયગી?

બિકુમ—કન્યા યહી રહેગી.

મહનમંજરી—કારન?

બિકુમ—ઇસકા બચન! ઇસકા ચલન!

દોહરા.

“જો જગમેં જયસી કહે, વયસી આગે આય,

બાતે હાથી પાછયે, બાતે હાથી પાય.”

અખ્યાત.

મનોરમા—

(પ્રુદસે) બાતિનમેં જો સોચા થા, જાહિર વહી પેશ આયા,

જિસ બાતકા ખટકા થા, આખિર વહી પેશ આયા.

(રાગનસે) કયા મુઝકો ઇસ તનહાઇમેં ક્યદકા રંગ ઉઠાના હોગા?

ખિકુમ—જો દબવા કરકે કહતી હો, ઉસકો કરકે દિખાના હોગા !

મનોરમા—હાય !

અયત,

બહાર આતેહી કુન્જ ફૂસમેં સયદ હુયે !

ચમનભિ દેખને પાયે ન હમ, કે ફયદ હુયે !

મદનમંજરી—પ્રાણનાથ, હમારી બહુ અમ પુત્રીકે સમાન હય.

ખિકુમ—એ કૌન નહીં જાનતા, દોષ અન્નન હય ?

મદનમંજરી—ચમનકા બૂટા અગર પુરાબી હો તો માલી કયા કરતા હય ?

ખિકુમ—જો બૂટા ટેડા હો ઉસે બાંધકે સીધા કરતા હય !

અભયાત,

મદનમંજરી—બુદ્ધ મેરે કસેજે પર ન કરો !

ન કરો જૌર ધસ ફદર ન કરો !

ખિકુમ—મેરે આગે જિયાદા શર ન કરો,

જાવ, તફરીર જે અસર ન કરો.

રાજરતન—માતાજી, પુત્ર પતોદ્ધકા કુછ ધ્યાન ન લાવ, પતીકી આગ્યાકો ઇશ્વરકી આગ્યા સમજકર સીસ ચડાવ.

મદનમંજરી—સચ જેટા, પતીકે પગ પર સાં જેટે, હજાર બહુ બલહાર કંડૂળી, ફિરબી ન તકરાર કંડૂળી. પ્રાણનાથ, આપકી આગ્યા સીસ ચડાતી હું મયેં યહાંસે ચલી જાતી હું.

[ચલી જાય, મનોરમા લપકકર પકડતી હય.]

મનોરમા—(રોતી હુઈ) નહીં; માતાજી ન જાવ, મુઝે દુખસે છુડાવ, મેરે આડે આવ.

મદનમંજરી—(પદ્મા છુડાકર) જેટી, તુમ અપને સુસરકો મનાવ, જાને દો; મુઝે ન રલાવ. [મદનમંજરી ચલી જાતી હય.]

મનોરમા—પિતાજી, મેરા અપરાધ ક્ષમા કરો, મુઝ અબિલાપર દયા કરો. મયને જો કહા સો સચાઈ બતાનેકો, ન દિલ દુખાનેકો, ન કર દિખાનેકો. [રોતી હય.]

મંગલ—હરે રામ ! રામ ! રામ !

ખિકુમ—ચુપ ! કયા બકતા હય ? તુમ સબકે સમ ચુપ રહે જાવ, હમારે શમમેં ગડમડ ન મચાવ ! ફૂંવર ! તુમ અપની સ્ત્રીકા પક્ષ કરોગે, યા મેરા કહા માનોગે ?

અચત,

રાજરતન—

પિતા સ્વર્ગ હય, પિતા ધર્મ હય, પિતા મુક્તિપ્રાપ્તિ ધારા હય,
જો નર પિતા બક્ત હોવા હય, સો ઇશ્વરકા પ્યારા હય.

ખિકમ—શાઆશ ! આગે આવ. (અરહમનસે) પડિતજી, જલ
લાવ. (કુંવરસે) હાથમે' જલ લો, પ્રણ કરો, બોલો. "સપનેમે'બી કબી
ચહાં ન આઈગા, જમતક આપકી આગ્યા ન હો; ઇસ ઐરતકા
મુંહ ન દેખુંગા."

મનોરમા—અરે નહીં ! અયસા અન્યાય ન કરો. કયા પતી
ખિજોહસે મુઝે આવરી બનાવગે ? કયા જીતેહીજી મુઝે ખિરહ વિયોગકી
અગનીમે' જલાવગે ? હા ઇશ્વર ! [ગિરતી હય.]

ખિકમ—(રાજરતનસે) બોલ ! બોલતા કયું નહીં ?

રાજરતન—ન-ન-ન આઈગા, મુંહ ન દેખુંગા.

મનોરમા—મહારાજ ! દાસીપર ધ્યાન કરો, દયામય હરમાન કરો.

ખિકમ—રાજકા હરમાન, કન્યાકા દાન, ચેકહી ખાર હોતા હય.
અપની હટ છોડ દો, અપને દુઝવાસે હાથ ઉઠાવ, તો ઇસ આદતસે
અબી છુટ જાવ.

મનોરમા—અપની હટ ? સચ્ચી હટ ? દુખસે ડરકે મયેં સચાઈસે
નાતા તોડ દૂં ? દુનિયાકે વાસ્તે ધર્મ ઐર ઇશ્વરકા ડર છોડ દૂં ? કબી
નહીં ! મયેં સચાઈ પર જન લડા દૂંગી, આપ દેખેંગે તો મયેં દિખા દૂંગી !

ખિકમ—દેખુંગા, પરંતુ મયેં રૂકા તો તુઝસે જગ રહેગા, તખ
તેરા ધમ'ડ દેગા.

અચત,

મનોરમા—જગકે રહેસે કયા હોગા, અગર મેરા કરતાર ન રહે,
સખ રહે તો રહે મુઝસે, મેરા સરજનહાર ન રહે !

ખિકમ—મનોરમા, અગર કુચ્છ લાલચ હય અપની જિન્દગાનીકા,
જવાનીકા, તો અખબી પચતાવા કર અપની નાદાનીકા.

મનોરમા—જિન્દગાની ફાની, જવાની; અહીં નહીંકા પાની. કયા
દુઝવા જિન્દગાનીકા ઐર કયા પચતાવા જવાનીકા ?

અખચાત,

ખિકમ—અખ તુઝકો મદદ હોગી ન જિન્દગાર કિસીકી,

મનોરમા—અટકી નહીં રહ જાતી અય સરકાર કિસીકી !

ખિકમ—મેરી નાહરમાનીસે, તેરી શેખી ઘટહી જાયગી,

મનોરમા—મેરીબી અય રાજજી, જયસી વયસી કટહી જાયગી.

બિક્રમ—અમ્મ, અગર યાદ રખના કે મેરીબી રાજકી હટ હય !

મનોરમા—આપકી રાજકી, તો મેરીબી ત્રિયાકી હટ હય !

બિક્રમ—તેરી મૂર્ખાઈ, લજાઈ, મિટા દેગી તેરી બજાઈ.

અબયાત,

મનોરમા—

જો સમજેગા ખરી સચાઈ સો બાજીશોગા મુજે બજાઈ,

જો હોગા બેદર્દ કસાઈ, સો કયા જાને પીર પરાઈ ?

બિક્રમ—ઓ બદ ગાહર, તેરા જવહર, કંકર પથ્થરમેં મિલા જતા હય.

મનોરમા—યેક પથ્થર પૂજા જતા હય, યેક પથ્થર ઠોકરેં, ખાતા હય. આદમી આદમીમેં અંતર હય, કોઈ હીરા હય, કોઈ કંકર હય !

બિક્રમ—હં ? અમ્મ.

ખયત,

દેખતા હું અમ, કે છ ક્યૂં કર બચા લે જાયગી,

હોકે નાફરમાત દુનિયાસે તુ કયા લે જાયગી.

મુસદ્દસ.

મનોરમા—

જો જહાંમેં આય, ચક્ષતે વક્ત વહે કયા લે ચલે ?

હાં, અગર કુચ્છ લે ચલે, તો સિદ્દિ ધત્તા લે ચલે :—

કામ અમ્મ કર લિયા, ઔર નામ અમ્મ લે ચલે,

બિક્રમ—તો કયા સચમુચ તેરી જાન તુજે બારી નજર આતી હય ?

મનોરમા—મેરી જાન અગર સચાઈમેં લજાઈ જાતી હય, તો મયેં વહે બેચુનાહ બકરી હું, જો કિસી દેવતા પર ચઢાઈ જાતી હય !

બિક્રમ—તેરી આપતસે તેરા પિતા કયા કહેગા ?

મનોરમા—આપકી અન્યાયસે વહે પરમાત્મા કયા કહેગા ?

બિક્રમ—તેરી હટ તેરે ઘરાનેકા નામ હુંસાયગી.

મનોરમા—આપકી અન્યાય, લોક પરભોકમેં અજસ હાયાયગી !

બિક્રમ—અન્યાય ? ઓ બેવકૂફ, “ રાજા કહે સો ન્યાય, ઔર પાસા પડે સો દાવ.”

મનોરમા—રાજા કહે અગર નિતીસે ખિત્તાફ, તો પરજા કબી ન માતે હસે ઇન્સાફ.

બિક્રમ—મયેં હયરાન હું કે તેરી મૌત ક્યૂં ચલી આ રહી હય ખેતહાશા.

મનોરમા—મયે હયરાન હું કે દેખ રહી હું આજ રહે
કયા તમાશા ?

ખિકમ—હયરાન ! તુ ?

મનોરમા—હાં, મયે હયરાન. જખકે જહર નિકલતા હો ગુલાબસે ।
હયરાન, જખકે અંધેર મચતા હો આફતાબસે, ઔર હજાર હયરાન
જખકે બેઈન્સારી હો ખિકમકી જનાબસે ।

ખિકમ—મનોરમા, સમજ । નહીં તો ઇસી શાદીમેં માતમ હોગા,
તેરા સારા કુન્વા ગમસે બેદમ હોગા !

અબયાત.

મનોરમા—

જહાં શાદી હય, માતમકા વહીં ચરચારી હોતા હય,
અગર ચૌથી હુઈ, તો યેક દિન તીજબિ હોતા હય ।

ખિકમ—કોથ આતા હય, તેરી ગરદન ઉડાનેકે લિયે,
રહમ ખાતા હું મગર તેરે ઘરાનેકે લિયે.

મનોરમા—કોથ હય, ફખિયાકો જાલિમસે ખયાનેકે લિયે,
કોથ કયા આતા હય, કમજોરૌપે આનેકે લિયે ?

ખિકમ—હા ! નાચાર હું કે તુ યેક નારી હય જરાસી, નહીં
તો મેરી તલવારબી હય તેરી ખૂનકી પ્યારી !

મનોરમા—તલવાર જો બાંધી રહતી હય કમરસે, બ્હો યેક
બેશુનાહકે ખૂનકો કયા તરસે ? તલવાર ચલતી હય આદમીકે ચલાનેસે,
તલવાર નિકલતી હય કોથકે આનેસે, તલવાર બદનામ હય ઈન્સાનકે
સાથસે, મગર ગલે કટતે હયે ખુદ ઈન્સાનહીકે હાથસે । તલવારબી
જો અસીલ હય સો જુકતી હય, મગર ઈન્સાન, મગર ઈન્સાનકે
સરમેં સમાઈ હવા નહીં રુકતી હય ।

ખયત.

ખિકમ—રહે ખાત હય ? તો ખયર, ખયરદાર, દેખના !

મનોરમા—તકદીર જો દિખાય સો નાચાર, દેખના !

ખિકમ—દીક. સિપાહિયો । સીડી લાવ, ઇસે મહલમેં પહુચાવ,
નઈ દાસિયોંકો ખુશાવ. (માનિકલાલ જાતે હયે) હીરાલાલ ! મોતી,
માનિક ઔર અપને આદમિયોંકે સાથ યહાં સજ્જત પહરા કરો.

કિત્તમ.

હરેક આદમી ઈસકી નજરસે દૂર રહે,

રહે બદ જખાન ખુદ અપની ખમરસે દૂર રહે.

જુદાઈ અયસી હો અપને યગાનોંસે ઇસકે,
કે ઇસકી જાનમિ ઇસકે જિગરસે દૂર રહે।

અયત,

મનોરમા—ખશર, હજાર હજારે ખશરસે દૂર રહે,
મજાન કયા હય કે ઉસ દાદગરસે દૂર રહે?

[અપલા, અંચલા આતી હય.]

ખિકમ—દાસિયોં! રહે લરડી હમારી કપદી હય, તુમ ઇસકી
નિગહઆન રહો, ચાકસીમેં હરઆન રહો. કોઈ ઇસકે મદદમેં જાને
આને; ફિતુર મયાને ન પાય.

દાનોં—આગ્યા સરકાર. (ખુદસે) ચોર ચાકીદાર।

મનોરમા—ક્યદ? મુઝે ક્યદ? અમ્મજા, કયા હુવા! અયસી
ખેમ ક્યદમેલી, પાંચકી હર જાંઝર મેરે ગમેકા તોડા હોગી, હાથકી
હર હથકડી દૂધોંકા ગજરા હોગી. હર તૈફ હોગા નેકતામીકા જ્નેશન,
ઐયાર રહે ખંડીખાના હોગા મેરી કીર્તીસે રેશન।

[મનોરમા, સીટી ખતાકે]

અયત,

રહે સીટી આપકી, હમ સ્વર્ગકી સીટી સમજને હયે,
હરેક તખ્તેકા ઇસકે પૂજેકી પીડી સમજને હયે.

ખિકમ—દેખૂંગા, અબ તુઝે કૌન છુડાયગા।

મનોરમા—બહો, જિસને ગજકો અહસે છુડાયા, બહો જિસને
દ્રોપતીકો દુસાસનસે ખચાયા, બહો જિસને પયદા કિયા; અબ તક જિલાયા.
મુઝે બહો કરતાર છુડાયગા ઐયાર તમાશે દિખાયગા! (સીટીપર ચઢકે
ઐયાર હહરકે) મહારાજ, નાફરમાની; ખદજખાની ક્ષમા કરના, ઇતની
દયા કરના, પરંતુ યાદ કિયા કરના કે:—

અખયાત.

સચસે સૂરજ તપતા હય, ઐયાર સચસે રહે આકાશ ખરા હય,
સચસે વાયુ ચલતી હય, ઐયાર સચસે પરખત પેડ ગરા હય.
હીરા ફિર હીરાહી હોતા હય, હીરા કુચ્છ કાંચ નહીં હય,
સચ્ચા ફિર સચ્ચાહી હોતા હય, સચ્ચેકો આંચ નહીં હય।

[મનોરમા દરવાજેકે પાસ જાતી હય.]

આપ દૂસરા—દિખાવ ચૈયા.

રાજ મહલમેં ચેક ચૌગાન.

[ચપલા, દાસીકે લિખાસમેં બિચાર કરતી હુઈ આતી હય.]

ચપલા—આખિર રાજને દગા દી, રમા બહનકો સજા દી. મગર કયા હુવા, હમબીનો સહી, કે જો અપનીસી કર દિખાવે, અપની ત્રિયા ચરિત્રસે ઉસે છુડાવે. રાજ બારી, મયેં હલકી, પરંતુ ફિરબી:—

બચત,

હલકા અપની ચુકતીસે, બારીકા જાર દગા સકતા હય,
પમપર પડકે, પાનીકા રેલા, દીવાર ગિરા સકતા હય !

[એક દાસી અપને સરપર ચેક બસા થાલ લીયે આતી હય.]

દયૂં, રસોઇ પહુચા આઇ ?

દાસી—હાં, ખિલા આઇ.

ચપલા—ઇધર આ, ખાસન દિખા.

દાસી—અહ દેખો ના બય કયા ? કાઇ ચોર ચકાર હયેં કયા ?

હુમરી.

હેહ મેરે ચોખે ચલન પર કયસા તૂકાન,

અયસે સચ્ચે સુખાન પર જૂઠા હય ગુમાન.

કયસી નીરાલી સમજ હય વાહ વા !

તુઝી ખરી હો, સારી દુનિયા લચર વાહ વા—હેહ.

કિતને જહાંમેં સચ્ચેભિ હયેં ઔર,

જૂઠેભિ લાખોં હજાર, જવ ! જવ !

સભિ નહીં હયેં જૂઠે મુંડે બશર વાહ વા—હેહ.

[થાલકે ખાસન દિખલાતી હય.]

ચપલા—બાબા, રહે ચાકરી હય; મરખરી નહીં. અપના ફર્જ ન બજાઉં, તો કલકો આપ મારી જાઉં. (એક ઔધા કઠોરા દેખકે)
રહે કયા હય ?

દાસી—કઠોરા હય.

ચપલા—ઔર રહે ?

દાસી—ખિલાસ.

અપલા--દેખ, કુછ ઇસકે આંદર તો નહીં, કોઇ ચિઠ્ઠી પત્તર તો નહીં ?

દાસી--(મોં ચઢાવે પાસ આકર) લો દેખો ! બાપ, તુમ તો બઝી પરપત્ની હો ! [કીસા ટોડાકે કે ખત નિકાલતી હય.]

અપલા--અરે યહે ચિઠ્ઠી કયસી ?

દાસી--ચિઠ્ઠી કયસી ! ભૂલ ગઇ ? કલ તુમને ચેક ચિઠ્ઠી મનોરમાકે નામ મુઝે દી થી યા નહીં ?

અપલા--હાં, પરંતુ યહે તો વ્હો ચિઠ્ઠી નહીં !

દાસી--નહીં. વ્હો ખત મયેને ઉસે દિયા, આંર જખાન-લી કહા, કે ખાને પીનેકો જો છ ચાહે મંગા લેના, રાખછકી આગ્યા હય કે જો માંગે તુત લેજ દેના.

અપલા--ઇસકા જવાબ ?

દાસી--કુછ નહીં. આજ જખ મયે વહાં પહુચી તો રમારાની રોતી જતીથી, આંર બપહી ચિત્રે જનાતીથી. (અપલાકે હાથમેં જો ખત હય ઉસે હલટકર લઝકોંકા દો શખીહ દિખલાતી હય.) યહે દેખો, દો છોકરે જનાયે હયે. [અપલા તારકે મુસકિરાતી હય, મગર ખાત જનાતી હય.]

અપલા--યહે તો છોકારયોંકા ફાયદા હય, જખ બેકાર બચકતી હયે, તો તસવીરેં જનાયા કરતી હયે !

દાસી--જખ મયેને તુમારે ખતકે જવાબકા સવાલ કિયા, તો ચિઠ્ઠીકે ઇસી કાગજ પર યહે લિખ દિયા.

અપલા--યહે કયા !

[પઢતી હય.]

દોહરા.

મયના માગું જો મિલે, ના મયેં આહું ખાસ,

નહીં મુઝે દરકાર કુછ, નહીં કિસીકી આસ.

[પઢકે ઉભટા મતલબ સમજાતી હય.]

(દાસીસે) સમજી ? યહે તો લિખતી હય કે મયેં ન કુછ માંગતી હું ન કુછ ખાસ કર ચાહતી હું, જો મિલે સો ગતીમત !

દાસી--હાં બા, યહેલી સચ હય.

અપલા--અચ્છ, જો કુછ નહીં માંગતી તો ઉસકી ખુશી. રાખછસે કહુંગી, યહે પત્ર દિખાઉંગી. જા, ખાસન રખવા દે, જરા આસાઈશ લે. (દાસી જતી હય, ખુદસે) અહા ! રમા બહનને કયસા દોઅર્યા શખ્દ લિખા હય ! જાહિરમેં તો મયેં ના માગું, યાની મયેં નહીં માંગતી; અપસા અર્થે હોતા હય, પરંતુ અસ્લમેં મયના મંગાયા

હય, ના મયેંબી ઉઠટકર મયના હે.તા હય. અબી ચક્રકે મયના ભેગું,
જરા દેર ન લગાઉ. [દખે પાંચ માનિકલાલ આતા હય.]

અયત.

માનિકલાલ—એ આપિ આપ અપને દિલસે ખયાન હોગા,
યા કુછ હમારે દિલકાબી તુમકો ધ્યાન હોગા !

અપલા—અછ અય તો તુમારાહી ધ્યાન હય, યહી તો વક્રને
ધમ્મિલન હય. (ચિટ્ટી દેતી હય) એ લો, ખલનકા ચિટ્ટી.

માનિકલાલ—(ચિટ્ટી પદકર) મયના માગું.

અપલા—અછ હસે છોડો. (તસવીરેં દિખાતી હય) એ તસવીરેં
દેખો, ઇસકા મતલબ અત વ.

માનિકલાલ—ચિત્રાવત્રી બાપા તો હમેં નહીં આતી, ક્યૂં
કર ખતા દેં ?

અપલા—અચ્છા, નહીં સમજતે તો ત્રાં હમ સમજાયે દેતે હવેં.
હિન્દી ચિત્ર બાશામેં છોકરેકા કયા કહતે હવેં ?

માનિકલાલ—હોરા.

અપલા—છોકરકા બહુ અચન ?

માનિકલાલ—હોરાવો.

અપલા—હાં ! બસ અય સમજ બવો. છોરાવો, યાતી છોડાવો,
બાર ન લગાવો. રમા રાતીકો જલ્દ ક્યદસે છોડાવ.

માનિકલાલ—ખ્યારી ! ઇસ કામમેં હાથ ડાલતે મેરે પાંચ
નહીં બદતે.

કહરવા.

અપલા—આશિક્ હોકર મુઝપર દોડે આયે તુમ અય રાનાછ.

માનિકલાલ—હાં હાં, હીક હીક, તુમને જાના સચ અય, હાના.

અપલા—મેરે જોખનકે મુલશનમેં, ભંચરા બનકે આનાછ.

માનિકલાલ—હાં હાં, હીક હીક, તૂ મુલ મયેં, મુલમુલ દિવાનાહી.

આશિક્.

અપલા—મયેંબી દિલખન, તુઝપર ફૂગી ફૂરખાન,

મગર મેરા અરમાન, કરો પૂરા હરખાન.

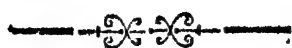
દિલકો સમજવો મેરે, છકો ખહેલાવો મેરે,

માનિકલાલ—મફસદ બર લાવો મેરે, જલ્દીસે અય દિલખન.

આશિક્.

[દોનોં જાતે હવેં.]

आम दूसरा—दिभाव पांचवां.

हरियाई मल्ल-मनोरमाका कथहभाना-भेड़नी हिरसा.

[हिरालाल, मानिकलाल और मोतीलाल, शैल पोशा-
कमें हथियार लगाये, आते करते बसे आते हयें,
मोतीलालके हाथमें येक भत हय.]

मोतीलाल—(हिरालालको भत दिभाला हुवा, आनन्दसे) मेरी
भजेतर; भरत सेजपर पड़ी हय, उसकी आपसी घड़ी हय. कृपा करके
येक आध घंटेको मुझे जाने दीजिये, उसे देख आने दीजिये.

हिरालाल—मोतीलाल, अपना पहरा छोड़के तुम नहीं जा
सकते, महाराजकी मरुष्ट अगपर छुट्टी नहीं पा सकते.

[हिरालाल और मानिकलाल जाते हयें, मोतीलाल
सर झुकाके अड़ा रहता हय, इपावती आकर
पूछती हय.]

इपावती—भाई! उठे क्या सूरत बनाई? भयें तुझे देखने
आय, तेरे बिहारे पर उदासी क्यों छाई?

मोतीलाल—जहन, मेरी भजेतर भयनाका कुछ हाल सुना हय!

इपावती—हाय! भाई, उसका हाल तो बहुत बुरा हय!

मोतीलाल—अइसेस! और मुझे छुट्टी नहीं मिलती, कोय
जदवी नहीं मिलती!

इपावती—क्यों? क्या और लस्करी राजके पास नहीं?

मोतीलाल—बहुत हयें; परंतु उनपर धना विश्वास नहीं
हय! तेरे जदवी पाना हो घड़ीकोली जाता.

इपावती—चिन्ता नहीं; तु जा, भाभीको देख आ. यहां भयें देख
लूंगी, खुद पहरा हूंगी!

मोतीलाल—जहन, तुझे धन हय! परंतु मुझे तेरे सङ्कटका
प्रियाय हय!

इपावती—भाईके वासते जहनकी जननी जाय तो क्या माल हय?

मोतीलाल—शायाश! जब तो आ, अपनी दूसरी वरदी पिन्हा हूँ,
तुझे सिपाही बना हूँ. [दोनों जाते हयें, अजह मल्लके पहराभेद पर, हाथमें
भयनाका पिंजरा बिये, मनोरमा आती हय और
भयनासे आते करके अपना ल अहसाती हय.]

राजल—इन्वाली,

भनोरमा—

पढ़ो हर नाम अथ भयना, अथल हो जयगा पिंजरा,
 निकम्मां हो गया जिस रोज, किस काम आयगा पिंजरा.
 पण्डे ला भकां के तुम, पड़े हो आके पिंजरेमें,
 कहां तक कुद उल्लोगे, कहां तक लायेगा पिंजरा—पढ़ो.
 हवा अथरी अलेगी कोछ दम अथवाने आलभमे,
 न रहने पायगी भयना, न रहने पायगा पिंजरा—पढ़ो.
 किसी दिन आके सपादे अजल नय जल उल्लेगा,
 सुवा डर जयगा, आक्षी पड़ा रह जयगा पिंजरा—पढ़ो.
 [गीत गाकर, पिंजरा ब्रिये लुवे गनोरमा अंदर
 जाती हय, नीचेसे लश्करी पोशाक पहने हाथमें
 अंड़क ब्रिये इपावती आती हय.]

इपावती—अहाहा! अरे वाह रे मेरा लजल! वाह रे दशल
 दसल! अहे दगला, अहे पयजमा, अहे पाग, मेरके पीछमें काग!
 जाना जहादुरीका, भगर कलेज खीका! अहे मुंछ हय के गिलाछकी
 पूंछ हय! भरहुवे दसे आअइका निशानी कहने हय, भगर मुंछ तो
 अहे अगंभा आता हय के गर्द गानस मुंदपर अहे घास कयसे जमाये
 रहते हय? अहे मुंछ पर चिपकी रहे तो हीक. किसीके सामने निकल आयगी,
 तो मेरी सारी भरदानगी निकल जयगी. (दो पांच यपला आती हय
 और पीछे जड़ी होकर सुन्ती हय. हंसके) जे कोछ जन नय के
 भयं गर्द नहीं औरत जत ह, तो फिर? [सर ता पा देपती हय.]

अपला—(मुद्दसे अलग) औरत जत! अच्छी जात! हीक
 घात! अय कुंवरके नामसे छसकी पोशाक उतरवा ले जवुं, और
 रमारानीका छसी पोशाकमे कुयहसे लगा लानेकी दिकमत लगावुं.

इपावती—जे कोछ जन ले के मोतीवालका जहन ह तो
 भजा हो जय, सिपाहीका सिपादा हो जय! (यपला, आगे जड़ती
 हय, इपा हसे देपकर मोतीवालका सिपाया लुवा सवाल लूकर धारा-
 कर दूसरा दिक जेलती हय, फिर जयान संभालती हय) सिकंदर?
 अररर, नहीं; मछनदर? हुकमदर?

अपला—अहे जैन मोतीवाल!

इपावती—मोती या भूगा! तुमसे वास्ता?

अपला—अरे भाछ, अकर पकर न करो. लाव; अपनी पगरी
 और दगला उतार दो!

રૂપાવતી—ક્યું ?

અપલા—કુંવર સાહેબને મંગવાઇ હય !

રૂપાવતી—દગલા ન ઉતરેગા !

અપલા—મયે ઉતાર દે ? [હાથ બઢાતી હય.]

રૂપાવતી—ખમરદાર ! હાથ ન લગાના !

અપલા—અરે ! એ ડરના, એ ડરના !

રૂપાવતી—(દમસે) પરાઇ ઔરત પરાયે મદદ કયું
હાથ લગાયે ?

અપલા—તો પરાયા મદદ ઔરતોંકી તરફ નખરે કયું દિખાય ?
(દમસે) દોગે યા રસ્વા હોગે ?

રૂપાવતી—(ડરકે) રસ્વા ! ન-ન-ન નહીં, લેખા !

[દગલા નિકાલ દેતી હય.]

અપલા—(ઉઠાકર) ચલો, અખ ઇમાર ઔર જૂતા દો, જલ્દી કરો.

રૂપાવતી—(પ્રુદસે) અયસા ક્રોધ આતા હય કે સચમુચ જૂતા દે ;
અલી થેક તડાકસે લગા દે, પર કયા કરું; બેખસ દે ! (જાહિર) જૂતાબી ?

અપલા—ઔર કયા ? કુંવર સાહેબ લિખાસ પહનેગે તો કયા
નંગે પાંચ રહેગે ?

રૂપાવતી—(પ્રુદસે) હરે રે ! કયા સખતી ! કમખતી !
(જાહિર) બે જૂતા લિયે ન જાવગી ?

અપલા—નહીં, લાવ.

રૂપાવતી—(ગુસ્સેસે) જાવ. [જૂતે નિકાલ દેતી હય, અપલા
ઉઠા લેતી હય.]

અપલા—મોતીલાલ, ક્ષમા કરના, મયે પરાઇ દાસી દે, કયા
કરના ! ન ડરો, ઇશ્વરકો યાદ કરો. [સખ કપડે લેકર ચલી જાતી હય]

રૂપાવતી—વાહ ! સુગનતો અમ્મજા હુવા ! પાંચ ખાલી હુવે, સર
નંગા હુવા, સંતરીકા સંતરા હુવા. જો સત્યાનાસી, કુંવરકી દાસી,
કિસીકો યહાં ખુલાય, મુઝે દિખાય તો મેરી ખાસી ખરખત હો જાય !
ભગવાન કરે જલ્દી મોતી આ જાય કે મેરે માથેસે બલા જાય. (સામને
હીરાલાલકો દેખકર) અરે ! એ કૌન ! અખ કહાં જાઉં ! ઇસે કૌન
મુંઢ દિખાઉં ! [થેક તરફ હટકે, મુંઢ ફેરકે, ખડી હોતી હય,
હીરાલાલ નાયક આતા હય.]

હીરાલાલ—(ઇધર ઉધર દેખકર) અરે ! મોતી કયા વહાં ! કયા
ચલા ગયા !

રૂપાવતી—(કનખિયોસે હીરાલાલકો દેખકે ઔર પહચાનકે) ઓ આપરે! રહે તો વહી મુવા હય, જે આજ કઈ મહીનેસે મુઝપર અશિક હુવા હય!

હીરાલાલ—(રૂપાકો દેખકે, મગર ન પહચાનકે) ઓહો! રહે કયા હાલ! કોન! મોતીલાલ!

રૂપાવતી—અરે નહીં નહીં, મયે અખિલા હં, મયે મોતીકી બહન રૂપા હં. [મુઝે નિકાલ લેતી હય, હીરાલાલ ઉસે પહચાન કર ખુશ હોતા હય ઔર ગલે લગાને દૌરતા હય.]

હીરાલાલ—રૂપા! મેરી પ્રિયા! (હાથ ફૂંચલાકે) આ, ગલે લગ જા!

રૂપાવતી—(હટકે) હહરો, બાત સુનો. જય તુમને બાઈકો ન જાને દિયા, તો નાચાર ઉસકો પહરા મયેને લિયા.

હીરાલાલ—ખુબ અચ્છા કિયા. આજ મહુખ્ખતકી દાદ મિશી, ધર બયઠે મેરી મુરાદ મિશી.

રૂપાવતી—અય કૃપા કરકે કિસી આંરકો ખુલા લો, મુઝે જાને દો.

હીરાલાલ—અય જાનેકો નામહી ન લો. અય મનમોહન, મંદ્ર બહન! તુમને મુઝે ખુબ દિનો સતાયા હય, આજહી તો મેરા ઔસર આયા હય!

રૂપાવતી—ઇસ ખુદાપેમે જવાન ઔરત પર તાક લગી હય? બૂદે ફૂલે, અબી તાક નાક લગી હય?

હીરાલાલ—મયે બૂદા! વાહ! અય પ્રિયા, કયા નહીં સુના કે જય સાદા તય પાઠા?

કુમરી.

બૂદા નહીં મયે જવાન.

ઓ જાન, છયલા, રંગીલા હં બાંકા, તિરછા રસિલા,
મેરે સરીકા જોડા, તુઝે મિલેગા થોડા, દિલજાની તુ માન—બૂદા.

સરતમેં એક હં, સીરતમેં નેક હં,

તુઝપર ફુરખાન હય મેરા જી.

આલા જરદાર હં, ખાલા સરદાર હં.

રોજ છતનન છતનન કરૂંગા સદે જર તુઝપર.

ડર ના ડર ના ઓ જાના ના ડર—બૂદા.

રૂપાવતી—કયા કુચ્છમી હયા ન કરોગે?

હીરાલાલ—હયાકા દરવાજા ખંદ હો ગયા. તુમહેં ખ્યાહ નહીં જાતા તો મુઝે બયર પસંદ હો ગયા.

રૂપાવતી -- (પ્રુદ્ધસે) બિહતરકે બાત બનાઉં, ઇસે બાતોમે ઉડાઉં.
(જાહિર) અચ્છા, ધડી બર બિચાર કરને દો, દિલ ઉસ્તવાર કરને દો.

હીરાલાલ--બિચાર કરો, મગર બાગને ન પાવગી, યો તરફ
પહરા હય; ફૈરન પકડી જવગી. [જતા હય.]

રૂપાવતી--પકરી જાઉં, મરું, માર જાઉં, પરંતુ ઇસ ચંડાલકે ફન્દેમે
કબી ન જાઉં. હા! મોતી, તૂ કિધર ગયા, કહાં મર ગયા! આપગા યા
મુઝે જમપુરી પહુંચાયગા? [દૈજી પોશાકમે જલ્દીસે મોતી આતા હય.]

મોતીલાલ--બહન! રહે કયા દસા!

રૂપાવતી--કિયેકી સજા. હા, અપની પગડી લા.

મોતીલાલ--મેરી પગરી?

રૂપાવતી--પગરી હા, નહીં તો દમ ચલા!

મોતીલાલ--અરે પર--[પગરી ઉતારતા હય, રૂપા હાથસે છીન
લેતી હય.]

રૂપાવતી--દગલા ઉતાર!

મોતીલાલ--અરે પર તેરા --

રૂપાવતી--ચુપ મૈરા બદન સનસનાતા હય, ચક્કર આતા હય.

મોતીલાલ--તૂ ફાલ તો બતા, કયા હુવા?

રૂપાવતી--દગલા હા, નહીં તો હોશ ખોતી હું, બેસુધ હોતી હું.

મોતીલાલ--અચ્છા; ઠહર, જરા સખર કર.

[દગલા ઉતારતા હય, રૂપા જલ્દીસે છીન લેતી હય.]

રૂપાવતી--ચલ; ઇજર દે ઔર જૂતી ઉતાર દે.

મોતીલાલ--અરે પર મેરા પહરા. અપના બાના કયા કિયા?

રૂપાવતી--જહનનમમે ગયા! મયે ગિરતી હું; યહીં મરતી હું.

મોતીલાલ--અરે નહીં, નહીં, દેતા હું ઠહર.

[પયજામા જૂતા નિકાલ દેતા હય, રૂપાવતી સખ ઉડા
લેતી હય.]

રૂપાવતી--(પ્રુદ્ધસે) ધન ભગવાન! બચી જાન! ભાગરે
બાગા ભાગ! [ભાગ જતી હય.]

મોતીલાલ--યા ભગવાન! રહે કયા માજરા! બહન કદાચ કિસી
પેચમે આ ગધ જલ્લી ધબરા ગધ. પરંતુ લિયાસ કયા કિયા! હો ન હો,
કિસીને ઉતરવા લિયા. અચ મયે કયા કહે? વરદી તો દોહી થી, તીસરી
કહાંસે લાઉં! (સોંચકે) આનિકલાલકે પાસ જાઉં ચેક જોડા માંગ લાઉં,
પરંતુ ઇસ રૂપસે ચલ તો રસ્તેમે કોન મુઢ દિખાઉં! બિહતરકે ચેક
ચાદરસે મુઢ છપા કર નિકલ જાઉં ઔર રહે યુકતી બનાઉં

[અંદર જતા હય. અપ્પા રસોઇકા થાલ લિયે, અંચલા મોતીલાલવાલી ફોજ પોશાક પહેને અપલાકે સાથ આતી હય.]

અપલા—(અંચલાસે અલગ) બહન અંચલા ! રહે અપની પોશાક પહેનાકે, રમાસે તુર્ત નિકલ આનેકો કહના, ઔર તૂ ઉસકી જગહ દુસ્વારીસે રહના.

અંચલા—ચિન્તા નહીં. [મોતીલાલ હાથમેં ચેક ચાકર લિયે આ જતા હય ઔર સબકો દેખકે ધમરાતા હય.]

મોતીલાલ—(પ્રુદ્સે) અરે ! રાનીકી રસોઇ આ ગઇ ! અમ કયા કરું ! લાવ કોઇ બહાના કરું. (અંજન બના સર પકડકર જોરેસે કરાહતા હય.) ઉફ ! સર ફટા જતા હય, માથા ઉડા જતા હય !

[બચક જતા હય, અપલા પાસ જતી હય.]

અપલા—કયા હય, મોતીલાલ ?

મોતીલાલ—પુરા હાલ ! આજ સર ન રહેગા ! મારે દઈકે ધમરા ગયા, પસીનેમેં નહા ગયા ! નાચાર લશ્કરી લિખાસ ઉતાર આયા, હવા લગી તો જરા ફરાર આયા.

અપલા—ઉતાર આયે ? અચ્છા કિયા. તુમ માચુદ હો તો પોશાક કયા ઔર લિખાસ કયસા ? લો જરા સીદી લગા દો, રસોઇ અંદર પહુચા દો. (મોતીલાલ ઢંગસે ઉઠકર સીદી લગાકે કિનારે હો જતા હય ઔર ઉફ હાય કરતા હય. અંચલાસે) સંતરી, જાવ રાનીકો રસોઇ ખિલા આવ. [સંતરીકે બેસમેં થાલ લીયે હુવે અંચલા જતી હય.]

મોતીલાલ—બહન, આજ તુમ સંભાલ લેના, દેખ ભાલ લેના.

અપલા—કયા ચિન્તા હય, યહાં કયા કોઇ દુસરા હય ? પરંતુ રહે દઈ કયસે પચકા હો ગયા ?

મોતીલાલ—કયા બતાવું બહન, કયા હુવા ! (સર પકરકે) અરરરર ! મુવા !

અપલા—ઠહરો, મુઝે ઝાડૂ ફૂંક આતી હય, દેખો અબી પીડા નિકલ જતી હય.

મોતીલાલ—હાં બહન, નિકાલ દો. (પ્રુદ્સે) વાહ ! કયા દમમેં આ ગઇ ! [મોતીલાલ માથા હચાતી હય, ઔર કુછ ખરખરાતી હય.]

અપલા—(પ્રુદ્સે) વાહ ! કયા ખાવ છા ગઇ ! (મંતર પડતી હય) છૂં ! કાલી કલકતેવાલી, મેરી છમ ન જાયે ખાલી, મરદોંકો મર્દ નાચ નચાઉં, દાનાકો નાદાન બનાઉં. અંતર, મંતર, જંતર, તંતર છૂં ! (ફૂંકતી હય ઔર મોતીસે) કુચ્છ કમ હુવા ?

મોતીલાલ—હાં જરા ! [મહત્ત્વસે સંતરીકે લિખાસમેં મનોરમા નિકળતી હય, અપજા મનોરમાકો જાનેકો હાથકા ઇશારા કરતી હય.]

અપજા—(મોતીસે) આરામ હો જયગા. સંતરી, રસોઇ બિલા આયા, અબ મયેં જાતી હું, બયઠો, ચાકી કરો. [અપજા જાતી હય,]

મોતીલાલ—(હંસકર) કયા દમમેં આ ગઇ ! અત્રો પીડા ગઇ ! અબ આદર ઓઢકે વરદી લાઉં, નહીં તો હીરાલાલકો સાફ સાફ અપના લાલ કહ હું આર મનકા શક મિટાઉં. (સીઢી હટાકે ફિર સરપે આદર ઓઢ, મુંહ છિપાકે ચલતા હય, સામને દેખકે રુક જાતા હય.) અરે ! હીરાલાલ. [ધબરાકે કિનારે હટકે મુંહ છિપાયે ખડા હોતા હય, હીરાલાલ આર બેલા આને હયેં]

હીરાલાલ—(બેલાસે) બહન બેલા ! દેખ મેરી પ્રિયા રૂપા (મોતીકો બતાકે) બહો ખડી હય, ઉસે સમજા મનાકે બ્યાહ પર રાજી કર દે, તો મુંહ માંગા ઇન્આમ લે.

બેલા—ચિન્તા નહીં; આપ જાણયે, મયેં શીશમેં ઉતારતી હું. (હીરાલાલ જાતા હય, બેલા મોતીકી તરફ બઢતી હય, મોતીસે ઉસે રૂપા સમજકે) લો અબ ન શરમાવ, મેરે પાસ આવ. (મોતી ધબરાકે દસરી તરફ ચલતા હય, બેલા પકડતી હય) જરા સુનો તો, કહાં ચલી ?

મોતીલાલ—(પ્રુદસે) ચલી !

બેલા—અબ માન જા, બ્યાહ રચાવ, અયસા વર ન પાવગી, ફિર પચતાવગી !

મોતીલાલ—(પ્રુદસે) યહે કયા બકતી હય ! દીવાની તો નહીં હો ગઇ હય !

બેલા—બહો સરદાર હય, જરદાર હય, જરા બૂઝા હુવા તો કયા હુવા ?

મોતીલાલ—અરે ! યહે કિસ પાગલકા સામના હુવા !

બેલા—આવ ચલો, મેરી કોઠરીમેં બયઠો. કસબી ચોલી; બનારસી સાડી પિન્હા હું, હાતોમેં મિંહરી; દાનોમેં મિરસી લગા હું. નઈ ચૂડિયાં મંગા હું, તુમકો પરી બના હું ! (જરા મુંહકા કપડા હટાકે) અરે રાની, મુંહ તો બેલો ? (માલ ચૂમ લેતી હય) કુછ તો બેલો ? અરે ! (ફિર મુંહ ચૂમ લેતી હય) આવ, માન જાવ.

દાદરા.

માન તું રંગીલી ગોરી, રસીલી ગોરી, બારિ તુ બોરી.

ગોરી ગોરી તુ નાર, પ્યારી, સાડી ચોલી સંવાર,

તેરા કરે હું સિંગાર, સમજ સુંદરિયા, નગર મિલા,
આ, નખરે ન કર, આ—ગોરી.

અરર અબી તક મૂંછે લગાયે હો ? નિકાસો, ફેંક દો.

[બેલા, મોતીકે મુંઢ પર જૂંટી મૂંછે સમજકે
નિકાસનેકો ખીચતી હય, મોતી કરાહતા હય.]

મોતીલાલ—હિં ! આહ ! રાંઠ કહ્યા તૂ કૌન ? નહીં પહચાનતી ?
[મોતી મુંઢ ખોલ દેતા હય.]

બેલા—અયે ! મદે ! [દોડકે હીરાલાલ આતા હય, મોતી સરપર
કપડા લેકર પીઠ ડેરકે ખડા હો જતા હય.]

હીરાલાલ—(બેલાસે) કૌન મદે ? કહાં મદે ? ઔરતસે મદે કયસે
હો અયા ?

બેલા—(ચિટકે) હો કયા ગયા, દેખો ન, રહે કૌન હય ? તુમને
રૂપા કહા, મયેને સચ જના, દો ખાર છસે સુખ લિયા. અરે રામ ! રહે
મયેને કયા ક્રિયા !

હીરાલાલ—(બેલાસે) અરી દીવાની, તૂ કયા ખકતી હય ! મેરી
આંખોમે ખાક ગલકે સિસકતી હય ? (મોતીસે ઉસકી પીઠપર હાથ
રખકે) ક્યૂં ખ્યારી, અમબી કહા માનોગી, યા સચમુચ હયરાન હોગી ?

મોતીલાલ—(ચિટકે ઔર આદર ડેંકકે) નાયકજી ! ખ્યારી કિસે
કહતે હો ? કયા મુઝે નારી વારી સમઝે હો ?

હીરાલાલ—(ઘાંઠકે) અરે ! મોતી !

મોતીલાલ—ઔર કયા ? મોતી નહીં તો ફિર કૌન ?

હીરાલાલ—(અજબમે) હેં ! રહે કયા તમાશા ! (મોતીસે)
તેરી ખહન કહાં હય ?

મોતીલાલ—મેરે ઘર !

હીરાલાલ—બ્હો કયસે ભાગી, તૂ ક્યૂં કર આપા ?

મોતીલાલ—મયેં યહાં ચાર દિનસે ફૂં, કુછ આજસે નહીં.

હીરાલાલ—ચોડી દેર આગે તૂ યહાં યા ?

મોતીલાલ—ફિર ઔર કહાં યા ?

હીરાલાલ—ખરાખર યહાં યા ?

મોતીલાલ—જી હાં યા !

હીરાલાલ—ચુપ ! મયેં સૌગંદ ખાતા ફૂં કે દસ પલ પહચે તૂ
ઔરત યા, યા તો મયેં ખુદ ગધા યા !

મોતીલાલ—આપ જો આહે સો હોં, મગર મુઝે જો મદેસે ઔરત
ખન્નેહી તાફત હોલી તો મયેં મહાતમા હો જતા, ચાકરી કરને ન આતા !

હીરાલાલ—મયે સખત હયરાન હું !

મોતીલાલ—મયે હયરાન પરેશ્વાન હું !

બેલા—ઐર મયે સુખી લેકે પશેમાન હું !

હીરાલાલ—(મોતીસે) અંદર ચલો, અપના બયાન લિખાવ.

[દોનોં જાને હયે.]

હુંમરી.

બેલા—મેરે જોમનકી લડી બહાર, દેખો તો વો બાલમા.

અશચ્ચાર.

ગલેસે ગપરકો હય હય, લગા લિયા હમને,

મુવેકો અપની બચામે' દબા લિયા હમને.

પરાયે મદકો બોસા દિયા, લિયા હમને,

ફરેબ લાઇકે કારન, યહે ખા લિયા હમને.

હુઇ ભાઇકી ખાતિર નાચાર, દેખોજી વો બાલમા—મેરે.

[બેલા ગાતી ગાતી ચલી જાતી હય; દૂસરી તરફસે

હીરાલાલ સોંચતે હુવે આતે હયે.]

હીરાલાલ—અરરર ! ઇસી દુસ્તને ઉસ પરીકો હટા દિયા, જાલમેં
રૂંસા શિકાર, લગા દિયા ! [યેક સિપાહી, રૂપાવતીકો પકડે હુવે આતા
હય, રૂપાવતી ફોજી પોશાકમેં હય, મગર
હાથમેં બંદૂક નહીં હય.]

સિપાહી—નાયકજી, યહે આદમી લશ્કરી લિખાસ પહને,
ભાગા જતા થા, નિકાસી બોલ ન જતા સકા, તો પકડા ગયા.

હીરાલાલ—ઇમે રહને દે, તૂ જા. (સિપાહી જતા હય,
રૂપાસે) કૌન હય બે, ઇંચર તો આ ! (રૂપા મૂંછેં નિકાલ દેતી હય.)
ઓહો રૂપા ! હંહંહં ! ભાગી, ફિરલી પેચમેં આઈ. બોલ, રાજી ?
કય શાદી ?

રૂપાવતી—કબી નહીં.

હીરાલાલ—નહીં ? સિપાહી ! મોતીલાલકો યહાં લા. (સિપાહી
મોતીકો લાતા હય. મોતીસે) મોતી ! યહે તુમારી બહન પકર આઈ.
ઇસે મેરી શાદી કરોગે, યા ઇસકી અપની બરબાદી કરોગે ?

મોતીલાલ—જાન જાય, આદત આય, પરંતુ જવાન મહન
બુદે નાયકસે કબી ન ખ્યાહૂંગા. [મોતીલાલકો ફોજી લિખાસ ઐર જતા લેકર
અપલા આતી હય ઐર મોતીલાલકો
દેતી હય.]

અપલા—મોતીલાલ, લો અપના લિખાસ.

હીરાલાલ—(ચાંકે) રહે લિખાસ—

ચપલા—કૂંવર સાહેબને કહીં લેસ બદલકર જાનેકો મંગાયા થા, મગર નહીં ગયે, અપના ધરાદા બદલ દિયા.

હીરાલાલ—દાસી! રહે જાત મહારાજ તક જાયગી.

ચપલા—તો નિશ્ચય જાન લો, કે બરી આશ્રત આયગી. કૂંવર સાહેબને સખત તાકીદ કી હય, કે રહે જાત અગર બાહર જાયગી, યા કબી કીસીકી જખાન તકબી આયગી, તો હસકી ગરદન મારી જાયગી!

હીરાલાલ—સચ !

ચપલા—સાગંદ !

[ચપલા જાતી હય.]

હીરાલાલ—(ખુદસે) અરરર ! ગર્થ બાજી ! અબ ગડમડ કરંગા, તો ખુદ ચારા જાઉંગા. (જાહીર) અચ્છા, જો યહી આગ્યા હય, તો કયા ચિન્તા હય. મોતી, રૂપા, જવ, તુમારા બોલ બાલા હુવા.

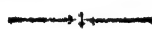
રૂપાવતી—ઐર તુમારા મુંહ કાલા હુવા ! [સખ જાતે હવે.]

બાબ દૂસરા--દિખાવ છઠ્ઠા.

કૂંવર રાજરતનકે મહલકે આગે સહન.

[રાજરતન હાથમેં થેક કિતાબ લિયે, અબ્યારા કરતા આતા હય.]

તોરકે છંદ.

રાજરતન—સંસારમેં જિતની નાર હવેં સખ,

ઝૂંડી, લોભી, મકાર હવેં સખ.

અહા ! કયા ખમ !

[પઢતા હય.]

જાહીરમેં ખિલી શુભજાર હવેં સખ,

પર ફૂલ નહીં, રહે ખાર હવેં સખ.

[શેજ પોશાકમેં માનિકલાલ આતા હય ઐર પીછે

ખરા હોકે સુનતા હય. રાજરતન પઢતા હય.]

અગની, જલ, મૂરખ, સાંપ, ત્રિયા,

ઈન પાંચોસે દૂર રહે તો બચા.

જો ઈન પાંચોસે જલુત મિચા,

વડો બેશક યક દીન નસ્ટ હુવા !

અહા ! ફિરબી અહા !

(પૈજ ૭૨ મેં માનિકલાલ ઐર રાજરતન કી જખાની કે
બદલે નીચે કી ધ્યારત.)

[અછછે કપરે પહને, સરપર કુંદનેદાર લખ્ખી ટોપી
દિયે, હાથમેં ચેક ગઠરી લિયે, ચમન આતા હય.]

ચમન—યાર મામા, દેખા નેરા દોલદમામા ! સમને મિલકે
મુઝે દિવાલીકા ખિલોના બના દિયા ! જોરા જમા પિન્હા દિયા !

[ગઠરી જમીન પર રખ દેતા હય.]

રાજરતન—હાં, જોરા તો અછછા હય (સરપર ઉતરી ટોપી
દેખકે) મગર યહે તાજ કયસે પહના હય ? (હીક કરકે) ઇસે યૂં
પહન યૂં. [પહનાકે તાજપર ધખ્ખા મારતા હય.]

ચમન—(તાજ હાથમેં લેકર) યહે ટોપી ! યા દીનકી ખાતરી,
યા સાંપકા તુમરા હય ? (કુંદના ખતાકે) મામા ઇસમેં યહે પૂંછલા
કયસા લગા હય ?

રાજરતન—સરદારીકા નિશાન.

ચમન—સરદારીકી દુમ ! અહહહહ !

[ટોપી સરપર રખતા હય.]

રાજરતન—ચમન, અખ તૂ નીચી ચાલ છોરકે ઉંચા ખન જ.

ચમન—જો મયેં કખતર હોતા તો છતરી પર જ ખચકતા,
ઐર જો નટ હોતા તો ખાંસ પર ચઢ જતા મગર મયેં તો હૂં માલી,
જો કહો તો કિસી પેરકી ઉંચી ડાલી પર જ ખચહૂં, ઉંચા ખન જઉં !

રાજરતન—(ચિડકે) તૂ નિરા જંગમી હય (ગઠરી ખતાકે)
યહે ગઠરી કયસી હય ?

ચમન—(ગઠરીકો) યહેની પાપકી પોટલી હય ! (ખોલકે ચેક
ચેક ચીજ દિખાતા હય) યહે દેખો, યહે ઘોતી મિલી હય. (ઘોતી
હાથમેં લેકે) અખ ઇસ ઘોતીકો કયા કરું ? ઇખતરકે ઉપર ખાંધ લૂં ?

રાજરતન—(હંસકે) ઇસે ઘર લે જ, જખ ઇખતર ઉતાર
દેના તો ઇસે પહન લેના.

ચમન—(ઘોતી રખકે પગરી ઉઠાકે) ઐર યહે ડફતી ! અરે,
યહે પગરી ? ઇસે કહાં પહનું ? ઇસ તાજકે ઉપર ?

[તાજપર પગરી રખને લગતા હય.]

રાજરતન—(પગરી છીનકે) અખે ગધે ! ટોપી પહેન ઘરમેં,
ઐર પગરી દરખારમેં. [પગરી દેતા હય.]

ચમન—(પગરી લેકે) હીક. (પગરી રખકે ચેક છોટી શાલ
ખતાતા હય) ઐર યહે શતરંજ ?

રાજરતન—શતરંજ ! અખે યહે શાલ હય શાલ, ઇસે કંધે
પર ડાલ. [કંધેપર રખતા હય.]

ચમન—(દેખકે) હાં ! હીક—મલા મામાજી, ઇરકો લે જવું
અપને ખટિયે પર ખિલાવું તો કયસા હો ?

રાજરતન—(ચિડકે ટકેલકે) મર દહાન હો.

[ચમન ગહરી બાંધ લેતા હય.]

ચમન—અછા, ખરા ન હો જાને દો (અરા રકકે) મગર
મામાજી ઝો મામાજી—

રાજરતન—કયા ?

ચમન—જેરા તો મિલા મગર જેરા !

રાજરતન—જેરી ?

ચમન—ધોરેકો ધોરા ! નાનંદ બહેરી !

રાજરતન—બહેરી ! બહેરી કયરી ?

ચમન—થેક પરીછમ, ગોલી મડમ !

રાજરતન—(સમઝકે) ઔરત ?

ચમન—હાં મગર ન બહુ પતત્રી ન મોટી ન નાટી ઔર
ન જોટી !

રાજરતન—તૂ અબી કલકા લરકા ઔરત લેકર કયા કરેગા ?

ચમન—મયે ઉસે ગોદમે લેકર ખેલાવૂંગા ! ઔર જહો મુઝે
ગોદમે લેકર ખેલાયગી, રમોછ બનાયગી, પાની પિલાયગી, ઔર મુઝે
મુઝે ખુલાયગી !

રાજરતન—ઔર કયા હોગા ?

ચમન—ઔર ? ઔર જેટા હોગા, પોતા હોગા, પંરેતા હોગા,
નરેતા હોગા, નાતી હોગા, નાપીરા હોગા ! અમીરા હોગા ફકીરા હોગા !

કુમરી.

રાજરતન—નાર બરી નટખટ છલ બલિયા,
જુજરિયા, માર નજરિયા, નયન કટરિયા,
બસ કરે મનકી નગરિયા—નાર.
તન મન ધન હરે મોહની મુરતિયા,
કરે કલછલ દિન રતિયા.
નયના કટીસે કારે, બયના નુકીસે આરે,
સયના રસીસે ઝુટી ધતિયા.
દિલબર મન હરે છલિયા—નાર.

ચમન—મામા “તેરહ રતન, સખ સંસાર ઔર ચવધવાં
રતન ! મારા !” છલિયા હોકે બલિયા હો, જખ મુકિયોંકા ગરમ મસાલા
ખિલાવું તો નટખટકી નાનીકોબી ઢિકાને લાવું !

રાજરતન—અછા ચલો દેખા જાયગા.

ચમન—ચલો સિધારો.

[ચમન અપની ગહરી ઉઠાતા હય; દોનો જાતે હય.]

[માનિકલાલ સામને આકર અદબસે સિર ઝુકાતા હય.]

માનિકલાલ—મહારાજ, આજ મનમે' કયા બિચારે, કે મંદિરસે
બાહર પધારે ?

રાજરતન—મહાનમે' ઉકતા ગયા, શુ અકુલા ગયા, તો જરૂર
બાહર આ ગયા.

માનિકલાલ—પરંતુ અબી તક અબ્યાસકી ચેરટા હય ?

રાજરતન—જિસકે માથે માતા પિતા હો, ઉસે ઔર કયા
ચિંતા હય ?

માનિકલાલ—મહારાજ :

અબ્યાસ.

ધરકી લછમી, ધરકી શોભા, નરકી ઉપમા નારી હય,
રાજરતન—જે નારીકે બસમે' હોગા, ણ્હો ઇન્સાન અનારી હય.

માનિકલાલ—નારીકે નયનોંકા બાલા, કિસકો નહીં લગા દુનિયામે ?

રાજરતન—જે નારીસે બચા રહા, સો ચંગા બલા રહા દુનિયામે.

હુમરી.

નાર બડી નટ ખટ, હલબલિયા,

ગુજરિયા માર નજરિયા, નયન કટરિયા,

બસ કરે મનકી નગરિયા—નાર.

તન, મન, ધન હરે મોહની મુરાતયા,

કર કલ હલ દિન રતિયા.

નયના કડીલે કારે, બચના નુકીલે આરે,

સયના રસીલે, છુટી ધતિયા,

દીલખર, મનહર, હલિયા—નાર.

[ગાતે ગાતે ચલા જાતા હય, પિછે માનિકબી રવાના
હોતા હય. દુસરી તરફસે ચપલાકે સાથ ગ્વાલનકી
પોશાકમે' મનોરમા આતી હય.]

ચપલા—અમ કપડે છૂટી તો ગ્વાલન બનકર ચરિત્ર મચાના હય ?

મનોરમા—બહન, જે કહા હય ઉસે કર દિખાના હય, યહે
છૂટના નહીં; યહે તો શુ લેકર ભાગ જાના હય. તૂ આગે ચલ, ફિર
મયેબી આઉ. [ચપલા જાતી હય.]

ચપલા—મયે વહાં ચલકર કયા કંઈ બલા ?

મનોરમા—મેરે આને તક મહલકે નીચે કહરનેકા સુખીતા કરી,
ઉન્કા ધ્યાન ખીચ મુઝે અંદર ખુલા.

ચપલા—અચ્છા, મગર ખૂબ ખામરદાર રહેના.

એમરા.

મનોરમા—મયે પ્યારે મતવારે શ્યામકો, દુકારે શ્યામકો,
શાદકામકો છલૂં ખાસે! આમકો.
રખિયો તૂ લાજ મેરી ઓ દાતા,
આજ મેરી બર લાવો આજ કામકો—છલૂં.
ભાલો મદનકા મારે મોહનકો, લગાઉ નયન ખાનકો,
કર હરઆન, નઈ નઈ શાન,
જલ ઝાલ જાદૂ કે, ખાલ ખાલ ગેસુકે, તીર માર અબરકે.
[ગાતી ગાતી જાતી હય.]

બાપ હૂસરા—દિખાવ સાતવાં.

કુંવર રાજરતનકા કમરા.

[ચપલા દાસી આતી હય.]

ચપલા—અહા! કયસી ફિકમતસે મયેને રમારાનીકો છુડા લિયા ?

[અંદરસે રાજરતનકા આવજા આતી હય.]

રાજરતન—બાહર જાતા હું બાહર.

ચપલા—કુંવર આતે હયે, અબ અપને યહાં આનેકા કોઈ બહાના કરે. (આહિસ્તાસે કુંવર આતા હય, ચપલા અંજન બનકે આપી આપ બડખડાતી હય.) અરેરે ! સચ કહા હય કે :—

“ કહું તો મા મારી જાય, નહીં તો બાપ કુતા ખાય । ”

રાજરતન—(ખદા હોકે) ચપલા ! તૂ જવાન ઔરત, યહાં કયું આઈ ! નહીં જાતી કે મયે અબ્યાસી હું ?

ચપલા—આપ અબ્યાસી, મયે દાસી, હર તરફસે મેરી સત્યાનાસી !

રાજરતન—યમની ?

ચપલા—આપકે પિતાકી રહે ગત હય, ઔર આપકી માતાકી જુદી મત હય.

રાજરતન—કયા ?

ચપલા—માતાજી રમારાનીકે વાસ્તે રાત દિન રાતી હયે, ન મુખસે ખાતી હયે, ન ચપનસે સોતી હયે.

રાજરતન—જા, કહ દે કે મયેં કુછ કર નહીં સકતા ।

અપલા—ક્યૂં ? ક્યા પતી, પતીકી પીડા હર નહીં સકતા ?

રાજરતન—ગયેંને પિતાજીકે આગે સૌગંદ લિયા હય.

અપલા—બ્હો સૌગંદ ક્યા લગનકી પવિત્ર પ્રતિગ્યાસે સિરા હય ?

રાજરતન—તો ક્યા પતીકે કારન કોઈ માતા પિતાકા સતકાર છોડ દે ?

અપલા—જો પતી, પતીપર સારા સંસાર છોડ દે, ઉસકો પતી નિરાધાર છોડ દે ?

રાજરતન—બસ આતેં ન. બદા, ચલી જા. ફિર કબી ન આના, ઐરતકા નામભી મુઝે ન સુનાના ।

અપલા—જો આગ્યા. મયેં દાસી હું, મુઝે ફિર ક્યા ?

[અંદરસે મનોરમાકે ગાનેકી આવાજ આતી હય.]

મનોરમા—“ અજી દૂધ લો દિલગનની,

રસીસે ખારે સયલાની. ” [ફૂંવર ચાકતા હય.]

રાજરતન—અયેં ! યહે કૌન ।

[અપલા બનાવટસે ખિરકીકે પાસ જાતી હય, સર નિકાલકે મના કરતી હય.]

અપલા—ચુપ ! યહાં ન ગા, જા, ચલી જા.

[રમા ગાના બંદ કરતી હય.]

રાજરતન—અપલા, યહે કૌન ગાતી હય ? કોઈ સુંદરી હય ?

અપલા—હાં, યહે તો બ્હો કોકિલા દૂધવાલી હય. બેચારી બોલી ગાય ।

રાજરતન—વાહ ! નામભી કોકિલા ઐર સુરભી કોકિસે જયસા ।

અપલા—અરે નહીં મહારાજ ! કોકિલાભી નહીં, મયનાભી નહીં. આપ અંદર જાઇયે; નહીં તો ઐરતકા તૌર હો જાયગા.

રાજરતન—ક્યૂં ?

અપલા—ઇસકી હવા લગ જાયગી, આપકે અબ્યાસમેં બાધા આયગી.

રાજરતન—(ખિડકી તરફ ચલકે) કૌન હય, જરા મયેં તો દેખૂં.

[અપલા દૌડકે રોકતી હય.]

અપલા—હાયેં હાયેં ! જાઉં ? મહારાજસે કહ હું ?

રાજરતન—જરા દેખનેમેં ક્યા હય ?

અપલા—દેખનાલીતો જહર હો જતા હય ।

राजरतन—(चिड़के) तू, और मुझसे तकरार मयाय ? उससे कहते आय. [चपला, नाच्यार चिड़की के पास जाती है.]

चपला—(मनोरमासे) गा आ गा, तू जरी नसीजवाली है. (जूट अनावटसे) अर्रे ? क्या कहती है ? (हठरके राजरतनसे) हो, ओहो तो कहती है के क्या तेरे कहसे गाऊँ ?

राजरतन—तूने उसे रिसा दिया । अब जयसे अने गया ।

चपला—(मनोरमासे) गा आ. हाथ जेड़ती हूँ, फिर गा.

[मनोरमा फिर गाती है.]

मनोरमा—“अच्छ कोछ हूँ हो दिवजनी.”

राजरतन—अहा क्या वर्तन है । यह गीत कोछ भजन है ।

चपला—(पुद्गसे) तुम्हें उल्लू अनानेका जतन है !

राजरतन—(धीरे धीरे चिड़की के पास जाके अंकता है.) अहा ! क्या छटा ! मोहनी अटा ! माथे पर जटा ! गोया काली धटा ! (चपलासे) चपला ! यह ग्वालन कहाँ कहाँ जाती है ?

चपला—अरे जहाँमें जाती आती है, जरी भवभाती है.

राजरतन—(आजखसे) उससे कह ; यहाँ आय, हूँ दे जय !

चपला—अरे ना महाराज, कोछ देण लेगा तो आपका क्या कहेंगा ? कहाँ ग्वालन, कहाँ राजन !

राजरतन—अरी भूरभ, जिसका रूप नगीना है, ओहो उत्तम है या कमीना है ?

चपला—महाराज सुन पायेंगे तो मुझे कांसी बढ़ायेंगे !

राजरतन—महाराजको हम मनायेंगे, कांसीके बदल तुझे धन्याम दिलायेंगे !

चपला—अर्रे नाच्यार हूँ, हरमांजरदार हूँ. (चिड़की के पास जाके) ओह हूँवाली ? उपर आ, हुंवरणको हूँ पिला न ! (पुद्गसे) हुंवरणकी कन्नके अन्धे अने गये, हूँ पीने लगे ! (चिड़कीसे) अरे आ. (हठरके अनावटसे) क्या ? (हठरके राजरतनसे) महाराज, ओहो तो कहती है के मैं किसीके घर नहीं जाती, मेरा घर सुनेगा तो भारेगा.

राजरतन—उसका घर भी है ?

चपला—हां, परंतु ओहो तो अधा है !

राजरतन—अर अधा है ! (हंसकर) फिर भय क्या है ? उससे कहे के मुँह मांजे दाम पायगी.

चपला—अरी आ, मुँह मांजे दाम पायगी. (हठरके) नहीं ? (राजरतनसे) नहीं, ना कहती है !

રાજરતન—ભારી ઇન્આમ પાયગી !

ચપલા—(ખિરકીસે) અરી આ, ભારી ઇન્આમ પાયગી. (હરકે ખીઝકે) અરી આ, નહીં તો જહનનમેં જા ! (રાજરતનસે) બહે તો સર દિલાતી હય. હાથસે (હાથ દિલાકર) ચૂંચૂં ના ના કરતી હય, રાંડ અપને મિજાનમેં મરતી હય !

રાજરતન—ઉરસે કહ કે મહલમેં કામ પાયગી.

ચપલા—(ખિરકીસે) અરી; મહલમેં કામ પાયગી.

રાજરતન—ઘર ઐર ગામ પાયગી.

ચપલા—અરી રાંડ ! ઘર ઐર ગામ પાયગી. (હરકર) અરે ! ફિર નહીં ? (રાજરતનસે) બહે રાંડ કોઇ રાની હય કે ગ્વાલન હય ! અજબ જિહન હય !

રાજરતન—(ખદ્દા હાંકે) બોલ, ન આયગી તો સજા પાયગી !

ચપલા—ન આયગી તો કુચક કરાઇ જાયગી !

રાજરતન—ચુપ ! કુચકા નામ કયું લેતી હય ? ડરકે ભાગ જાયગી.

ચપલા—હાં ? અરર ! (અપને મુંડપર થપ્પડ મારતી હય) પરંતુ ફિર કયસે આયગી ?

રાજરતન—તૂ પુદ જા, સમજા પુઝાકે મના લા. તુઝે ઇન્આમ હોગા, પુશ કરેગા.

ચપલા—નાચાર હું, તાવબોદાર હું. [ચપલા જતી હય.]

રાજરતન—(પુદસે) વાહરી સુરત ! વાહરી મોહની મુરત !

અયત,

ખનાયા ઇસ પુતે શીરી અઘાને હમકો રામ અપના,

અસ અબ પરહેજગારીકો વહીસે હય સલામ અપના !

[ચપલા મનોરમાકો લાતી હય.]

ચપલા—આવ બહન, આવ, મયેં તો મિન્દૂદ્દ હું; ન ડરો; ન શરમાવ. [મનોરમા, ગ્વાલનકે બેસમેં, સરપર દૂધકે લોટે, હાથમેં પયમાના લિયે આતી હય.]

દાહરા.

મનોરમા—અજી દૂધ લો દિલજની, રસામે પ્યારે સય્યાની, કોઇ.

દાહરા.

ઉજલા ઉજલા દૂધ હય, ગોરે ગોરે હાથ,

ગોરા ગોરા સાજના, ગોરી ગોલન સાથ.

જો રસ ગોરસમેં જસે, સો રસ નહીં જહાન,
ગોરસ સજ રસમેં સરસ, જાને ચતર સુગન.
મયકા પ્યાલા જો પિયે, સો જન જન જલાય,
પયકા પ્યાલા જો પિયે સો જગમેં સુખ પાય.

[મનોરમા ગાતી હય, રાજરતન અંધા જૈર સૂરત પર
રીઝતા હય.]

દોહરા.

અપલા—ગોરે ગોરે હાત હયે, ગોરે ગોરે ગાત।

ગોરી, ગોરસ બેચકે, પ્રાન ખરીદે જાત।

(મનોરમાકો સુનાકે.) અહા કયા સદા સુનાઇ, ગોયા કુંવર
કન્હાઇને મુરલી બજાઇ।

મનોરમા—મયેં જ્યાલન, મેરા બર કુંવર કન્હાઇ। યહે ધુન
તુમહેં કયૂ સુહાઇ?

રાજરતન—(મનોરમાસે) તુમારા બર તો મયેંને સુના હય કે
અંધા હય।

અપલા—ઇસમેં સંદેહ કયા હય।

મનોરમા—અંધા હય યા કાના હય, મેરે વાસ્તે તો દેવતા હય।

રાજરતન—ઉસકા નામ?

અપલા—રામ રતન।

રાજરતન—ઓહો! વ્હો કયસા હય?

મનોરમા—બડા બેફદર।

અપલા—જૈર બડા ગધા.

રાજરતન—(દોગ્ગા હોકે) તો ઉસ બેફદર રામરતનકો
આજસે બૂલ જાવ, જૈર રાજરતનકો અપના પ્રિય બનાવ। વ્હો
રામરતન કયસા ગધા હય જો અયસી પરીસે દૂધ બિકવાતા હય।

[અંજન બના દોડા હુવા માનિકલાલ આતા હય,
રાજરતન ઉસે દેખકે બડા હો જાતા ઘબરાતા હય,
મનોરમા ઝઝકકે કિનારે છિપ જાતી હય, અપલા
હટ જાતી હય.]

માનિકલાલ—મહારાજ, આપકી રમારાની મરતી હય।
હેજા કરતી હય।

રાજરતન—મરને દે, જા યહાંસે.

માનિકલાલ—આપકા આખરી મુંદ દેખા ચાહતી હય।

(ਬੈਠ ੭੬ ਮੇਂ ਮਾਨਿਕਲਾਲ ਐਂਦਰ ਰਾਜਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾਨੀਕੇ ਅਵਸਥੇ
ਨੀਥੇ ਦੀ ਖ਼ਿਆਲਤ,)

[ਫ਼ੈਰਾ ਫ਼ੁਰਾ ਅਮਨ ਆਤਾ ਫ਼ੁਰਾ, ਮਨੋਰਮਾ ਐਂਦਰ ਅਪਲਾ
ਫ਼ਿਨਾਰੇ ਫ਼ੋ ਜਾਤੀ ਫ਼ੁਰੇ ਅਮਨ ਫ਼ਿਨਕੋ ਨਹੀਂ ਫ਼ੇਖਤਾ.]

ਅਮਨ—ਮਹਾਰਾਜ, ਸੁਨਾ ਫ਼ੁਰਾ ਕੇ ਰਮਾ ਰਾਨੀ ਮਰਤੀ ਫ਼ੁਰਾ, ਫ਼ੁਰਾ
ਕਰਤੀ ਫ਼ੁਰਾ.

ਰਾਜਰਾਜ—ਮਰਨੇ ਫ਼ੇ, ਜਾ ਧਵਾਂਸੇ.

ਅਮਨ—ਓਸੇ ਮਾਰ ਆਲਿਯੋਗਾ ?

ਰਾਜਰਾਜ—ਫ਼ਾਂ ਐਂਦਰ ਫ਼ੁਰੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਤੋ ਅਤਾ ਜਾ ਸੁਪਕਾ.

ਅਮਨ—(ਫ਼ਿਸਤਾ ਫ਼ੁਰਾ) ਫ਼ੁਰਾ ਫ਼ੁਰਾ !

ਰਾਜਰਾਜ—(ਅਫ਼ਿਕੇ) ਫ਼ਿਸਤਾ ਫ਼ੁਰਾ !

ਅਮਨ—ਆਮਿਰ ਅਪਨੀ ਆਤਪਰ ਨ ਰਹੇ ਅਧੀਂ ?

ਰਾਜਰਾਜ—ਜਾਤਾ ਫ਼ੁਰਾ ਧਾ ਫ਼ਿਫ਼ਾਕੇ ਫ਼ੁਰਾ ਫ਼ੁਰਾ ?

[ਅਮਨ ਆਗਤਾ ਫ਼ੁਰਾ ਮਗਰ ਮਨੋਰਮਾਫ਼ੋ ਫ਼ੇਖਕੇ
ਕੇ ਜਾਤਾ ਫ਼ੁਰਾ.]

ਅਮਨ—ਅਮਮਾ ! ਫ਼ੁਰੇ ਫ਼ੋਨ ਫ਼ੁਰਾ ਫ਼ੁਰਾ ਫ਼ੁਰਾ ! (ਰਾਜਰਾਜ) ਮਾਮਾ,
ਫ਼ੁਰੇ ਫ਼ੋਨ ? ਫ਼ੁਰੇ ਮਾਮੀ ਤੋ ਨਹੀਂ ?

ਰਾਜਰਾਜ—ਨਹੀਂ.

ਅਮਨ—ਤੋ ਫ਼ਿਰ ਫ਼ੋਨ ਮੇਰੀ ਜੇਰੀ ? ਮਗਰ ਮਧੀਂ ਤੋ ਫ਼ੁਰਾ ਫ਼ੁਰਾ
ਅਫ਼ਿਕਾ, ਐਂਦਰ ਫ਼ੁਰੇ ਤੋ ਫ਼ੁਰਾ ਨੀਥੀ ਫ਼ੋਰੀ !

ਰਾਜਰਾਜ—(ਅਮਨਸੇ ਆਫ਼ਿਸਤਾ) ਅਮਨ, ਤੂੰ ਫ਼ਿਰਾ ਧਵਾਂਸੇ ਫ਼ੁਰਾ ਜਾ.

ਅਮਨ—ਮਧੀਂ ? ਅਰੇ ਧਾਫ਼ ! (ਧਾਧੀ ਮਾਰਕੇ ਅਧਫ਼ਤਾ ਫ਼ੁਰਾ) “ਰਾਮ
ਫ਼ੁਰੇ ਮੇਰੀ ਫ਼ੇਰ ਅਧ !”

ਰਾਜਰਾਜ—ਤੂੰ ਨ ਫ਼ਿਸੇਗਾ ?

ਅਮਨ—ਮਧੀਂ ਫ਼ਿਸੇ ਧੇਰ ਅਰ ਫ਼ੇਖ ਫ਼ਾਂ ਤੋ ਫ਼ੁਰਾ ! ਮਾਮਾ, ਅਧਸੀ
ਰੰਗੀਲੀ ਜੇਰੀ, ਐਂਦਰ ਫ਼ੁਰਾਸੇ ਫ਼ੋਰੀ ?

ਰਾਜਰਾਜ—(ਫ਼ੇਫ਼ਾਰ ਫ਼ੋਕੇ) ਅਮਨ ਤੂੰ ਜਾਧਗਾ ਧਾ ਮੁਫ਼ੇ ਫ਼ਿਧਾਨਾ
ਅਨਾਧਗਾ ?

ਅਮਨ—ਫ਼ਿਧਾਨਾ ? (ਮਨੋਰਮਾਫ਼ੋ) ਫ਼ਿਸਪਰ ? (ਫ਼ਿਫ਼ਤਾ ਫ਼ੁਰਾ) ਅਫ਼ਿਕਾ
ਫ਼ਿਸਰ ਆਧ, ਧੇਕ ਕਾਮ ਕੇਰਾ ਰਾਜ ਧਾਫ਼ਕੇ ਧਾਤਾ ਅਧਾਧ, ਐਂਦਰ ਫ਼ਿਸੀਕੇ
ਫ਼ੋ ਜਾਧ, ਸਾਧਮੇਂ ਫ਼ੋ ਧੇਕ ਅਧੀਂਸ, ਐਂਦਰ ਫ਼ਾਧਮੇਂ ਫ਼ੋ ਧੇਕ ਫ਼ੋਰਾ. ਅਧੀਂਸਕੇ
ਫ਼ਿਫ਼ੇ ਮਾਰਤੇ, “ਫ਼ੁਰਾ ਫ਼ੋ ਫ਼ੁਰਾ” ਧੁਕਾਰਤੇ, ਅਧੇ ਜਾਧ ਫ਼ਿਫ਼ਨਾਨੇ ਫ਼ਿਫ਼ਾਰਤੇ !
(ਫ਼ਿਫ਼ਾਰਤਾ ਫ਼ੁਰਾ) ਫ਼ੇ ਜਾਤਾ ਫ਼ੁਰਾ ਰਾਮ ਰਾਮ (ਅਧਫ਼ਤਾ ਫ਼ੁਰਾ ਮਗਰ ਅਧਫ਼ਤਾਕੇ
ਫ਼ੇਖਕੇ ਅਧਧਮੇਂ ਆਤਾ ਫ਼ੁਰਾ ਫ਼ਿਫ਼ੀ ਸਾਂਸ ਫ਼ੇਕੇ) ਆਫ਼ ! ਮਰਾ, ਮਰ
ਗਧਾ, ਫ਼ਿਫ਼ ਗਧਾ, ਫ਼ਿਫ਼ ਗਧਾ ਗਧਾ ! ਮਾਮਾ, (ਫ਼ਿਫ਼ੀਸੇ ਅਧਫ਼ਤਾਕੇ ਅਧਾਧ)

રહે ઘોરો ! બસ યહી જોરો ! યહી બસ યહી તુમારી ફસમ બસ યહી !
 દિલાદો (પાંચ પરકે) મિલાદો. (ચપલાકો દેખતા હુવા) અહા ! કયા નાક
 હય જયસી કવેકી ચોંચ ! કયા બવેં હયેં જયસી મુરગેકી દુમ ! કયા
 ગાલ હયેં જયસે બિલાતી બયેંમન ! બિલ્લીકી જયસી આંખે ઔર
 કાતેકે જયસે કાન !

રાજરતન—તુ ચલ, મયેં તેરી તજવીજ કર દૂંગા.

અમન—હાં મગર ભૂલ ન જાના જાતા હું; રામ રામ. (ચપલાકો
 દેખતા હુવા) આહ ! [જાતા હય.]

રાજરતન—(ચપલાસે) કયુંરી ચપલા, દરવાજા ખુલા છોર આપ ?

राजरतन—मुझे मुंड दिवाना नहीं मंगलूर, बल यहाँसे दूर।
[मनोरमा और अपला आपसमें धशारे करती
और हँस्ती हैं।]

मानिकलाल—सरकार, उसकी आप्तिर धरी है।

राजरतन—(हाथ उधकके) न, नहीं तो तेरी आप्तिर धरी होगी।

मानिकलाल—उसे मार डालियेगा ?

राजरतन—हाँ, और तुझे भी; नहीं तो सुपका बला न।

[मानिकलाल हँसता है, कुंवर चिढ़ता है।]

राजरतन—हँस्ता है ?

मानिकलाल—आप्तिर अपनी पातपर न रहे ! अर्थ ?

राजरतन—जता है, या उठाके डूँक डूँक ? (मानिक भाग जाता
है) क्यूँरी अपला ! दरवाजा खुला छोड़ आओ ?

अपला—महाराज, मैं क्या कहूँ, धंस राँड ज्वालनने नहीं ज्वाँद
करने दिया !

राजरतन—सुप ! अदभसे ज्वाल. त दासी छोड़कर रानीको ज्वालन
करती है ? (मनोरमासे) आव प्रिया. (अपलासे) अपला,
दरवाजा ज्वाँद कर, न. [अपला जाती है।]

मनोरमा—रानी ! यह रानी कैसा ?

राजरतन—(पुछसे) अररर ! सुन लिया ! पुरा हुआ ! (मनोर-
मासे) रानी, क्या मेरी मन मानी ? छट ! ज्वाँद तो कृपामें पड़ी है।

मनोरमा—अपनीको कृप करती, पराईसे पीत लगाना ?
प्रतापी जिक्रमके पुत्रका यह हिकाना ?

राजरतन—जब पिता, पुत्रको अपनी भरज्जसे ज्वाँद दे, तो
पुत्र क्या करे ? जो पसंद आता है वही मन जाता है।

मनोरमा—मुझे भी प्रसावगे और कृप करवावगे ?

राजरतन—तुझे गले लगाऊँगा, पटरानी जनाऊँगा.

मनोरमा—अच्छा; दो दूध पियो, मुझे जने दो.

राजरतन—मेरी कलाधमें भोज्य आओ है, अपने कामक्ष करसे
तुम्हीं पिवाओ !

मनोरमा—क्षोगे या नप्परे करोगे ?

राजरतन—पिवावगे या सतावगे ?

मनोरमा—यही ज्वाँद ?

अथत.

राजरतन—जनाहि है अगर तो ज्वाँद सुकाके नव,
भारा है जिसको उसका जनाज उठाके नव !

મનોરમા—અપને હાથસે, તો સિવાય અપને ખાવંદકે કિસીકો ન પિલાઉંગી, પ્રમાનંદ પરમેશ્વરકી કૃપા ખાઉંગી.

રાજરતન—ખાવિંદ કૈન ? બહો રામરતન અંધા ? (હસતા હય.)
રાજ અચ્છા, યા ખાલા અચ્છા ?

મનોરમા—જે અપના હય વહી અપના રાજ હય ! પીતે હો તો પિયો, રાજ ન મચાવ.

રાજરતન—તુમકો અપને રામરતનકી સૌગંદ, અપનેહી હાથસે પિલાવ !

મનોરમા—શરરરર ! તુમને તો છકા દિયા, સૌગંદ ક્યું દિવા દિયા ? અચ્છા. લો પિયો.

રાજરતન—(હસકર) લાવ.

[મનોરમા પિલાતી હય આર દોહરા ગાતી હય]

દોહરા.

મનોરમા—

સાગ બદાયે ઝોઝડી, ધી ચમકાયે રંગ,
ગોરસ રસ મળસે સરસ, જે લાયે બલ અંગ !

રાજરતન—(દુધ પીકે)

જો રસ કસ હય રૂપમેં, જોબનકી જો આન,

[મનોરમા દુધસરા ખાલા બરકે પિલાતી હય]

સો રસ ગોરસમેં કહાં, અય રસિયા રસ ખાન ?

મનોરમા—લો રાજ, ચહે દુધસરા !

ગોરસ તન તાજ કરે, નિરમલ કરે સરીર,
રૂપ ખિલે રોચક મિલે, અબલ બને બલ ખીર !

રાજરતન—

(પીકર) પ્યારે પ્યારે હાથસે, પપકા ખાલા પી,
પીકે મન આનંદ હો, છમેં આયે છી !

[મનોરમાકો ગમે લગાને જતા હય]

મનોરમા—(ઝઝકકે) હાથેં ! ખખરદાર ! મરેં પરાઈ નાર ! જાતું,
તુમારે પિતાસે કહ દૂં ?

રાજરતન—અરે નહીં. પ્રિયા, ક્રોધ ન કર, કૃપા કર, મેરે પ્રેમ
પર દયા કર, મુઝે છમા કર.

હું મરી.

રાજરતન—મેરી બરજ ગરજ દિલ જન માન,

મનોરમા—નાહિ છેડોજી, જન હટો છોડોજી.—મેરી.

રાજરતન—મતવારી મન માની.

મનોરમા—મેરી ચુરિયાં મસકાની, જવોજી મેરી ચુરિયાં મસકાની,

રાજરતન—અય જન, મયે બેધ્યાન હં, ફર્યાન હં.

મનોરમા—વાહ !

પડું પૈયાં, ઓ સૈયાં, ગોસૈયાં, ન છરો મોહ જને દો,
સાજના તોહે લાજ આવે.—પડું.

રાજરતન—રંગ મહલમેં આ, પીયારી ગેરી,

હાય લા, સાથ આ, માન જ.

મનોરમા—આહા ! નાહી.

[રાજરતન રમારાનીકો મહલમેં ખીંચ લે જતા હય.]

બાબુ દુસરા તમામ હુવા,

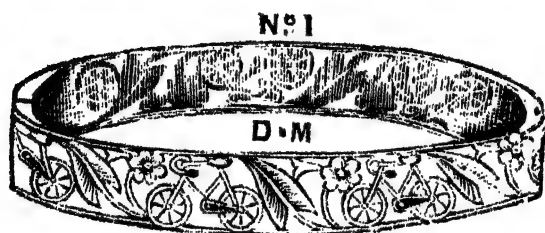

દેવજી માલજી ઝવેરી.

અમારી દુકાનપર તદ્દન નવી જાતના ફેન્સી દાગીનાનો ગંજનવર જથ્થો હંમેશાં તૈયાર રહે છે, તથા ઓર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવે છે.

દરેક દાગીનાની નવી પેટન્ટની શરૂઆત અમારે ત્યાંથીજ થાય છે.

હાલમાં બધી જુની ફેશન રદ કરી દરેક દાગીનાની બધી ઉમદા પેટન્ટ કાઢી છે.

ખરેખરી મશીન પોલીસ અમારી દુકાનેજ બને છે.

મેહુરખાન ગૃહસ્થો અને બાનુઓને અરજ કરવામાં આવે છે કે હંમેશાં દાગીના ખરીદવા પહેલાં અમારી દુકાનની ભેટ લેવા ચુકશે નહીં.

મજુરીના લાવ ઘણાજ કીશાયત રાખેલા છે. ચાંદીના ભેટ આપવા લાયક સર્વે માલ તૈયાર મળે છે.

હયા મેકરનાં લેડીસ અને નેન્ટલમેન બધીયાળો વેપારીના બાવથીજ મળે છે.

રોડ ગોલ્ડ જુવેલરીનો મોટો જથ્થો હંમેશાં તૈયાર રહે છે.

દેવજી માલજી ઝવેરી.

૧૯, કાલબાદેવી રોડ.

ਭਾਭ ਤੀਸਰਾ—ਦਿਖਾਵ ਪਛਲਾ.

ਥੇਕ ਬੈਠਾਨ—ਫ਼ਰ ਮਸਾਨ.

[ਘਪਲਾ ਐਰ ਘੁਪਾ ਆਤੀ ਫੁਧੈ, ਘਪਲਾਏ ਫੁਧੀਂ ਪਰ
ਮਨੋਰਮਾਫ਼ਾ ਸ਼ੀਰਘਾਰ ਘੁਧਾ ਫੁਧ, ਜਿਸੇ ਫੁਧਾ ਫੁਧਤੀ
ਐਰ ਘੁਮਤੀ ਫੁਧ. ਮਨੋਰਮਾ ਐਰ ਫੁਧੀਯਾਂ ਜੇਗਨਫ਼ੇ
ਫੁਧੇ ਫੁਧੈ.]

ਘੁਪਾ—(ਮਨੋਰਮਾਫ਼ੇ) ਫੁਧ ਘੁਧਨ, ਘੁਧਾਫ਼ਾ ਘੁਮਨਫ਼ੀ ਘੁਧਾ,
ਐਰ ਥੇਕ ਮੀਠਾ ਫੁਧਫ਼ੀ ਮਿਠਾ.

ਘੁਪਲਾ—(ਘੁਧਫ਼ੇਫ਼ਾ ਘੁਧ ਘੁਧ ਘੁਮਤੀ ਫੁਧ ਐਰ ਫੁਧੀਫ਼ੇ ਫੁਧਤੀ
ਫੁਧ.) ਫੁਧੈ ਫੁਧੈ ਫੁਧ, ਫੁਧੈ ਫੁਧ, ਫੁਧੈ ਫੁਧਫ਼ਾਫ਼ੀਫ਼ਾ ਫੁਧ, ਫੁਧੈ ਫੁਧੈ ਫੁਧ, ਫੁਧੈ ਫੁਧੈ ਫੁਧ. [ਘੁਮਨਾ.]

ਮਨੋਰਮਾ—(ਘੁਪਾਫ਼ੇ) ਫੁਧ ਘੁਧਨ, ਫੁਧਾਫ਼ੀ ਫੁਧਾਫ਼ੇ ਫੁਧਨੇ ਘੁਧਿਧਫ਼ੀ
ਦਿਖਾਧਾ, ਐਰ ਘੁਧਫ਼ਾ ਘੁਧਾਫ਼ੀ ਧਾਧਾ, ਪਰਫੁਧ ਘੁਧ ਘੁਧ ਘੁਧੈ ਮਫ਼ਾਰਾਫ਼ੇਫ਼ੇ
ਫੁਧੈ ਫੁਧੈ ਸੰਫੁਧੈ ਫੁਧੈ.

ਘੁਪਾ—ਘੁਧੈ, ਫੁਧਾ ਘੁਧੀ ਪੈਧ ਨਫ਼ੀ ਫੁਧੈ?

ਘੁਪਲਾ—ਫੁਧੈ ਫੁਧੈ ਫੁਧੈ!

ਮਨੋਰਮਾ—ਘੁਧੈ ਜੇਗਨ ਘੁਧੈ, ਫੁਧ ਘੁਧਨੇ ਪਧੀਫ਼ਾ ਮੁਧਫ਼ਾ ਘੁਧਾਫ਼ੇ,
ਮੇਰੀ ਫੁਧਫ਼ਾ ਫੁਧ, ਸਧੀ ਫੁਧਨੇ ਫੁਧ. ਘੁਧੈ ਫੁਧਫ਼ੇ ਫੁਧੈ ਜਿਫ਼ਾਫ਼ੀਫ਼ੀ, ਫੁਧਫ਼ੇ
ਫੁਧਫ਼ੇ ਫੁਧਫ਼ਾਫ਼ੀ ਫੁਧਾਫ਼ੇ, ਥੇਕ ਘੁਧਿਧ ਘੁਧੈ ਦਿਖਾਫ਼ੇ.

ਘੁਪਾ—ਘੁਧੈ ਫੁਧਫ਼ਾਫ਼ੀ ਫੁਧੈ, ਜਿਧਫ਼ੀ ਫੁਧੈਫ਼ੇ ਫੁਧੈ ਫੁਧੈ. ਮੇਰਾ ਫੁਧਫ਼ੀਫ਼ੀ
ਘੁਧ ਘੁਧਫ਼ੀ ਮਾਨ ਫੁਧਫ਼ਾ, ਫੁਧਾਫ਼ੀ ਫੁਧ ਨਿਫ਼ਾ ਫੁਧਫ਼ਾ.

[ਘੁਪਾ ਜਤੀ ਫੁਧ, ਸਧ ਜਿਧਨ ਗਾਫ਼ੇ ਫੁਧੈ.]

ਫੁਧਨ.

ਫੁਧ—ਫੁਧਾ ਫੁਧਾਫ਼ੀ ਮਫ਼ਾ ਮਾਧਾਫ਼ੇ ਫੁਧਾਧਾ ਘੁਧਾਫ਼ੀ,

ਸਾਧੀਫ਼ਾ ਨਾਮ ਫੁਧਾਧਾ, ਫੁਧਾਧਾ ਘੁਧਾਫ਼ੀ—ਫੁਧਾ ਫੁਧਾ.

ਸਧ ਜਿਧ ਸਧਨਾ, ਫੁਧੈ ਨਫ਼ੀ ਘੁਧਨਾਫ਼ੀ,

ਫੁਧੈ ਸਧੀਫ਼ੀ ਫੁਧਾਧਾ, ਫੁਧਾਧਾ ਘੁਧਾਫ਼ੀ—ਫੁਧਾ ਫੁਧਾ.

ਫੁਧੈ ਵਧੀ ਫੁਧਾਧੀ, ਜਿਧਨੇ ਜਿਧਨਫ਼ੇਫ਼ੀ,

ਫੁਧੈ ਫੁਧਾਧਾ ਫੁਧਾਧਾ—ਫੁਧਾਧਾ ਘੁਧਾਫ਼ੀ—ਫੁਧਾ ਫੁਧਾ.

[ਮਨੋਰਮਾ ਐਰ ਘੁਧਾਧੀਫ਼ੀ ਫੁਧਫ਼ੀਫ਼ੀ ਫੁਧਾਧਾਫ਼ੀ ਘੁਧੀ
ਫੁਧਤੀ ਫੁਧੈ, ਫੁਧਾਧੀ ਘੁਧਾਧੀ ਐਰ ਘੁਧਾਧੀ ਸਿਧੀਫ਼ੀ
ਫੁਧਾਧੀਫ਼ੀ, ਐਰ ਸਿਧਾਧੀਫ਼ੀਫ਼ੀ ਸਾਧ ਫੁਧਾਧੀ ਫੁਧੈ.]

બિક્રમ—(પ્રધાનસે) કયા યહો મહાત્મા જોગન યહીં રહતી હય ?

પ્રધાન—૭ હાં, ઐર યહાંકી પ્રજા ઇસે સિદ્ધ કહતી હય.

[દિનોં મનોરમાકે આગે જાકે સિર ઝુકાતે હયે.]

બિક્રમ—મહા માયા, પ્રનામ.

મનોરમા—સુખી રહો.

બિક્રમ—અહો ભાગ્ય ! આપકા દરશન મિત્તા ! કહાંસે આના હુવા ?

મનોરમા—રાજા, હમારા આના કયા ઐર જાના કયા, રમતે જોગીકા કિશના કયા ? [શિકારી લિયાસમેં ધન્યરાયે હુવે રાજરતન ઐર ચોખદાર આતે હયે.]

રાજરતન—પિતાજી, બડા અનર્થ હુવા. સુના હય કે દંગલ મર ગયા !

ચોખદાર—દયાનિધાન, દંગલકી લોથ મસાન જ રહી હય, મંગલ રોતા પીટતા હય ઐર ચમ્પા સતી હોતે આ રહી હય !

[રોતા પીટતા મંગલ, ઐર સતીકે બેસમેં ચમ્પા આતી હય.]

અખયાત.

મંગલ—દંગલ, અરે ઓ દંગલ, બાઈ, અરે ઓ બાઈ !

તૂ ચલ દિયા અકેલા, મુઝપર દયા ન આઈ ?

ચમ્પા—(બિક્રમસે) બેસર બના દિયા મુઝે, સરતાજ છુટ ગયા !

રાજા ! દુહાઈ હય, કે મેરા રાજા છુટ ગયા !

બિક્રમ—મંગલ ! થેકી દિનમેં યહે કયા હો ગયા ?

મંગલ—(રોતા હુવા) મહારાજ, હયજા હો ગયા ! દો દરત આયે, ઐર તીન ઓક, યહે ચલ જસા પરલોક !

ચમ્પા—(બનાવટસે, દીવાનોંકી તરફ) હા ! જલ્દી દુખસે છુડાવ, અખ પ્રીતમસે મિલાવ !

બિક્રમ—મંગલ, શોક ન કરો, ઇશ્વર આધીન હો. જાવ, કિયા કરાવ. (મનોરમાસે) મહામાયા, (ચમ્પાકો બતાકર) ઇસ સતીકા આશીશ દો.

મનોરમા—(ચમ્પાસે) જીવો, બેટી સુહાગન રહો.

ચમ્પા—(ગુસ્સેસે) મયેં અજાગન, અખ સુહાગન ! અય જોગન નિરોગન, કયા નહીં દેખતી કે મયેં બિધવા હૂં ઐર બિરોગન.

બિક્રમ—અય જતી સતી, ઇસકે પતીકી અયસી ગતી, તુમારી કયસી મતી ? હટો, ઇસે જાને દો.

મનોરમા—(ચમ્પાકો રોકકે) કહી નહીં ! કહાં જાયગી ? કયા જતા નર જલાયગી ? રાજા, મુદી મંગા !

ખિકમ—મુદા આકર કયા હોગા ?

મનોરમા—મુદા જિન્દા હોગા !

પ્રધાન—કહીં મરેમી જિયે હવે ?

મનોરમા—હમને અનેક સજીવન કિયે હવે.

રાજરતન—(શુસ્કેમે) અરી જોગન ! તુઝે અપમાનકા ધ્યાન નહીં આતા હય ?

મનોરમા—અરે ! (રાજરતનકો બતાકે) રહે કલકા લડકામી મુઝસે ટરેતા હય ! (ચમ્પાસે) ઓ મતભારી નારી ! લાશ કયું નહીં લાતી ?

ખિકમ—અગર ન જિયા તો ?

મનોરમા—જો ચાહો સો !

ખિકમ—(એક સિપાહીસે) જાવ, મુદા લાવ.

[સિપાહી જાતા હય.]

મનોરમા—(એક ચેલીસે) બેટી, ભભૂત દો. (એક ચેલી ભભૂત દેતી હય, દો આદમી દંગલકો ઉઠાચે આને હવે, આદમી રખકે હટ જાને હવે) કાવ, યહાં રખ જાવ. “ઓમ, પવન બાધું, પાની બાધું. રાના બાધું, રાતી બાધું, બાવન બયતાલ બાધું, મુવેકા કાલ બાધું. છોટાકો ખોટા, ખરે કા ખોટા, છોડ જગકા સોટા ! (ભભૂત મુંહમે) ડાઘતી હય, દંગલ આકિસ્તાસે આજે ખોલતા હય, ગર્દન ઉઠાકે ચૈતરદ હયરતમે આજે નિકાલકે દેખતા હય, ફિર દોનોં હાથ લમ્બા કરકે અંગડાધ લેતા હય, સજ હયરાન હોતે હવે. દંગલસે) કયું બચ્યા, કહાં થા ?

દંગલ—સ્વર્ગકી ચૈથી રીઠી ચદ રહા થા, ઇત્નેમે આપને પુત્રા લિયા, બહુત પુરા કિયા, અપ્સરા છુડા દિયા, ઔર (ચમ્પાકો બતાકે) ઇસ ચુડેલકા મુંહ ફિર દિખા દિયા !

સખ—અહા ! ધન્ય જોગન, ધન્ય !

મનોરમા—રાજ, ધન્યબાદ ઇશ્વરકો દે, જિસને ઇત્ને નરોંપર એક નારીકો સરસાઇ દિલાઇ. જા, ઔર (દંગલ ઔર ચમ્પાકો બતાકે) ઇન દોનોંકો હજાર મુહર દિલવા.

ખિકમ—(હુકકે) જો આગ્યા. [સખ હુકકે ચલે જાતે હવે, રાજરતન ફિર લોટ આતા હય, મનોરમા ઉસે આતા હુવા દેખકે સખ ચેલિયોકો ઇશારેસે જાનેકો કહતી હય, સખ ચલી જાતી હવે, રાજરતન આકિસ્તાસે આતા હય.]

રાજરતન—(હાથ જોડે) મહા માયા !

મનોરમા—(બનાવટસે ચિદકે) અરે ! અમ ક્યું આયા ?

રાજરતન—(ડરતા હુતા) ગરજકા સતાયા.

મનોરમા—મયેં અકેલી, તૂ જવાન, દુનિયા બદલુમાન ! જા,
અરે જા યહાંસે, નાદાન !

રાજરતન—અય માતા—

મનોરમા—ચુપ ! માતા કિસે કહતા હય ? કયા તૂ મુઝસે અધિક
જવાન હય ?

રાજરતન—(હયરતમેં ખુદસે) અરે ! (મનોરમાસે) જોગન
બયરાગન બાલકીબી હો તો મહાન હય, સેવક તો બાલક અગ્યાન હય.

મનોરમા—અય સેવક, જા; મેરી જાન છોડ દે.

રાજરતન—તો કયા, સેવક જાકર અપના પ્રાન છોડ દે ?

મનોરમા—ક્યું ? કયા સોગ હય ?

રાજરતન—કુચ્છ નહીં.

મનોરમા—કોઇ રોગ હય ?

રાજરતન—કોઇ નહીં.

મનોરમા—ફિર કયા જોગ ? જી ? અરે તૂ તો જ્યાદા હય !
ધધર આ, ધધર આ, (રાજરતન પાસ જાતા હય, મનોરમા અપને
દહને હાથસે ઉકસી દહતી આંખ ફાડકે દેખતી હય.) અયેં ! તુઝે તો
એક પુત્રબી હો ચુકા હય. ફિર અમ કયા ચાહતા હય ?

રાજરતન—(ખુદસે) આંખ ચીરકે લડકા બતાતા આજહી
દેખા હય, પરંતુ અપની ગરજકે વારતે સખ સહના હય.

મનોરમા—અરે બોલ, ફિર કયા ચાહિયે જોગ ?

રાજરતન—મહા માયા ! મુઝે બહો સંજીવની વિદ્યા.

મનોરમા—કયા ? કયા ?

રાજરતન—મુઝે સંજીવની વિદ્યા સિખા દીજિયે, મરેકો જિજ્ઞાસા
બતા દીજિયે.

હાહરા.

હાં, જોગના કરમ કરો, મનકી તપન, જનમેં હરો,
બતલાના, સિખલાના, મન્તર, નાહિં તરસાના—એએ.
મન માની પાવું અગર સંજીવની, ધ્યાન લગા,
રહુગા બના, જનમ જનમ ચેરા તેરા—જોગના.

અશઆર.

મર નજર મેહરકી અય મિહરે દરખ્શાં હો જય,
 મેરી ફિરમતકા સિતારા મહેતાબાં હો જય.
 મયેંબિ મુસ્તાફા હૂં એમજે મસીહ ઇકા,
 ચેક નજર મુઝપેલી અય ફીસીએ દોરાં હો જય.—એએ.

મનોરમા—હુશ ! યહે કઠન હય.

રાજરતન—કબી નહીં. મયેં જો યહે વિધા ન પાઉંમા, તો ગલા કાઢકે
 યહોં મર જાઉંમા. [રાજરતન ખંજર નિકાલકર ખુદકો મારને આહતા
 હય, મનોરમા ખંજર હાથસે છીન લેતી હય.]

મનોરમા—અરરર ! તુને તો છકા દિયા ! અમ્મ, સય ખતા,
 તુ મેરા હોગા ?

રાજરતન—(હાથ જોડકે) સેવક તેરા ચેરા હોગા !

મનોરમા—(શર્મસે) મયેં કયા કહૂં, મુઝે તો શર્મ આતી હય !

રાજરતન—કહો, કયા કરો.

મનોરમા—જો મેરા તેરા પ્રસંગ હો, સ્ત્રી પૂર્વકા ઢંગ હો, તો
 યહે વિધા તુઝે આય.

રાજરતન—તુમ મહાતમા, તુમારા યહે ખાના ! પાપમેં જના,
 પાપમેં ફસાના !

મનોરમા—ઇસમેં જો પાપ હોગા, મયેં અપનેં સર લંગી, તુમ્હેં
 છુડા ફૂંગી !

રાજરતન—મયેં તો ગરજકા આવલા ફૂં, પરંતુ—(નાચારીસે)
 બસ અબ કયા કહૂં.

મનોરમા—(રાજરતનકે ગથેમેં બાંહ ડાલકે) અય પ્યારે ! ઇસ
 સંસારમેં માયાને કિસે નહીં નચાયા, જોમન જવાનીને કિસે ન સતાયા ?
 (મુંહ ચુમ લેતી હય, રાજરતન ધમરાતા હય) મયેં દેખતેહી તુમપર
 મોહિત હો ગઇ થી, તુમ્હેં પતી બાવસે દેખતી થી, આવ; અથો.

[મનોરમા, રાજરતનકો લેકર ચલી જતી હય, દૂસરી
 તરફસે દારીયોંકી પોશાકમેં ચપલા ઔર ચંચલા
 ખાતેં કરતી હુઇ આતી હયે.]

અપલા—લો બહન, મન માના કામ હો ગયા, રાનીકી જીત
 હુઇ, નારીકા નામ હો ગયા.

અંચલા—હાં, પરંતુ મયેં અબ ફયદસે નિકલ્લાં યા ઉસીમેં સડૂં ?
 મયેં ઇસ ફયદે તનહાઈસે સખત ધખરાઇ, જબી તુમારે માનિકકો મિલાકર
 આજ તુમસે મિલને આઇ.

ચપલા—ચલો, અગ રાજકે પાસ જઈ, રમારાનીકે ગાયબ હો જાનેડી ખાતર ઉડાવે.

ચંચલા—(સામે દેખકે) રહે લો, રમા જ્યાર રાજકુમાર ચહીં આતે હયે, જરા છિપકે દેખો તો કયા રંગ લાતે હયે.

[દોનો છિપને હયે, કૂંવર જ્યાર મનોરમા આતે હયે.]

મનોરમા—આખે મૂઢ લો જ્યાર પૂરબ મુંહ ખડે હો, મયે જો કહું તુમની વહી કહને જા. (રમા પદાતી હય) સુયમ સખ્યા સમર મૂલંગ.

રાજરતન—સુયમ સખ્યા—

મનોરમા—સમર મૂલંગ.

રાજરતન—હાં, હીક. (પદાતી હય) સુયમ સખ્યા, સમર મૂલંગ.

મનોરમા—હાં, તોન ખાર ઇસે પદો, ફિર આગે જા.

[મનોરમા ચુપકેસે ચલી જાતી હય.]

રાજરતન—સુયમ સખ્યા સમર મૂલંગ. (તોન દેઈ રટકે પૂછતા હય) આગે ? પ્રિયા, ફિર આગે ? સુયમ સખ્યા ફિર ? અરે જોલ પ્યારી, જોગન ? કહાં ગઈ ? (ચંચલા આગે આતી હય, ઉસે પકડકે ચૂગકે) પ્રિયા ! આગે જાતા !

ચંચલા—(ચીખ મારકે) જો આપરે !

[કૂંવર આખે જોલકે ચંચલાકો દેખકર શરમિંદા હોકર ભાગ જાતા હય, ઉસકે બચ્ચ હસતી હુઈ ચંચલા જ્યાર ચપલાની જાતી હય. ફમરી તરફસે બિકમ જ્યાર પ્રધાન દો સિપાહીયોંકે સાથ આતે હય]

ચપલા—ચંચલા—હહહહ ! આ હહહહ !

પ્રધાન—પૃથીતાથ, જોગન તો યહાં દિખાઇ નહીં દેતી.

બિકમ—કયા ચલી ગઈ ! મિલતી તો ગયે ઉસે મહલમેં લિયે જાતા, રાતીસે મિલાતા. (કુટી જતાકે) રહે કુટી ?

૧ સિપાહી—ખાલી હય.

૨ સિપાહી—આગે ઇસમેં કંઈ અંધે રહને થે, જિન્હેં લોગ સરદાસકા અખાડા કહને થે.

બિકમ—(ચેકાચેક વાદ કરકે) અરે હાં, પ્રધાનજી ! પરસાલ મયેને અપને રાજબવનકે સગે સંબંધિયોંકે વાસ્તે ચેક જુદા અંધા ખાના બનવાતેકા બિચાર કિયાયા ?

પ્રધાન—જી હાં, પરંતુ વહે બિચાર અભી તક અમલમેં ન આયા.

[ખિહમ—તો આજસે રૂઢે કામ આરંભ કરાધયે, પહેલે દરબારકે અહાલી મવાલીસે ઉન્કે અઘોંકી ચેક ટીપ બનવાધયે, ઐર મુઝે દિખાધયે.

પ્રધાન—બહુત અચ્છા. [અપલા ઐર અંચલા દોનોં દોડતી હુઈ આતી હયેં ઐર મકસે રોતી ઐર ચિદ્વાતી હયેં.]

અપલા—મહારાજ, બડા અનર્થ હુવા, સારા સાધન અર્થ હુવા !

અંચલા--રમારાની મહલસે ગાયબ હો ગઈ, ન જાને કહાં જો ગઈ !

ખિહમ--(ગુસ્સેમેં) કયા ? ગાયબ ! તુમારે હોતે પહેરે જાણીસે ! (પ્રધાનસે) પ્રધાનજી, વહાંકે સખ ચૌકી પહેરવાલોકો, ઐર ઇન દોનોં છોકરિયોકો કલ દરબારમેં હાજિર કરાધયે ઐર અઘોંકી ટીપબી જલ્દ બનવાઈયે.

[સિવાય મંગલ ઐર દંગલકે સખ જાને હયેં.]

દંગલ--યાર મંગલ !

મંગલ--હાં યાર દંગલ !

દંગલ--અરે યાર મહારાજકી પ્રસન્નતાકી ચેક ઐર યુક્તી યાદ આધ હય, મહારાજને અઘોંકી ટીપ બનવાધ હય.

મંગલ--ન તૂ અંધા ન મયેં અંધા, ઇસમેં કયા લાભ સુઝા ?

દંગલ--મયેં તો નહીં, પરંતુ તૂ અવસ્ય અંધા હય, તુઝે કહાં સૂઝતા હય ? દેખ; ઇંધર આ, હમબી ચેક ટીપ--

મંગલ--બનવાયેં, પાન સાત અઘોંકે નામ લિખાયેં, રાજકો સુનાયેં, અપની કારગુજરી દિખાયેં તો શાબાશી પાયેં.

દંગલ--હાં યાર, સજાહ તો અચ્છી હય.

મંગલ--તો ફિર અમ કયા દેરી હય.

દંગલ--હમેં તુઝહેં તો “કાલા અક્ષર બયેસ બરાબર” હય !

મંગલ--કોઇ લિખખાર મિલ જાય તોં મિહતર હય.

દંગલ--(સામને દેખકે) રૂઢે લો, અપલા આતી હય, ઇસે અચ્છી વિદ્યા આતી હય.

મંગલ--આવ, ઇસીકો બઢાવા દે, કામ નિકાલ લે.

[અપલા રસ્તેસે જાતી હય ઉસે રોકતે હયેં.]

મંદર છંદ.

અપલા સ્વાની ?

અપલા--કહો સુબની.

દંગલ--અપલા રાની.

અપલા--હાંજી ગ્યાની.

મંગલ--કુચ્છ કહના હય.

અપલા—કહો ન કયા હય ?

મંગલ—બહન, મહારાજને અધોંકી દીધ બનવાઈ હય.

અપલા—હાં બાઈ, મયેનેલી ખગર ચાઈ હય.

કંગલ—તૂ તો છંદ ચોપાઇમેં ઉરનાદ હય.

અપલા—હાં, મુઝે કુચ્છ કવિતા યાદ હય.

મંગલ—બહન, હમેં અધોંકા ચેક બેવરા લિખ દે, આર સિરે પર રાજાડી પ્રથાસામેં ચેક દોહરા લિખ દે. ઠહર, મયેં કુઝમ દવાત લાઉં, તો અધોંકે નામ બતાઉં. [ધરમેં દોડ જતા હય.]

કંગલ—હાં બહન, લિખ દે, આર અપસા લિખ દે, કે છનાછન અશરદિયાં મિલેં.

અપલા—(પુઠસે) યા તડાતડ જૂતિયાં મિલેં !

કંગલ—અપને લાભકા ઠમ નિકલેગા.

અપલા—(પુઠસે) અપનાબી મતલબ નિકલેગા.

[મંગલ ધરમેંસે કુઝમ, દવાત, કાગજ લાતા હય.]

મંગલ—સૌ, પહલે કવિતા લિખો. [અપલા મંગલ, કંગલકી નજર બચાકર લિખતી આર પુઠસે બોલતી જતી હય.]

દોહરા.

અપલા—(પુઠસે) જો અધોંકી દીપકા, કરતા હય ફરમાન,
પહલા અધા હય વહી, ઇસકો નિશ્ચય જાન !

લિખ દિયા.

મંગલ—કયા લિખા ?

[અપલા તહરીરકે ખિત્રાદ, દોહરા પઢકે સુનાતી હય.]

દોહરા.

અપલા—દાન દયા ઉપકારમેં, કૌન અધિક હય આજ ?

હય જગમેં તો ચેક હય, યાની બિહમ રાજ !

મંગલ—અહાહા !

કંગલ—વાહવા !

મંગલ—અખ નામ લિખો. પહલા અધા લસ્ટમ પસ્ટમ !

અપલા—કયા ?

મંગલ—લસ્ટમ પસ્ટમ. મેરી પતનીકા પિતરાઇ. પહલા અધા લસ્ટમ પસ્ટમ [અપલા, મંગલ, કંગલકી જખાનીકે ખિલાફ લિખતી હય આર બોલતી હય.]

અપલા—(લિખતી હય) પહલા અધા રાખ બિહમ.

મંગલ—ફસરા અધા રાખ ઔતાર.

અપલા—દસરા અંધા રાજકુમાર.

મંગલ—ત્રીસરા સંગલ સ-સે, સમઝા ! કહીં સંગલકા મંગલ ન લિખ દેના.

અપલા—ત્રીસરા મંગલ.

મંગલ—બસ. (દંગલસે) ચલ, તૂભી લિખા દે.

દંગલ—(અપલાસે) ચાર મેરેલી લિખ લે. ક્ય હુવે ?

અપલા—ત્રીન.

દંગલ—અઝા. ચૌથા જંગલ. જંગલ, જ-જ, કહીં જંગલકા દંગલ ન લિખ દેના.

અપલા—ચૌથા દંગલ.

દંગલ—પાંચવાં જીવ નિકાલ.

અપલા—પાંચવાં મોતીલાલ.

દંગલ—છઠ્ઠા મદન ગોપાલ.

અપલા—છઠ્ઠા માનિકલાલ.

દંગલ—ઐર સાંતવાં રામ દયાલ.

અપલા—સાતવાં હીરાલાલ !

દંગલ—બસ કશ્ટ હુવા, ક્ષમા કરના.

મંગલ—ચ્હે હાલ કોઇ ન જાને, ઇત્ની કૃપા કરના.

અપલા—મયેં કિસીસે ન કહ્નગી, પરંતુ તુમની ચ્હે દીપ, સિવાય રાજકે કિસી કો ન દિખાના.

મંગલ—કબી નહીં. દરબારી અદેબાઇકે પુતલે હવે.

અપલા—હાં, ઐર તુમસે અકસર ભોગ જલતે હવે. (દીપ દેતી હય) લો, ઇન્આમ પાના તો હમેં બૂલ ન જાના.

દંગલ—તુમહેં જન્મ બર યાદ કરેગે !

મંગલ—બદકે આધા તુમહેંબી દેગે !

અપલા—નહીં, હમેં અયસા ઇન્આમ નહીં ચાહિયે, તુમહેં સુખારક હો.

મંગલ—ચલો, કામ હો ગયા.

અપલા—દોહરા બહુત અઝા લિખા ! [અપલા જતી હય.]

મંગલ—રાજ જરૂર ખુશ હોગા.

દંગલ—ઇસમેં સદેહ કયા ! [દોનોં ખુશ હોકર જાતે હવે.]

ਘਾਘ ਟੀਸਰਾ—ਵਿਘਾਵ ਦੂਸਰੀ.

ਦਰਘਾਰ.

[ਰਾਜ ਘਿਕਮ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਘਘਠਾ ਢਘ, ਨੀਘੇ ਢਠਨੀ
ਤਰਫ਼ ਕੁੰਵਰ ਰਾਜਰਾਜ, ਘਾਘੀਂ ਤਰਫ਼ ਧਰਘਾਨ, ਸਘਨਾਪਟੀ
ਦਰਘਾਰੀ ਘਘਠੇ ਢਘੈਂ. ਮੰਗਲ, ਢੰਗਲ ਐਕ ਤਰਫ਼ ਘਠੇ
ਢਘੈਂ. ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ਼ ਘਘਠਾ, ਘੰਘਠਾ ਢਾਸਿਘੀਠੀ
ਧੋਸ਼ਾਫ਼ਕਮੇ ਘਠੀ ਢਘੈਂ. ਰਾਮਿਫ਼ਗਰੋਂ ਨਾਘਟੀ ਗਾਨੀ ਢਘੈਂ.]

ਘਿਕਮ—ਧਰਘਾਨਭ, ਰਮਾਰਾਨੀਠਾ ਘੋਘ ਲਗਾਘਾ ?

ਧਰਘਾਨ—ਠਾਂ, ਪਰੰਤੁ ਅਠੀ ਤਫ਼ ਪਟਾ ਨ ਪਾਘਾ,

ਘਿਕਮ—ਅਘੀਠੀ ਕੁਠ ਟੀਪ ਢਾਘਿਠ ਠੋ ਘੁਠੀ ?

ਧਰਘਾਨ—ਭ, ਐਰ ਸਰਕਾਰਠੋ ਮੁਠਾਫ਼ਿਘਨੀ ਕਰਾਢੀ ਗਠ.

[ਮੰਗਲ, ਢੰਗਲ ਆਪਸਮੇਂ ਪਢਲੇ ਅਪਨੀ ਟੀਪ ਪੇਸ਼
ਕਰਨੇਠਾ ਧੁਸ਼ਾਰਾ ਕਰਠੇ ਫ਼ਿਰ ਮੰਗਲ ਟੀਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਟਾ ਢਘ.]

ਮੰਗਲ—(ਟੀਪ ਲੇ ਘਕਰ ਰਾਜਸੇ) ਮਢਾਰਾਘ, ਅਘੀਠੀ ਘੇਕ ਟੀਪ
ਢਮ ਸੇਵਠਾਂਨੇਠੀ ਲਿਘਵਾਧ ਢਘ, ਧੁਨ ਅਘੀਸੇ ਢਮਾਰੀ ਮਿਟਾਧ ਐਰ
ਸਗਾਧ ਢਘ.

ਘਿਰਾਢਰੀ—ਘੇ ਅਘੇ ਆਘਫ਼ਢਾਰ ਢਘੈਂ ?

ਢੰਗਲ—ਘਠੇ ਆਘਫ਼ਢਾਰ ਢਘੈਂ ! ਆਘਫ਼ਢੇ ਸਘਵਾਰ ਢਘੈਂ !

ਘਿਕਮ—ਧਰਘਾਨਭ ਲੋ ਪਢ ਘੁਨਾਵ. [ਧਰਘਾਨ ਮੰਗਲਸੇ ਕਾਘਘ
ਲੇਕਰ ਮਨਮੇਂ ਪਢਕੇ ਢਘਰਾਨ ਠੋਟਾ ਢਘ.]

ਧਰਘਾਨ—ਅਰੋ ! ਘੇ ਕਘਸ਼ਾ ਅਪਮਾਨ ! (ਮੰਗਲਸੇ) ਮੰਗਲ, ਘੇ ਕਘ
ਲਿਘ ਲਾਘੇ ?

ਘਿਕਮ—(ਧਰਘਾਨਸੇ) ਕਘਾ ਢਘ, ਕਘੂੰ ਢਘਰਾਘੇ !

ਧਰਘਾਨ—ਮਢਾਰਾਘ, ਮੁਠੇ ਕੁਸ਼ਾ ਠੀਘਿਘੇ, ਮਘੈਂ ਨਢੀਂ ਪਢ ਸਕਟਾ.

ਘਿਕਮ—ਕਘੂੰ, ਕਘਾ ਤਢਰੀਰ ਘੁਰੀ ਢਘ ?

ਧਰਘਾਨ—ਸਾਰੀ ਧੁਘਾਰਾ ਅਪਮਾਨਸੇ ਘਰੀ ਧੁਰੀ ਢਘ.

ਮੰਗਲ—ਅਪਮਾਨ !

ਢੰਗਲ—ਵਘਾਨ.

ਘਿਕਮ—ਪਢੋ, ਕਘਾ ਢਘ ?

ਧਰਘਾਨ—ਘਠੀ ਆਘਾ ਢਘ ?

ਘਿਕਮ—ਠਾਂ, ਘੁਨਾਵ.

[ਘਠੀ ਠੋਕਰ ਪਢਟਾ ਢਘ.]

હાહુરા.

પ્રધાન—મેં અધોડી ટીપકા, કરતા હય ફરમાન,
પહલા અંધા હય વહી, ઇસકો નિશ્ચય જાન!

મંગલ—(સખત હયરાન હોકર) અરે! યહે કયા હય!

પ્રધાન—યહી લિખા હય.

ખિકમ—હૂં! અચ્છા આગે? [પ્રધાન પઢતા હય.]

હાહુરા.

પ્રધાન—પહલા અંધા રાજા ખિકમ, દૂસરા રાજકુમાર,
ત્રીસરા મંગલ, ચૌથા દંગલ, પાંચવાં મોંતીલાલ,
છઠ્ઠા માનિકલાલ, સાતવાં હીરાલાલ.
[પઢકે કાગજ ખિકમકો દેતા હય, ખિકમ લેકર
દેખતા હય.]

ખિકમ—(મંગલ દંગલસે) અય મૂરખો! યહે તુમને કયા લિખાયા?
આપણી અંધે અને, હમેંબી અંધા બતાયા?

મંગલ—મહારાજ. યહે હમને હરગિજ નહીં લિખાયા થા, હમને
તો ઔરબી કુચ્છ બતાયા થા.

ખિકમ—તય યહે કિસને લિખા?

દંગલ—(ચપલાકો બતાતા હય.) યહે દાસી, ચપલા.

ખિકમ—(હયરતમેં) ચપલા?

ચપલા—(આગે બઢકે હાથ જોડકે) જી હાં, યહે ટીપ મયેંને
લિખી હય, જો બિલકુલ ખરી હય.

ખિકમ—ખરી? મયેં અંધા, કૂંવર અંધા?

ચપલા—ઇસમેં સંદેહ કયા?

ખિકમ—(ગુસ્સેમે) અય નીચ! કમીની! મેરી દાસી ઔર
મુઝીસે બેઅદબી?

ચપલા—રાજના! મયેં નીચ હૂં ન કમીની હૂં, ન મયેં કેવલ
પેટ પાલનેકો દાસી બની હૂં. મયેં ઉન્હોં દાકર લેખરાજકે ધરાનેકી લશ્કરી
હૂં, જિસકી બેટી મનોરમાકો આપને કપદ ક્રિયા, ઔર જિસકી સહાયતાકો
મયેંને યહે બેસ લિયા.

ખિકમ—કયા તૂ લેખરાજકી સગી હય? અજુબાહ! યહે તો
અચ્છી દિલ્લગી હય! ઓ મફરા તૂ ઇસ કિયેકી સગા પાયગી, ઔર
યહે અપના લિખા અગર સાબિત ન કરાયગી, તો અબી જાનસે
મારી જાયગી.

અપહા—જન માણકે આપ માણિક હવે, મગર કૃપા કરકે મુઠે પકલે ધના બતાવયે, કે બ્યાલકે બચ્ચ આપને, યા કૂંવર સાહેબને કિસી દિન રમારાતીકા દેખા હય ?

બિક્રમ—નહીં.

રાજરતન—કબી નહીં ! !

અપહા—તો રમારાતી કહાં ગઇ ?

બિક્રમ—ઠહો જન હિપાકર ભાગ ગઇ ! અગર ઠહો પશમાન હોકર મેરે આગે આતી, સર બુકાતી, તો મયે ઉસે ક્ષમા કર દેતા, ક્યહસે રિહા કર-દેતા ! (હીરાલાલ નાયકસે) હીરાલાલ ! તુમ રખવાલોકે સરદાર થે:—

હીરાલાલ—સરકાર, હમ રાત દિન ખઅરદાર થે, ઓર મોતીલાલ, માનિકલાલ, મેરી માતૃતીમે' હર પલકે જિમ્મેદાર થે.

બિક્રમ—(મોતીલાલસે) મોતીલાલ ?

મોતીલાલ—દયા નિધાન ! પહરે ચૌકીમે' જરાબી ખામી નહીં આઇ, એક દિન કૂંવર સાહેબને મેરી લશકરી પોશાક મંગવાઇ—

રાજરતન—મયેને ! કબી નહીં ! કિસી રાજ નહીં !

બિક્રમ—ઠહો પોશાક કોન લે ગયા ?

મોતીલાલ—યહી ચપલા.

બિક્રમ—બસ, મયે સમજ ગયા. મ્હે સારા ફિત્તા ઇસીને જગાયા, ઇસી નાપાકને મનોરમાકો બગાયા. (મોતીલાલસે) પોશાક ઇસે તુમને ખુદ દી ?

મોતીલાલ—(ડરતે હુવે) જ-જ-જી.

[હોડી હુઈ મોતીકી બહન રૂપાવતી આકર અજર કરતી હય.]

રૂપાવતી—(હાથ જોડકે) જી નહીં, પોશાક મયેને દી, મ્હે ખતા મયેને દી !

બિક્રમ—તુ !

રૂપાવતી—મયે મોતીલાલકી બહન. ચેક દિન મેરે બાઈકી ચહીતી, મરનેકે નિકટ થી, પરંતુ બાઈકો, જાને ઓર ઉસે દેખ આનેકી રજા ન મિલી તો નાચાર ઇસકા પહરા મયેને લિયા, ઇસે બેજ દિયા.

બિક્રમ—(મોતીસે) મોતી ! જાનેકી રજા તુમ્હે કિસને દી ?

મોતીલાલ—કિસીને નહીં. મયે પ્રીતમે' અપસા અંધા હો ગયા યા, કે ઉસ વકત મુઠે કુછ ન સૂઝતા થા !

અપલા—(આગે બહકે) મહારાજ, એ પહલા અંધા !

બિક્રમ—હીરાલાલ, હસ બદલીકી ખમર તુમહેં મિલી થી ?

હીરાલાલ—માનિકલાલ, મોતીકા પહરા દેનેકો તૈયાર હુવે ચે, મમર મયેને મંજૂર નહીં ક્રિયા, ઐર ન મોતીકો જાને દિયા.

બિક્રમ—માનિકલાલ, એ હાલ તુમને આજ તક મુઝસે ન કહા ?

માનિકલાલ—સરકાર, મયે ગુનહગાર, ખતાવાર, અપલાકી મહુખતમેં ગિરફતાર, નાચાર ફં. હસને મુઝે ગમે લગા લગાકે અંધા બના દિયા, જો આહા કરા લિયા.

અપલા—(આગે બહકર) ક્યૂં હુજૂર દેખા ! એ દૂસરા અંધા !

બિક્રમ—(હીરાલાલસે) એ ઐરત લશકરમેં આપ, હસકી ખમર તુમને નહીં પાપ ?

હીરાલાલ—ઐ મયે, (ધમરાકર) મ-મ-મ-મ !

રૂખાવતી—એ બેદ મયે બતાતી ફં. એ મહાપૂર્વ આજ કહ મહીનેંસે મુઝપર મરતે હયે, જહાં પાતે હયે, મુઝે હુયરાન કરતે હયે, મહાબી મુઝે ખેખસ પાયા, તો ધમકાયા; ડરાયા, મમર હસ્વરને ખચાયા, ફરવાપકે બયસે છ-હોને એ હાલ છિપાયા.

અપલા—સરકાર, સુના ? એ તૈસરા અંધા !

બિક્રમ—હીરાલાલ, એ તુમારી અવસ્થા, ઐર એ તુમારી ચાલ ? (હીરાલાલ શર્મસે સર ઝુકા લેતા હય) નાદાનોં ! તુમ તીનોં ઐરતકે હસ્કમેં અંધે હુવે, મેરા કામ બિગાડ દિયા !

મંગલ—(બિક્રમસે) એ તીનોં આહે જો હોં, મમર હમ દોનોં ક્યૂં કર અંધે હુવે ?

બિક્રમ—(અપલાસે) જવાબ દે ?

અપલા—હસકા જવાબ કુંવર સાહેબસે લિયા જાય.

રાજરતન—મયે કયા જાનૂં ?

અપલા—(કુંવરસે) જબ આપ ઐરત બનકર પૂજા કરને ગયે ચે, તો આપ પર કૌન મોહિત હુવે ચે ?

કંગલ—હમ; પરંતુ કુંવર સાહેબ કુછ ઐરત ન થે !

અપલા—જબ તો તુમ અંધોસેબી બતર ઠહરે, કે બનાવડી ઐરત પર રીઝ ગયે ! [ચેક ચોખદાર આકર અર્જ કરતા હય.]

ચોખદાર—અમ રાજેશ્વર, ચેક ગ્વાલન કુછ ફરિયાદ લાપ હય.

બિક્રમ—ગ્વાલન ! બુધા ક્યૂં આપ હય ! [ચોખદાર જતા હય.]

અપલા—(રાજસે) મહારાજ, એ પાંચ અંધે હુવે ?

[ચેક બચ્ચેકો લંગથી પકડાયે, ગ્વાલનકે બેસમેં મનેરમા આતી હય.]

મને

મનોરમા—દુહાઇ હય મહારાજ, દુહાઇ હય !

ખિકમ—ક્યું ? કયા આદત આઈ હય ?

મનોરમા—(ચપલાકો બતાકે) ઇસ છોકરીને, મુઝે બોલી બાલીકો, પૂરવા બહકાકે કૂંવર સાહેબસે પ્રીત કરા દી, પરંતુ કૂંવરને થોડે દિન રખકર મુઝે દગા દી. (કૂંવર ચાંકતા હય.) અબ મેરા ગુનતરા કયસે હો ? ઇસ બાલકકા સહારા કયસે હો ? યહે બાલક ઇન્કા ખેટા હય, આપકા પોતા હય !

ખિકમ—(ગુસ્સેસે) હાય ! હાય ! યહે અનર્થ કયસા ! ગ્વાલનકે પેટકા બચ્યા, મેરા પોતા ! (ગુસ્સેસે કૂંવરકી તરફ દેખતા હય, કૂંવર સર ઝુકાતા હય. મનોરમાસે) અય ગ્વાલન, અબી ચેક દૂસરા ન્યાય હો રહા હય; જરા ઠહર, તેરા ઇન્સાફખી હોતા હય. (ચંચલાસે) ચંચલા ! ઇસે પાસકે કમરેમે' મિઠા, થોડી દેરમે' લા. (દોનોં જાતે હય. રાજરતનસે) ઓ બેદયા, યહે તૂને કયા અપાત કિયા ?

રાજરતન—પિતાજી, આપને ચેક અંજની ઔરતસે મેરા બ્યાહ કિયા, કુદરતને અપને પ્રભાવ દિખા દિયા, પ્રીતને મુઝે અંધા બના દિયા.

ચપલા—પૃથીનાથ, બેઅદખી મુઆફ વ્હો પાંચ અંધે, ઔર યહે છટ્ટે.

ખિકમ—(રાજરતનસે) અય નાદાન ! ઉચેકી પ્રીત નીચીસે નહીં હોતી.

રાજરતન—આદમીકી પ્રીત, અપની મરજીસે નહીં હોતી !

[ચંચલા દૌરી હુઈ આતી હય, ઔર ખમર દેતી હય.]

ચંચલા—અય રાજન, વ્હો ગ્વાલન તો કહીં ખિસકે ગઈ, બહાનસે સટકે ગઈ.

ખિકમ—ગઈ ! (ચોખદારસે) ચોખદાર, જા ઉસે ટુંક લા, કમરેમે' મિઠા. [ચોખદાર જાતા હય, મનોરમા, બચ્યા ત્રિયે જોગનકે બેસમે' આતી હય, રાજા ઉસે પહચાનકે તપ્પતસે ઉઠકર નમન કરતા હય.]

મનોરમા—અલ્લખ !

ખિકમ—ઓહો કૌન ! વ્હો જોગન ! જિસને મુઠા જિજ્ઞાસા ! (ઝુકકે) માતા ! ધન ભાગ આજ દરશન પાયા ! [મનોરમા રોકતી હય.]

મનોરમા—બસ મહારાજ. ન ઉઠો, ન ઝુકો, તુમ તો અબ મેરે સુસર હો. (કૂંવરકો બતાકે) પ્રાનપતી, આનંદ ? સુખી ?

[કૂંવર ડરતા ઔર શરમાતા હય.]

ખિકમ—અરે ! યહે કયસા માજરા ! (કૂંવરસે) કૂંવર ! વ્હો ગ્વાલન, યહે જોગન, યહે કયસા તેરા ચલન !

મનોરમા—ગ્વાનન ? મેરી સૌતન ! (ચિત્તમસે) રામ ! મયે જ્યસે મરેકા જિલાતી હૈ, વયસે જીતેકાલી જમપુરી પહુંચાતી હૈ. મેરી જો કોઇ સૌતન હુઇ તો મયે ઉસે અલી શ્રાપસે જલાકર ખાક કરૂંગી, ઉસકા ઝગડા પાક કરૂંગી !

અપલા—(હસકે) ક્યૂં સરકાર, ઇસે પહચાના ?

બિક્રમ—ચ્હો જોગન—

મનોરમા—નહીં ! મયે ન જોગન, ન ચિરોગન. મયે જોહો અમાગન, જિસે આપને કુચક કરવાયા ! (મનોરમા જોગનકે વસ્ત્ર ઉતારકે ઉન કપડોમેં જાદિર હોતી હય, જો ખ્યાલકે દિન પહને હુઇ થી. સખ હયરતમેં હોતે હયે) મહારાજ, મયેને જો કહા સો કર દિખાયા ! [ઝુકતી હય.]

બિક્રમ—મનોરમા !

અપલા—હાં, મનોરમા, જિસને આંખોમેં ખાક ડાલી ઐર આપકોલી અધા બનાયા. ક્યૂં રાજન, અખ તો સાત અંધોંકા હિસાબ ખરાખર આયા ?

બિક્રમ—આયા, ખેશક આયા. મનોરમા ! તુએ ધન્ય હય કે તૂને જો કહા સો આખર ઐર અચ્છે ચલનસે કર દિખાયા. (કૂંવરમેં) કૂંવર, જિસ ઐરતકો મયેને જખરદસ્તી તુમારે ગમે લગાયા, બડી ખુશીકી ખાત હય કે ઉસને અપની દાનાઈસે તુમહેં મોહકે જલમેં પ્રસાયા. આવ, આજ ફિર હાથ મિલાવ, ઐર જીવન શાખામેં સુખ વિશ્વાસકા ફલ પાવ. (મનોરમાસે કૂંવરકા હાથ મિલાતા હય.) અપલા, તેરી ચતરાઇ મુએ પસંદ આઇ. માનિકલાલ ! ઇધર આવ, અપની પ્રિયાસે તુમલી હાથ મિલાવ. [દોનોંકે હાથ મિલા દેતા હય.]

અપલા—કૃપાનિધાન, હમારી અસહ્યતા ક્ષમા કીજિયેગા.

હીરાલાલ—હમેંલી અમય દાન દીજિયેગા !

બિક્રમ—મયેને ક્ષમા કિયા, ઐર યોધ કર લિયા, કે ક્ષી ચરિત્રસે અધિક કોઇ ચરિત્ર નહીં, પૂર્વ ચરિત્ર ઇસકે આગે કુચ્છ વિચિત્ર નહીં.

ચાલુ મુધારામાં નવો વધારો !

મશીન પૉલીશ ! ખરેખરી મશીન પૉલીશ !!

પ્રજામાં માનીતી અને એકે અપાળે જાત પરજાતમાં વિશ્વાસ
પાત્ર ઠંદેલી, જુની, જંગ જાહેર, જંગી દુકાન.

કાનજી માલજી ઝવેરી.

ખાંતુઓ અને ગ્રહસ્થો, નાટક જેવા પધારશો ત્યારે ગ્યાસ, કીટસન કે વીજળીની રોશની સામે ચક્રચક્ર કરતા અને બે ધડી વીજળીની રોશનીને પણ જુલાવી શરીરની શોભામાં વધારો કરે તેવા મશીન પૉલીશના ગામડી સોનાના દાગીના જેવા કે, ખાંગડીઓ, બેસકેટો, હાર, નેકલેસો, છેડા, લાકડોટો, મધ્યેનો, જુગીસો, વીંટીઓ, ખુટીઓ, સોનાનાં ધડીયાઓ તથા ચાંદીનું સર્વ પ્રકારનું ફેનસી કામ, પ્રેઝન્ટ કરવા લાયક, તથા ઠંજનું નક્કરીદાર કામ, મદરાસ કામ, કટક કામ, ઢાઢા તથા માલટા કામ, છુટક તથા જથ્થાખંધ લેવા અમારી દુકાને જરૂર પધારશો. દરેક જાતના અને દરેક કામને પેહેરવા લાયકના મનપસંદ ફેનસી દાગીના અમારે ત્યાં મોટા જથ્થામાં તૈયાર મળે છે, તથા ઓર્ડર આપવાથી એકજ વખતે તરત બનાવી આપવામાં આવે છે.

ભાવ મધુજાન કિશાયત રાખ્યા છે.

અમારો માલ મુખ દુખના સાથી સમાન છે, કારણ મુખમાં શરીરને બેહદ શોભા આપે છે. અમારી ગ્યારન્ટીની રૂએ ફક્ત મજુરી જતાં પુરા પૈસા આપવામાં આવે છે.

મેહેરબાન ગૃહસ્થો, એક વખત ખાતરી કરવા ચુકશો નહીં.

સોના ઉપર ડાયમંડ પોલિશ થાય છે, એમ કોઈ કહેતું હોય તો તે વાત ગળત છે.

કાનજી માલજી ઝવેરી.

અખદુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ, — (પાયધીણીથી ફોર્ટ મારકીટને રસ્તે)

ટેલીફોન નં. ૭૮૨.

દેવલાલી ગ્રાન્ડ હોટલ.

નીચલા કમર્ટસ અમે પુરા પાડતા નથી, એમ જે કે.છ કાયદા-પુર્વક પુરવાર કરશે તેને રૂ. ૫૦ તું ઇનામ. ૧-અમે અમારા પેસેન-જરોને દેવલાલીની સર્વથી સરમ્મ સીનરી, હવા પાણી અને ઉચામાં ઉચી બીલડીંગો જે છુટા છુટા બ્લોકોથી બનેલી છે તેમાં રાખીએ છીએ. ૨-છોટા હાજરીપર ફરરોજ આ નહીં તો કાશી માખણના ટોસટ અને હાફ બોઇલડ બેડાં. ૩-નાસતાપર બનતાં સુધી તાજી મચ્છી, ઈંડાંની એક વાની, ગોસ્તની એક વાની અને પાંઉ માખણ જેલી. ૪-ટીશીનપર સુકાં ગોસ્તની એક વાની, તરકારીનાં ગોસ્તની એક વાની, ચાવલ, કરી યા દાળ યા બુરીયાંની પલાવ ચટાકા સાથે. ૫-સાંજની આ સાથે બીસકીટ નહીં તો પાનકેક કે કરકરીયાં. ૬-ડીનરપર સુપ, મરઘીની નહીં તો બતકની એક વાની, ગોસ્તની બે વાની, બેડાંનો ટોસટ અને પુડીંગ. આઠ દીવસ સુધી ખાધેલી એક વાની રીપીટ કરતા નથી.

લા. હોમી ફ. શેઠના,
દેવલાલી, ગ્રાન્ડ હોટલના માલિક.

મ્યુઝીકના શોખીનો માટે.

ઐદ વરસના અનુભવી, આખરદાર પારસી મ્યુઝીક મારતર હાર-મોન્યમ, વાયોલીન, દીલરખા, તખલા વગેરે વાજત્રપર ફરેક નાટકના લોકપ્રીય તેમજ બીકટ અને કહણુ ગીતો અને વળી બહારનાં ઉસ્તાદો ગાયતો તાલસુર સાથ અને રાગ રાગીનીનાં ગ્યાન સાથ ફક્ત ત્રણ રૂપીયામાં શીખવે છે. આખરદાર ફ્રેમીલીમાં થોડાં ત્યુશન જોઇએ છે.

વળી અમે કોઇ પણ નાટકનાં ગીતની છુટક નોટસ સારી ગમ પર એક રૂપીયાની ૮) લેખે ઉતારી આપીએ છીએ.

૬૦—ધી વીકટોર્યા મ્યુઝીક ક્લાસ.

પીકેટ રોડ, કાલબાદશી (ત્રીજા માલે.)

મલત્ય સાંજના.

અંબઈ, લાલબાગ, પહેલ,
ધી જમશેદજી નશરવાનજી પીટીટ પારસી ઓરફનેજ,
કેપતાન પ્રિન્ટીંગ વર્ક્સ.

		ખુન...	...
		ગાથે મહાવ...	...
		નિશ્ચસ્માને ગુજ...	...
	૬	સંગીત બકાવલી	...
...	૬	હવાઈ મજલીસ	...
...	૬	ધ્વનિ સભા	...

ગુજરાતી.

બાણી ગુજ	...	૮	હક ધનસાઈ	...	૮
આમરની ઓરી...	...	૮	નેકમસક્ત તેહેમીના	...	૮
અસલાહ	...	૮	કળાવલી	...	૬
નિદાખાતુ	...	૮	મદન વમત	...	૬
તકદીરની તાસીર	...	૬	ગુણ્મુન્દરી	...	૪

ફાર્સ ગુજરાતી.

નાજી મીગીન	...	૪	ચાલ મારા ખાપ	...	૨
બેદમાયલી જર...	...	૪	કાવલાની કચુમ્બર	...	૨
સુરતદ સામટ	...	૨	ખુદાખુદા	...	૨
મતલબ બેદરો...	...	૨			

જ્યાં હુનર આવ્યો ત્યાંથી બદસુરતો નાસવાની.

બેદાલ, બદસુરત, આબહુબહ, જગા સુધારવાને વાસ્તે શું જોઈએ ?

ફક્ત હુનર-કળા-સફાઈ.

તમારો ઓરડો મેક્ષો ઘેરો હશે—જરીપુરાનાવાળાના સામનની વખાર જંગો હશે કાટકુટની ઓરડી જંગો હશે તોથી ફક્ત અમારી ચીત્રાની ગાંઠવણનો એકજ હાથ ફરશે તો જાણે ઇંદની દરબારનો ફાંદ, સુમેમાની કચેરીનો દમદમાટ અને જમશેદી અવશ્યાહની કરામત જોઈ લેજો. દીવાનખાતુ જેતાંજ કોઈ 'વાહ' બોલે કોઈ 'શાખાશ' બોલે ને કોઈ મતકાવ તેવું કરવું હોય તો અમેને કામ સોંપજો. આખી મુંબઈમાં પ્રખ્યાત નામ તમારો તો સાંભળ્યુંજ હશે. કીંગ કંપનીના—ચીત્રોનો અંજલિ જયો—જેવી જોઈએ તેવી કીમતના ખુબસુરતીના નાદર નમુના—હુનરમંદ હાથનાં પીકચર જે જોઈએ તે મોજુદ છે.

કીંગ કંપની, કોલ મેડો ચીટ,

નાં ૨૧.

આંચ-પામળોની મામ જંકશન.

